

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Lukáš Vlček

Německý novoaktivismus 1935-1938

Diplomová práce

obor historie

Praha 2005

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval sám, pouze na základě uvedených pramenů a literatury.

Lukáš Vlček

Na tomto místě bych rád poděkoval Prof. PhDr. Janu Kuklíkovi, CSc. z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy za jeho podporu a odbornou pomoc při psaní této diplomové práce.

Obsah

ÚVOD	5
STAV VÝZKUMU. PRAMENY A LITERATURA	6
NĚMECKÉ STRANY PŘED PARLAMENTNÍMI VOLBAMI V ROCE 1935	8
POLITIKA DSAP	9
LAVÍROVÁNÍ NĚMECKÝCH AGRÁRNÍKŮ	31
KONSTRUKTIVNÍ OPOZICE DCV	50
VOLBY A REAKCE NĚMECKÝCH AKTIVISTICKÝCH STRAN NA PORÁŽKU V NICH	61
DSAP A JEJÍ BRNĚNSKÝ SJEZD	61
TĚŽKÁ PORÁŽKA BDL	66
OBRAT V POLITICE DCV	70
VYSTOUPENÍ NOVOAKTIVISTŮ	75
IDEOLOGICKÁ DEBATA UVNITŘ DSAP A JAKSCHŮV „VOLKSSOZIALISMUS“	88
DOHODA Z 18. ÚNORA 1937	95
NAPLŇOVÁNÍ DOHODY A ČINNOST NOVOAKTIVISTŮ	100
KONEC NĚMECKÉHO AKTIVISMU	116
VNITROSTRANICKÁ KRIZE DSAP	118
ZÁNİK BDL	122
ZASTAVENÍ ČINNOSTI DCV	125
ZÁVĚR	128
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	130

Úvod

Problematika česko-německých vztahů byla po celou dobu trvání První republiky jedním z ústředních bodů jejího politického života. Od vzniku Československa v roce 1918 až do jeho konce v roce 1938 v podstatě nebylo vlády, která by nebyla nucena reagovat na vývoj každodenního soužití několika národností na půdě ČSR. Postavení německé menšina bylo určeno několika zásadním faktory. Zejména se jednalo o minoritu nejpočetnější, s plně rozvinutou sociální strukturou, s bohatě rozvinutým kulturním životem a politickým spektrem, které plně kopírovalo stav na české straně. Další důležitý činitel představoval fakt, že německé oblasti sousedily s Rakouskem a především s Německem. Úzké kontakty a pocit sounáležitosti s celým německým národem měl za následek, že sudetští Němci dění za hranicemi vždy pozorně sledovali a byli vystaveni vlivům, které z těchto států vycházely. Toto vše předznamenávalo důležitost německé otázky pro stabilitu celého státu.

Vztah německého obyvatelstva k republice prošel za dvacet let velmi bouřlivým vývojem. Po 1. světové válce, rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku ČSR byl naprosto odmítavý. V polovině 20. let nastal u většiny obyvatelstva obrat a převahu získal aktivistický proud. Vyjádření se tomuto stavu dostalo v roce 1926 vstupem dvou německých stran do vlády a ve volbách roku 1929, kdy více než 2/3 Němců dalo svůj hlas koncepci aktivismu a spoluúčasti na vládě. Toto období bylo, co se týče česko-německých vztahů, nejkřídlnější, avšak stalo obdobím velmi krátkým. S nástupem hospodářské krize počátkem 30. let, která tvrdě postihla zejména německé oblasti orientované na export, se situace opět začala měnit k horšímu a aktivisté se dostávali do čím dál větší politické defenzivy. Radikalizaci sudetských Němců navíc umocnil vývoj v Německu a Rakousku, kde vše pomalu šlo k nástupu totalitních stran.

V sudetoněmeckém politickém táboře tak začali sílit negativisté a jejich reprezentant DNSAP. Stupňující se krize se projevila v klesající životní úrovni velké části německého obyvatelstva, což opět bylo vodou na mlýn demagogické kampani nacionálních socialistů, kteří se již důsledně inspirovali za hranicemi.

Právě dobu vrcholící krize jsem zvolil za výchozí bod své diplomové práce. Domnívám se totiž, že právě v roce 1933 byly položeny základy celého pozdějšího politického vývoje. Německé strany jsou od této doby konfrontovány s agresivním postupem DNSAP, na níž po jejím zákazu navázalo hnutí Konráda Henleina. Dnes už můžeme říci, že

to byl v německém táboře začátek boje na život a na smrt mezi zastánci demokratických principů, jak je hlásala československá republika, a totalitní ideologií přicházející zpoza hranic. Za kratší konec tahali po celou dobu aktivisté, čehož je jasným dokladem výsledek voleb v roce 1935, který znamenal jejich drtivou porážku.

Ve třech letech zbývajících do Mnichova byl podniknut poslední pokus o česko-německé vyrovnání v rámci Československa. Toto období tvoří vlastní téma mé diplomové práce. Zaměřil jsem se na tři německé aktivistické strany, které i přes svou porážku ve volbách dále usilovaly o pozitivní řešení problémů demokratickou cestou. Jedná se o německou sociální demokracii (Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei - DSAP), Svaz zemědělců (Bund der Landwirte - BdL) a Německou křesťansko-sociální stranu lidovou (Deutsche Christlichsoziale Volkspartei – DCV). Důraz jsem položil zejména na činnost tzv. novoaktivistů, tj. mladých politiků těchto stran, kteří snažili o jiný postup než vedení jejich mateřských stran. Společnou bází se jim stala koncepce „Volkssozialismus“ sociálního demokrata Wenzela Jaksche, který se takto pomocí zdůraznění národního aspektu pokusil čelit stále rostoucí síle Henleinovy SdP.

Pomyslným vrcholem snažení všech aktivistů ve druhé polovině 30. let se stala dohoda z 18. února 1937, na jejímž základě mělo dojít k česko-německému vyrovnání. Pokusil jsem se nastínit průběh jejího vzniku, plnění a také problémy, které tento poslední demokratický pokus o řešení česko-německého soužití provázely. Přes celkem pozitivní výsledky, jichž bylo za tak krátkou dobu dosaženo, neměli již aktivisté šanci zastavit či alespoň zbrzdit lavinu, která se na ně a celé Československo valila.

Stav výzkumu. Prameny a literatura

Při psaní své práce jsem vycházel zejména z dobového stranického tisku, ve kterém jednotlivé strany reagovaly na každodenní události. Jedná se o *Sozialdemokrat*, agrární *Deutsche Landpost* a křesťansko-sociální *Deutsche Presse*. Vedle těchto ústředních deníků jsem k dokreslení využíval i nezávislý *Prager Tagblatt*. Ideologické články publikovali sociální demokraté na stránkách měsíčníku *Tribüne* přejmenovaného 1934 na *Der Kampf*. Pro získání informací ze stranických schůzí a neveřejných zasedání jsem použil materiál Národního archivu Praha z fondu Prezidia ministerstva vnitra, obsahující policejní relace z jejich průběhu.

Z dobové publicistiky byla pro mou práci důležitá kniha Wenzela Jaksche¹, který v ní podrobně rozebral svůj koncept „Volkssozialismu“.

Přehled dějin německého aktivismu a jeho zasazení do širšího rámce nalezneme v monografii německého historika Jörga Kracika.² Pramenně bohatou, i když ideologicky zabarvenou je dvojsvazková práce Jaroslava Césara a Bohumila Černého.³ Dějinami německé sociální demokracie a zvláště osobou Wenzela Jaksche se podrobně zabýval Martin K. Bachstein, jenž vedle monografie o tomto politikovi⁴ vydal i studii o jeho koncepci „lidového socialismu“, ve které se zabývá jeho genezí.⁵ K dějinám DCV vyšla nedávno kniha Jaroslava Šebka.⁶ Zabývá se v ní křesťansko-sociálním hnutím v celé jeho šíři. Zajímavou prací je kniha J. W. Brügela⁷, který byl po dlouhou dobu tajemníkem předsedy DSAP Ludwiga Czecha a měl proto často informace z první ruky. Vývoj německé menšiny zpracoval ve své publikaci Václav Kural.⁸ Materiál jsem čerpal též z rozsáhlých dějin prvorepublikového Československa od Zdeňka Kárníka.⁹

---

¹ Jaksch. Wenzel: *Volk und Arbeiter. Deutschlands europäische Sendung*. Bratislava 1936.

² Kracik. Jörg: *Die Politik des deutschen Aktivismus in der Tschechoslowakei 1920-1938*. Frankfurt am Main - Berlin - Bern - New York - Paris - Wien 1999.

³ César. Jaroslav - Černý, Bohumil: *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-38*. 2. díl (1930-1938). Praha 1962.

⁴ Bachstein, Martin K.: *Wenzel Jaksch und die sudetendeutsche Sozialdemokratie*. München-Wien 1974.

⁵ Bachstein, Martin K.: „Der Volkssozialismus in Böhmen: nationaler Sozialismus gegen Hitler“. In: *Bohemia* 14 (1973), str.340-371.

⁶ Šebek, Jaroslav: *Mezi křížem a národem. Politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu*. Praha 2006

⁷ Brügel. Johann Wolfgang: *Tschechen und Deutsche 1918-38*. München 1967.

⁸ Kural. Václav: *Konflikt místo společenství?* Praha 1993.

⁹ Kárník. Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. II. díl (1930-1935). Praha 2002.

Kárník. Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*. III. díl (1936-1938). Praha 2003.

Německé strany před parlamentními volbami v roce 1935

Máme-li správně pochopit výsledky květnových voleb v roce 1935, je třeba se vrátit o několik let zpátky - do počátků Velké hospodářské krize. Od jejího nástupu v ČSR v roce 1930 až do zmíněných voleb prošla celá společnost (a německá zvláště) velkými změnami. Nejmarkantnějším průvodním jevem krize se stala masová nezaměstnanost, na kterou nebyl tehdejší systém schopen adekvátně reagovat. Právě nezaměstnanost a s ní klesající životní úroveň obyvatelstva probouzely zejména mezi českými Němci radikální nálady, které se snažily využít oba politické extrémní - nacisté a komunisté. Každý z nich sice používal jinou argumentaci (u DNSAP převažoval nacionální tón, KSČ zase zdůrazňovala sociální stránku), přesto se ve svých konečných cílech nelišily - oběma stranám šlo o odstranění demokratického systému v ČSR.

V tomto ovzduší plném demagogických prohlášení a útoků pak pracovala vláda na opatřeních, která měla dopad krize zmírnit. Součástí této vládní koalice byly i dvě německé strany, *Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakei* (DSAP) a *Bund der Landwirte* (BdL). Tyto dvě strany společně s *Deutsche christlichsoziale Volkspartei* (DCV) získaly pro svou aktivistickou politiku v parlamentních volbách v roce 1929 na svou stranu kolem 2/3 německých hlasů, a v letech krize se proto v jejich vedeních množily obavy, že díky vzrůstajícím potížím a agresivně vedené kampani nacistů a komunistů o tuto podporu přijdou. To se týkalo zejména BdL a DCV, neboť tyto dvě strany neměly zdaleka tak pevné stranické jádro, jakým disponovala DSAP. Vedení těchto stran si moc dobře uvědomovala, že vlastní pasivita je pouze vodou na mlýn DNSAP a KSČ, a proto každá po svém učinila kroky, které měly ospravedlnit dosavadní stranickou linii, ať už byla vládní (DSAP a BdL) či opoziční (DCV). Z tohoto hlediska považují rok 1933 za rok přelomový. V zimních měsících dostupuje krize svého vrcholu, ani hospodářské zásahy státu zatím výraznější změnu nepřinesly a jedním z jejích dopadů je i výrazný vzestup DNSAP umocněný ještě úspěchem Hitlerovy NSDAP v sousedním Německu.

Ostatní německé strany sledují její růst s obavami a ani stát nestojí stranou. Během roku 1931 započalo omezování činnosti nacistického *Volkssportu*, který se měl stát po vzoru SA jakousi armádou DNSAP, v únoru 1932 následovalo úřední rozpuštění a vše vrcholilo

soudním procesem.¹⁰ Podobnému osudu neunikla o necelých 20 měsících později, 4. října 1933, ani samotná DNSAP (zákaz) a jí příbuzná DNP (zastavení činnosti).¹¹ Ostatní německé strany se snažily problémů nacistů a nacionálů využít ve svůj prospěch. Od roku 1932 mohly snadno dokazovat, že taková politika není ku prospěchu českých Němců a že pouze konstruktivní spolupráce s Čechy může do budoucna přinést do pohraničí blahobyť. Tato prohlášení měla pochopitelně jeden hlavní důvod. Jak vše šlo k zákazu DNSAP a DNP, snažily se ostatní strany získat vliv mezi jejich členstvem a přetáhnout jej na svou stranu. Obecně se kalkulovalo s tím, že u těchto lidí převládne zklamání nad neúspěchem a útekem jejich vůdců do Německa, ale i s tím, že se projeví obavy z možných následků. Vedení DSAP, BdL a DCV byla v tomto ohledu celkem optimistická a každá strana se po svém snažila rozšířit své řady. Avšak již od léta 1933 se připravovalo založení nové strany, která měla v sobě sjednotit všechny sudetské Němce bez rozdílu stavů a sociálních tříd. Jejím pojátkem měla být příslušnost k německému národnímu společenství. SHF byla založena 1. října 1933 a jejím vůdcem se stal Konrád Henlein.

Politika DSAP

Činnost DSAP v letech 1932-33 je silně poznamenána vrcholící krizí, která před stranu postavila nečekané problémy. Stále se zvyšující nezaměstnanost spolu se vzrůstajícími útoky nacistů a komunistů dostaly stranu do defenzivy. Zároveň se ve straně začaly ojedinele objevovat názory, že by se strana měla vzdát vládní účasti a přejít do opozice. Na tyto návrhy zareagovalo vedení DSAP společnou poradou československé a německé sociální demokracie, jež proběhla 22. července 1932 v Praze. Byly zde obhajovány dosavadní kroky a vytyčeny další požadavky hospodářského charakteru na zmírnění nouze pracujících. Jednalo se např. o plánovitou úpravu a kontrolu hospodářství, vydání zákona o zprostředkování práce a regulaci pracovního trhu, zkrácení pracovní doby, provádění investičních prací, vydání kartelového zákona, pomoc obcím a okresům, zvláštní samostatnou dávku, zlepšení péče o nezaměstnané, rychlé projednání bytového zákona, příplatky zaměstnavatelů na dělnictvo, stabilizaci cen zemědělských výrobků, odmítnutí snižování mezd státním i veřejným

---

¹⁰ viz Kárník, Zdeněk: *České země v éře první republiky, díl II*. Praha 2002, str. 122-128.

¹¹ viz César, Jaroslav – Černý, Bohumil: *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl II (1930-1938)*. Praha 1962, str. 191-202.

zaměstnancům aj.¹² Takto reagovala strana na obvinění z neúčinnosti své vládní účasti a na konkrétních opatřeních se snažila dokázat opak.

Na říšském sněmu německé sociální demokracie konaném ve dnech 29. října - 1. listopadu 1932 v Praze se pak dostalo i na ostatní vážná témata. Ministr Czech ve svém referátu poukázal na narůstající nebezpečí fašismu v Evropě a jako cíl strany uvedl práci pro mír a odzbrojení, boj proti důsledkům hospodářské krize a zavedení plánovaného hospodářství. Ostře odmítl nacismus jak zahraniční, tak domácí a vyjádřil se pro ještě užší spolupráci s čs. sociální demokracií. Jen tak se prý podaří, aby nebyla nastolena úřednická vláda, což byla otázka, která byla vzhledem ke kritickému stavu koalice a novému náporu agrární pravice velice aktuální.¹³ V této souvislosti důrazně hájil spolupráci obou stran ve vládě a zopakoval opět úspěchy, kterých díky tomu bylo dosaženo. V závěrečné diskuzi o rezoluci zazněly i ostré útoky na adresu KSČ, která byla obviňována, že maří vytvoření jednotné fronty proletariátu.¹⁴ Obhajoba dosavadní politiky strany byla v kontextu vnitropolitických událostí zcela přirozená. Jinak, říkalo vedení, by agrární konzervativní pravice prosazovala na úkor dělnictva a zaměstnanců pouze svoje požadavky. Vyjednané kompromisy jednou prospěly agrárnímu bloku, jindy dělnické a zaměstnanecké police, avšak bylo patrné, že lepší řešení momentálně neexistuje. Hlas DSAP byl navíc důležitý při prosazování rovnováhy mezi oběma tábory.¹⁵

Příchod roku 1933 vnesl do mezinárodní, ale i čs. vnitřní politiky nový aspekt. Po Hitlerově „*Machtübernahme*“ se stalo nebezpečí nacismu zcela akutním. V průběhu ledna ještě probíhají na stránkách *Sozialdemokraten* ostré půtky s komunistickým tiskem. Jde zde zejména o návrh soc. dem. poslance Jaroslava Koudelky, který nabízí komunistům pakt o neútočení, což tito odmítají. *Sozialdemokrat* vyčítá KSČ demagogii, s jakou prosazuje na svých shromážděních, v závodech a ve stranickém tisku jednotnou frontu, a ve chvíli, kdy se nabídne možnost ji uskutečnit v praxi, každý pokus sabotuje. Zároveň otiskl i argumentaci komunistů, kterou své stanovisko obhajují.¹⁶ Již v březnu se ale KSČ obrátila na socialistické strany s vlastní výzvou ke společnému boji proti fašismu. Tento dopis nemohly strany

---

¹² Tamtéž. str. 107.

¹³ Kárník, Z.: *České země, II. díl*, c. d., str.210.

¹⁴ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 108-109.

¹⁵ Kárník, Z.: *České země, II. díl*, c. d., str. 211.

¹⁶ *Sozialdemokrat*, 4. 1. 1933: „Nicht die Einheitsfront ist ein Betrug, sondern ein Betrug an den Arbeitermassen ist es, wenn der „Sozialdemokrat“ versucht, den Massen einzureden, dass die Vorschläge des Herrn Koudelka irgendetwas mit Einheitsfront zu tun haben. Die Vorschläge des Herrn Koudelka dienen nicht der Einheitsfront, sondern sie sollen diese Einheitsfront zerschlagen und unmöglich machen.“

s ohledem na své členstvo jen tak odmítnout, protože myšlenka společného postupu celé levice byla mezi ním velice populární. DSAP otiskuje 30. března 1933 odpověď, která má výstižný název: *Za skutečnou jednotnou frontu - proti stranickým manévřům*. Zdůrazňuje v ní, že již první karlovarský sjezd prosazoval vytvoření proletářského kongresu a že pouze díky čistě stranickému postoji komunistů se nepodařilo tuto myšlenku zrealizovat. Říká se v něm dále, že vyústěním této politiky bylo vyhlášení boje sociální demokracii, a to až do úplného zničení („Vernichtungskampf“). Proto DSAP k tomuto návrhu přistupuje s nedůvěrou, kterou poslední dobou dále posilovalo chování a metody boje komunistické strany. Obviňuje proto komunisty, že jejich současná politika spěje k opětovnému zostření boje proti sociální demokracii. DSAP uznává potřebu a výhodnost spolupráce všeho dělnictva, ale komunisté musí v první řadě prokázat, že to myslí s jednotnou frontou upřímně.¹⁷ Váhání DSAP a ostatních oslovených stran se nelze divit. Vždyť to byli právě „sociálfašisté“, kteří byli v té době pro KSČ hlavním nepřítelem. Navíc komunisté tvrdili, že „nastolení fašistické diktatury jen urychlí vítězství diktatury proletariátu.“¹⁸ K jakým koncům tato taktika vedla, se se všemi důsledky ukázalo v Německu. Odmítnutí návrhu se tedy dalo čekat.

Ve stranickém tisku se objevily i výzvy řadovým členům KSČ, jako například ta z předvečera 1. května, které nabádaly k zamyšlení nad prohlášeními Moskvy a její skutečnou politikou.¹⁹ Ovšem ani samotná KSČ nezůstala DSAP nic dlužna, jak ostatně dosvědčuje rozhořčený článek v *Sozialdemokraten* z téhož dne.²⁰

Zároveň si ale DSAP byla vědoma, jaké nebezpečí nyní od fašismu hrozí, a proto začala v březnu s vlastními protifašistickými schůzemi a tábory lidu. V neděli 19. března 1933 se v severních Čechách uskutečnilo hned několik takových manifestací, kterých se podle *Sozialdemokraten* účastnilo nejvíce lidí od roku 1919 (v Ústí n. Labem 10 000, v Teplicích 6 000, v Děčíně 12 000) a navíc se do nich po dlouhých letech zapojili i komunisté a několik

---

¹⁷ *Sozialdemokrat*, 30. 3. 1933: „Es genügt, hier auf die Tatsache zu verweisen, dass der Kampf, den die Kommunistische Partei gerade in den letzten Tagen führt, darauf hinausläuft, den Vernichtungskampf gegen die Sozialdemokratie - unter bewusster Schonung der kapitalistischen Parteien - zu verschärfen und die durch die Gefährdung der Demokratie und den augenblicklichen Aufstieg des Fascismus geschaffene Atmosphäre für ihre parteipolitischen Zwecke nutzbar zu machen.“

¹⁸ Kárník, Z.: *České země, II. díl.* c. d., str. 211.

¹⁹ *Sozialdemokrat*, 30. 4. 1933: např.: „Kommunisten, ist das internationale Solidarität? Wegen einiger kleinen Lumpen führt Stalin Wirtschaftskrieg mit England, den Kerkermeistern von 5 Millionen deutschen Kommunisten stattet indessen Litwinov Freundschaftsbesuche ab. Sind 200 Millionen neuer Russenkredite der Hitlerregierung mehr wert, als Leben und Freiheit des deutschen Proletariats?“

²⁰ Tamtéž, jde o přetisk z kom. *Vorwärts*: „Weg mit allen Hitlerbanden und ihren Wegbereitern, den Wels, Bauer und Czech, die nach sechzigjährigem mühevollen Aufbau der Arbeiterbewegung, die einst hochgetragene rote Fahne ganz ergeben Hitler zu Füßen legen und vor ihm am Bauche kriechen.“

jejich řečníků.²¹ Stranou nezůstala ani mládež. Představenstvo Socialistického svazu mládeže (*Sozialistischer Jugendverband*) zveřejnilo 19. března 1933 výzvu na podporu mladých soudruhů v Německu, která je zakončena hesly: *Nieder mit dem Faschismus!, Es lebe die Freiheit!, Es lebe der internationale Sozialismus!*. Také Socialistická dělnická internacionála schválila dvě rezoluce. Jedna měla zcela příznačný název (*Kampf dem Faschismus! Hoch die internationale sozialistische Solidarität!*), druhá se zabývala problémem jednoty dělnického hnutí. Nechyběl ani pozdrav německé dělnické třídě.²²

Na zemské konferenci strany, uspořádané 4.-5. dubna 1933 v Praze, které se účastnilo na 200 důvěrníků, pak se svými referáty vystoupili generální sekretář Siegfried Taub a předseda Ludwig Czech. První se zabýval nebezpečím fašismu, které se razantně zvýšilo nástupem nacismu v Německu a pokračujícími snahami o zavedení diktatury v Rakousku. Zmíněna byla také otázka jednoty dělnické třídy. Zde, píše *Sozialdemokrat*, přesně popsal rozdíl mezi komunistickými manévry a upřímnou snahou DSAP o jednotu.²³ Druhý den referoval L. Czech o opatřeních v oblasti sociální politiky. V závěrečné rezoluci byla přijata odpověď komunistům a opět tak byly potvrzeny podmínky, za kterých je společná spolupráce možná. Zdůrazněna byla i úzká spolupráce se sesterskou ČSDSD pod heslem - "*Mit aller Kraft und Begeisterung gegen alle unsere Gegner!*" Potvrzena byla i solidarita s německými a rakouskými soudruhy. Následovalo prohlášení, ve kterém jsou odmítány provokace hakenkreuzerů a kritizován postup úřadů, které sociálnědemokratická antifašistická protestní shromáždění zakazují, zatímco jiným nezabraňují.²⁴

Hned druhý den po tomto sjezdu se v Praze konala schůze židovské sociální demokracie Poale Zion, na které promluvil vlivný sociálnědemokratický politik a publicista Emil Strauss. Opět varoval před nacistickým "morem" a ujišťoval přítomné, že sociální demokracie všech národností v ČSR jsou připraveny této nemoci čelit.²⁵ Dne 18. dubna 1933 se konalo i shromáždění pražských Němců, kde se svým projevem vystoupil čelný redaktor *Sozialdemokraten* Emil Franzel. Podle jeho slov se buržoazie a měšťanstvo příklonem

---

²¹ *Sozialdemokrat*, 21. 3. 1933: „Das nordböhmische Proletariat hat am Sonntag gezeigt, dass es auf der Hut und entschlossen ist, dem Faschismus rechtzeitig und mit aller Entschiedenheit entgegenzutreten.“

²² *Sozialdemokrat*, 31. 3. 1933: „Wir klagen an! Wir werden unermüdlich die Gewissen der zivilisierten Welt aufrufen gegen die unsäglichen Schandtaten, die die Gewalthaber Deutschlands Tag für Tag verüben.“

²³ *Sozialdemokrat*, 6. 4. 1933.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ *Sozialdemokrat*, 7. 4. 1933.

k fašismu zbavily svých posledních svobodomyšlných myšlenek. Jako příklad zde uvádí obrat nakladatelství Ullstein a Mosse.²⁶ V tomto výčtu by se dalo pokračovat dál.

V souvislosti s těmito aktivitami je třeba vidět i článek, který je namířen proti křesťanskosociální *Deutsche Presse*. V ní se 14. dubna 1933 píše, že DSAP si chce na úkor sudetského Německa zajistit mocenské pozice ve státě tím, že chce čs. úřadům vydat jednu sudetoněmeckou stranu, a sice DNSAP, kterou křivě obviňuje z iredenty a vlastizrady.²⁷ To strana odmítá a naopak obviňuje DCV ze sílících sympatií k nacismu a z nacionalistických tendencí, které ve svém důsledku ohrožují svobodu sudetských Němců.²⁸

Jako červená nit se *Sozialdemokraten* táhnou také články proti DNSAP a jejímu tisku. Jsou v nich popisovány útoky na členy DSAP po celé zemi, přinášeny důkazy o propojení strany s orgány hitlerovského Německa a zároveň nemilosrdně napadány ospravedlňující články v nacistickém *Der Tag*. Popisují se konkrétní případy, kdy jsou propouštěni lidé kvůli svému socialistickému přesvědčení.²⁹ Téměř denně otiskuje *Sozialdemokrat* zprávy o dění v Německu, které s železnou pravidelností nesou nadpis *„Deutschland unter Hunnengeißel“* (Německo pod hunským bičem).³⁰ V protifašistickém duchu se nesou též oslavy 1.máje, které zaštiťují hesla jako: *Gegen den Fascismus! - Für Demokratie, Arbeit und Frieden!*³¹

Těmito závažnými tématy se ovšem nezabývá pouze strana jako taková, ale hovoří se o nich i na shromážděních jejích zájmových organizací. Dne 23.května 1933 se v Praze uskutečnilo valné zasedání Ústřední odborové komise Německého odborového svazu (*Zentralgewerkschaftskommission des Deutschen Gewerkschaftsbundes*). V závěrečném prohlášení byly popsány praktiky *„hnědých košil“* a ostře bylo odsouzeno rozbití svobodného odborového hnutí v Německu, které je od 2. května 1933 pevně v rukou NSDAP. Ta svým brutálním postupem prý takto splnila svůj slib těžkému průmyslu a zbavila jej silného soupeře. Na závěr byla vyjádřena solidarita s perzekvovaným dělnictvem a přislíbena

---

²⁶ *Sozialdemokrat*, 20. 4. 1933: „Mit dem Faschismus wirft die Bourgeoisie ihre eigene Kultur über Bord. Wenn wir die Ereignisse in Deutschland so sehen, wie sie tatsächlich sind, müssen wir erkennen, dass wir am Ende der bürgerlichen Kultur schlechthin stehen.“

²⁷ *Deutsche Presse*, 14. 4. 1933.

²⁸ *Sozialdemokrat*, 15. 4. 1933: „Indem die Nazis den Hitlerfaschismus verherrlichen, begehen sie Hochverrat am sudetendeutschen Volk. Indem die Christlichsozialen diesen Hochverrättern an uns Sudetendeutschen die Mauer machen, werden sie mitschuldig an der Gefährdung unserer Freiheit!“

²⁹ např. *Sozialdemokrat*, 19. 4. 1933 - jedná se o případ z okresu Kraslice.

³⁰ např. *Sozialdemokrat*, 12. 5. 1933.

³¹ *Sozialdemokrat*, 3. 5. 1933.

všemožná pomoc. Tou je myšlen zejména bezohledný a rozhodný boj proti fašismu v ČSR, neboť pouze demokracie je schopna zajistit vzestup dělnické třídy.³²

O několik dní později, 26. května 1933, proběhla v Jablonci nad Nisou Říšská konference soc. dem. zástupců v obcích a okresech. Jako host zde vystoupil vídeňský místostarosta Emmerling. Ve svém projevu popsal těžkou situaci rakouské sociální demokracie a tvrdý boj, který je strana nucena svádět s rakouskou reakcí. Setkání se zúčastnil i Siegfried Taub, který ve svém referátu proti fašismu na úvod ironicky poznamenal, že u nás jsou pouze demokraté, neboť podle oficiálních prohlášení se k fašismu nikdo nehlásí. Je prý proto třeba důkladně poznat politickou minulost nepřátel DSAP a zároveň sledovat současnou politiku německých měšťanských stran, aby v tomto bodě bylo zcela jasno.³³ S podobným projevem vystoupil i na zasedání soc. dem. učitelů 10.-11. června v Ústí nad Labem.³⁴

Tento názor krátce na to v podstatě potvrdilo vystoupení Alfreda Roscheho, jednoho z předsedů DAWG, v parlamentu. Ve svém plamenném projevu se nejprve vyznal ze své "konstruktivní, aktivní a pozitivní" práce pro stát, aby potom ostře zaútočil na sociální demokraty a označil je za původce všech současných problémů. Zároveň upozornil české vládní strany, zejména agrárníky a národní socialisty, že se v budoucnu nevyhnou boji proti marxismu a že budou potřebovat jiné koaliční partnery. Největší potlesk pak zněl pochopitelně z lavic DNSAP a DNP.³⁵ Reakce na sebe nenechala dlouho čekat. Již 4. června 1933, v článku věnovaném právě Roschemu, vysvětluje *Sozialdemokrat* pozadí tohoto projevu. Je to prý pouze nacistický manévr, jak ze sebe svalit hrozbu státního zásahu. Cílem je zainteresovat na spolupráci s nacisty české agrárníky (zde je zmíněna jejich antimarxistická frakce) a vytvořit pak vládu bez socialistických stran. Alfred Rosche, sám politicky bezvýznamný, má prý sehrát roli prostředníka. Ač tomuto plánu nedává žádné šance na úspěch, přesto list před podobnými návrhy varuje. Poukazuje na podobné názory uvnitř DCV a vyzývá socialistický tábor k ještě užší spolupráci. Poučení by si prý měli vzít hlavně komunisté.³⁶

---

³² *Sozialdemokrat*, 27. 5. 1933: „Die Erhaltung der Demokratie . die Sicherstellung des demokratischen Kampfboedens für die gewerkschaftliche Bewegung ist die ernsteste und dringlichste Aufgabe der Gegewart.“

³³ *Sozialdemokrat*, 27. 5. 1933: S. Taub – „Der Fascismus, einmal zur Macht gelangt, kennt keine Schranken, er setzt sich über alles hinweg und diese Tatsache bestimmt uns, alles zu tun, um ihn zu schlagen, um den Widerstand gegen ihn zu steigern unüberwindlich zu machen.“

³⁴ César. J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 163.

³⁵ *Sozialdemokrat*, 2. 6. 1933.

³⁶ *Sozialdemokrat*, 4. 6. 1933.

Strana se aktivně zasazovala i v jiné oblasti. Od začátku roku 1933 totiž postupně sílil příliv emigrantů z Německa, kterým bylo třeba pomoci. Dne 10. června 1933 proto *Sozialdemokrat* otiskuje provolání k všem dělníkům a zaměstnancům, aby přispěli svým dílem do sbírek pro oběti fašismu.³⁷ Zároveň DSAP těmto lidem dává slovo na svých shromážděních (zejména uprchlým sociálním demokratům), aby promluvili o svých zkušenostech z Německa. Např. dne 16. května 1933 proběhla v Brně přednáška dr. Theodora Lessinga z Hannoveru, kterou uspořádala židovská soc. dem. strana dělnická "Poale Zion". Měla námět "Was wird mit den Juden?" a Lessing na ní hovořil o svých vlastních zkušenostech.³⁸ O tomto jménu měla již brzo čs. veřejnost mnoho slyšet.

S tím, jak v průběhu jara a léta 1933 sílil proud uprchlíků z Německa, kladla péče o ně na stranu stále větší nároky. S emigranty však někdy přicházeli i nacističtí provokatéři. Dostávali se do ČSR jako političtí uprchlíci a snažili se infiltrovat do DSAP a informovat o poměrech v ní nebo ji rozkládat. Strana proto musela, jak informovaly úřady, vypracovat metodiku přijímání uprchlíků, při kterém je formou otázek o vývoji v říšskoněmecké sociální demokracii prověřovala.³⁹

Do tohoto kontextu je třeba zahrnout i činnost německé SPD (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*). Již v květnu zde bylo ustaveno její zahraniční vedení, které o měsíc později (5. června) po zákazu strany v Německu zřídilo v Praze vedení strany, pro niž byl používán nový název - SoPaDe. V červnu 1933 začala vydávat v Karlových Varech časopis *Der neue Vorwärts* a od podzimu též teoretickou revue *Zeitschrift für Sozialismus*. DSAP zde výrazně pomáhala akcemi na podporu říšských soudruhů. Při poslaneckém klubu strany byl ustaven Komitét pro podporu soc. dem. uprchlíků, do jehož čela byli postaveni Siegfried Taub a Wenzel Jaksch.⁴⁰ Siegfried Taub rovněž založil výpomocný fond, do něhož přispívali poslanci strany i řadový členové, vydavatelství časopisu *Sozialdemokrat* i různí jednotlivci. Spolu s dalšími šesti organizacemi podporujícími pronásledované zastupoval emigranty před Vysokým komisařem pro německé uprchlíky při Společnosti národů v Ženevě. Protože bylo třeba zastupovat emigranty i při různých jednáních s čs. úřady a institucemi, byl jako

---

³⁷ *Sozialdemokrat*, 10. 6. 1933: „An alle menschlich Fühlenden! An alle freiheitlich Denkenden! An alle Arbeiter und Angestellten!“ Bylo žádáno o peněžní a věcné dary (šatstvo, prádlo) a volné byty.

³⁸ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 164.

³⁹ Kárník, Z.: *České země, II. díl*, c. d., str. 212.

⁴⁰ Černý, Bohumil: *Německá sociálnědemokratická dělnická strana v ČSR a emigrace*. In: ČČH, roč. 95, č. 3/4, 1997, str. 657.

nadstavba nad zmíněnými sedmi organizacemi zřízen v ČSR Národní komitét pro německé uprchlíky.⁴¹

Sama SoPaDe se z bezpečnostních důvodů nijak nevměšovala do vnitrostranických záležitostí DSAP a zabývala se hlavně problémy německé emigrace. Úkoly SoPaDe nastínil v *Sozialdemokraten* Friedrich Adler. V obsáhlém článku zdůrazňuje nutnost zásadní změny boje proti nacismu. Staré metody totiž selhaly a naděje v možné ústupky NSDAP se ukázaly jako plané. Nový boj lze nyní vést pouze z emigrace. Zároveň zmiňuje fakt, že tragika situace při převzetí moci Hitlerem byla v tom, že k rozhodujícímu boji s NSDAP tehdy vůbec nedošlo a mnoho vedoucích činitelů Německo opustilo. Hned ale dodává, že bez stranického centra v exilu není další činnost možná a že právě vybudování takového centra je nejdůležitějším úkolem strany.⁴² Také vedení DSAP se zdržuje komentářů a nevměšuje se do vnitřních záležitostí SoPaDe.

Počátek rušného podzimu 1933 se nesl ve znamení vraždy profesora Theodora Lessinga. Ta byla spáchána 30.srpna 1933 v Mariánských Lázních a vyvolala okamžitě rozhořčené reakce ve většině společenských kruhů. Okamžitě se objevilo podezření, že byla organizována a zaplácena z hitlerovského Německa.⁴³ Ozývají se také hlasy, že by se měla do věci vložit Společnost národů. DSAP na stránkách *Sozialdemokraten* uveřejňuje názor z nacistického *Der Tag*, že se jedná o důsledek provokativní činnosti německých emigrantů v ČSR. Zároveň kritizuje postoj *Deutsche Presse*, která o původu akce v Německu pochybuje.⁴⁴ Dne 3. září 1933 otiskuje *Sozialdemokrat* článek, kde se píše, že od nynějška již není žádná politika středu a že polovičatost znamená kapitulaci před fašismem. Tato slova míří jednoznačně do řad DCV.⁴⁵ Současně se prohlašuje, že nastala hodina rozhodného společného česko-německého boje proti fašismu.⁴⁶ Dne 11. září 1933 pak bylo na Lessingovu

---

⁴¹ Kárník. Z.: *České země, II. díl.* c. d., str. 215.

⁴² *Sozialdemokrat*, 13. 6. 1933: článek nese nadpis „Die Aufgabe der Emigration in der vergewaltigten Partei“ a má charakter vysvětlujícího manifestu.

⁴³ *Sozialdemokrat*, 2. 9. 1933: „Natürlich war es ein aus Deutschland organisierter Fememord! Lessing ist abgeschlachtet worden, weil er ein Gegner des deutschen Fascismus war.“

⁴⁴ Tamtéž: „...so schrieb das allen Hitler-Erscheinungen gegenüber so ungemein „objektive“ Blatt, „...nicht schon jetzt mit Bestimmtheit behaupten, daß es sich im Falle Lessing um einen politischen, sgn. Fememord handelt, zu dem etwa Eckert (podezřelý z této vraždy, pozn. L. V.) von reichsdeutschen Nationalsozialisten gedrungen worden ist. Wir halten daher diesbezüglich mit unserem Urteil zurück...“

⁴⁵ *Sozialdemokrat*, 3. 9.1933: „Jetzt heißt es Farbe bekennen! Für oder gegen den Mordfascismus? Es gibt keine „Politik der Mitte“!“

⁴⁶ Tamtéž: „Die Stunde ist da, wo der tschechische Selbstbehauptungskampf und der deutsche Freiheitskampf auf einer Linie geführt werden müssen.“

počet svoláno do Podmokel protestní shromáždění, které přerostlo ve vášnivou antifašistickou demonstraci.⁴⁷ Akce byla zorganizována společnými silami místních českých a německých sociálních demokratů a účastnil se i zástupce vlády.

Tato výzva zazněla v době, kdy již bylo zřejmé, že státní zásah proti DNSAP a DNP na sebe nenechá dlouho čekat. Po celý rok 1933 zasahovaly čs. úřady proti různým organizacím obou stran, jež byly usvědčeny z ilegální protistátní činnosti. Velký význam měl zejména úřední zákrok proti nacistickému *Volkssportu* a následný soudní proces s některými jeho funkcionáři. Při vyšetřování byly navíc prokázány četné styky předáků strany s hitlerovským Německem.⁴⁸ Tyto a další důkazy přivedly DNSAP na podzim roku 1933 na pokraj zákazu. Jako východisko se jevílo založení náhradní organizace, která se měla stát představitelem celé sudetoněmecké „Volksgemeinschaft“. V létě 1933 probíhala jednání, na kterých byla diskutována osoba budoucího vůdce. I díky svému projevu na turnerské slavnosti 13.-16. července v Žatci byl vybrán a osloven Konrád Henlein.⁴⁹

Celé toto dění pochopitelně pozorně sleduje i DSAP, která ve svém tisku nepřestává poukazovat na fakt, že se jedná pouze o zastírací manévr nacistů, kterým hrozí zákaz. Nově založená strana či hnutí má být podle nich pouze zástěrou, která má členům DNSAP zachovat možnost dalšího působení v politice. Zároveň se objevuje kritika vedoucích činitelů DNSAP, kteří ve svých projevech ostentativně proklamují svou věrnost státu a vůli napomoci míru v Evropě. Jako příklad zde slouží hlavně Rudolf Jung, který takto na veřejnosti vystupuje asi nejčastěji. Nejinak tomu bylo na sjezdu DNSAP 2. září 1933.⁵⁰ Právě před tímto pokrytectvím DSAP varuje.

Ve výrazně antifašistickém duchu se proto nesl i sjezd svazu kovodělníků konaný 3.-6. září v Teplicích-Šanově. Vedle hospodářských témat zazněly prudké útoky na adresu nacistů v ČSR a jejich chování.⁵¹ Sjezd se ale věnoval i dalšímu důležitému tématu. Josef Ladig se ve svém referátu zabýval otázkou, jak získat do svých řad proletářskou mládež. Přechod velké

---

⁴⁷ *Sozialdemokrat*, 12. 9. 1933: „Wir fordern schärfste Maßnahmen gegen den Fascismus in unserem Lande, der auch bei uns den Mord am politischen Gegner zum alltäglichen Kampfmittel machen will.“

⁴⁸ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 170.

⁴⁹ Kárník, Z.: *České země, II. díl*, c. d., str.183.

⁵⁰ *Sozialdemokrat*, 3. 9. 1933: jedná se o článek s nadpisem „Die Sudetennazis - waschechte Demokraten“, ve kterém se mj. píše: „Ganz zufällig natürlich findet gleichzeitig mit dem Nürnberger Parteitag der Hitlerpartei in Aussig ein Parteitag unserer Nationalsozialisten statt. So kommt die illegale und die legale Nazipolitik harmonisch zum Ausdruck.“

⁵¹ *Sozialdemokrat*, 5. 9. 1933: v reakci na osud odborů v Německu zaznělo: „Der Arbeiterschaft bleiben auch in der Tschechoslowakei nur die freien Gewerkschaften und die sozialdemokratischen Parteien als Garantie für Freiheit, Friede und Demokratie. Metallarbeiter, erkennt die Gefahr!“

části mládeže k nacistům a její radikalizaci přičítá materiální nouzi, touze po nových životních formách, beznaději a z ní plynoucím zklamání. Proto tuto otázku považuje za klíčovou, neboť pouze mládež zajistí budoucnost odborů a pokračování demokracie u nás. Zároveň žádal od státu větší podporu nejen nezaměstnané mládeže.⁵² Stranický tisk ale zároveň obhajuje ty mladé Němce, kteří se již dostali do konfliktu se zákonem a byli zatčeni. Vinu zde přičítá DNSAP, která mládež záměrně zfanatizuje, využije ji pro své cíle a pak nebere ohled na její osudy. Tato mládež tedy není primárně svými skutky vinna.⁵³

Důležitá byla i konference soc. dem. mládeže (*Sozialistischer Jugendverband*), konaná 23.-25. září 1933 v Praze. Na ní referoval Emil Franzel o úkolech mládeže v boji za vítězství socialismu.⁵⁴ Také on vyzdvihuje důležitost mladé generace pro boj proti fašismu a uzavírá svůj projev apelem určeným mládeži, aby si byla vědoma své dějinné mise. V závěrečné rezoluci se žádá, aby soc. dem. strany v ČSR společně zajistily existenci mládeže a naplnily demokracii sociálním obsahem. Socialistická mládež naopak prohlašuje, že je připravena tomuto demokratickému státu naplno sloužit. Celkově se v tomto prohlášení objevují mnohem nesmlouvavější a útočnější formulace na stranu fašismu než v oficiálních projevech vedoucích členů DSAP.⁵⁵

Jak se v průběhu září začíná vyostřovat situace kolem DNSAP, množí se též protinacistické články v soc. dem. tisku. Vedle obvyklých výtek ohledně spolupráce s NSDAP, teroru jinak smýšlejících a demagogických oslav Německa se objevuje i téma nacistických odborů v ČSR. *Gewerkschaftsverband deutscher Arbeiter* je podle Rudolfa Junga údajně naprosto nepolitickou organizací. Toto DSAP odmítá a poukazuje na fakt, že předsedou je poslanec za DNSAP Rudolf Kasper a že podezřelý z vraždy Lessinga Eckert je členem těchto odborů. Zároveň se podivuje nad tím, že členové jsou nuceni přispívat dvěma korunami do tzv. *Prozeßfonds*, ze kterého jsou mj. hrazeny náklady procesu s *Volkssportem*. To vše jsou prý nepochybné důkazy o politickém glajchšaltování těchto odborů a DNSAP, o spoluúčasti této strany na vraždě Lessinga a o provázanosti strany s říšskou NSDAP.⁵⁶

---

⁵² *Sozialdemokrat*, 6. 9. 1933: mj. zaznělo: „..., weil es unsere Verpflichtung ist, diese jungen Menschen an der Umgestaltung der Wirtschaft zu interessieren!“ „Setzen wir alle Kraft ein, die Jugend zu gewinnen, mit ihr und für sie zu kämpfen, denn dadurch werden wir die Welt erneuern!“

⁵³ *Sozialdemokrat*, 7. 9. 1933.

⁵⁴ César - Černý: *Politika*, c. d., str. 163.

⁵⁵ *Sozialdemokrat*, 26. 9. 1933: „Der Fascismus mißbraucht die Ratlosigkeit und die Romantik der Jugend dazu, die Dividenden der Kapitalistenmagnaten und die Privilegien ihrer Söldnerführer gegen den Anspruch der arbeitenden Klasse auf gleiche soziale und politische Rechte zu schützen.“

⁵⁶ *Sozialdemokrat*, 9. 9. 1933.

V souvislosti s tímto článkem se domnívám, že kromě diskreditace nacistických odborů bylo jeho účelem přetáhnout jejich nespokojené členy do vlastních řad. Podobné úsilí ovšem vyvíjely i BdL a DCV.

Kritice se však nevyhnuly ani ostatní strany. Asi nejostřeji vyznívají články proti postojům lidovců, a to jak německým tak i českým. Oběma je vytýkán smířlivý postoj k Dollfusovu režimu, DCV navíc tolerantní stanovisko k dění v Německu a nedostatečné odsouzení činnosti DNSAP v ČSR.⁵⁷ Koncem září 1933 obviňuje DSAP *Deutsche Presse* z tendenčních komentářů o procesu v Lipsku, kde se koná soud s údajným žhářem Spolkového sněmu, a varuje před možným glajchšaltováním tohoto listu.⁵⁸

Do této zjištěné atmosféry spadá také definitivní krach myšlenky lidové fronty (*Volksfront*), tak jak ji navrhovaly německé občanské strany. Tato iniciativa vzešla od DCV (prvně zazněla na sjezdu strany 25. května 1933) a postupně se k ní opatrně vyjádřili i němečtí živnostníci (*Deutsche GewerbePartei* - DGP) a BdL. Poslední jmenované strany se jí ale v průběhu září zřekly a to samé 27. září učinila i DCV. Hned v zápětí ke stejnému závěru došli i nacisté. K detailnímu popisu návrhu a jeho vývoji se vrátím v kapitole věnované DCV. DSAP reaguje kritikou těchto stran. Podle ní nebyl učiněn jediný vážný pokus o realizaci této myšlenky, neboť žádná ze stran nebyla ochotna ustoupit a pokusit se o nějaký kompromis. Zároveň dodává, že pro DNSAP měla být tato fronta pouze bezpečným úkrytem před státní mocí. Na výtky, že se sama DSAP v tomto směru nijak neangažovala, odpovídá *Sozialdemokrat*, že stranu nikdo s žádnou nabídkou spolupráce nekontaktoval, a odmítá jakékoli útoky v tomto smyslu.⁵⁹

Myšlenka lidové fronty tak vzala za své, ale již 1. října 1933 vnikla fronta jiná. Samo ustavení nové organizace, *Sudetendeutsche Heimatsfront* (SHF), proběhlo hladce. Ještě před rozpuštěním DNSAP vydal Henlein, designovaný k novému poslání nacisty, prohlášení, v němž oznámil založení SHF jako cestu k odstranění politického stranictví ustavením organizace, jež bude pečovat o celé národní společenství („*Volksgemeinschaft*“), o všechny jeho stavy. Henlein svůj projev zakončil zvoláním: SHF je počátek organizování národa.⁶⁰ DSAP ve svém tisku na založení SHF reaguje okamžitě a rozhodně. Hned 3. října přináší obsáhlý článek s nadpisem: *Henleins "Heimatsfront": Maske der DNSAP!* Jsou v něm

---

⁵⁷ např. *Sozialdemokrat*, 13. 9. 1933.

⁵⁸ *Sozialdemokrat*, 26. 9. 1933: „Kein gleichgeschaltetes Blatt in Deutschland könnte über den Prozeß tendenziöser berichten als die *Deutsche Presse*. Und damit ist die Hitlerfreundlichkeit der *Deutschen Presse* erwiesen.“

⁵⁹ *Sozialdemokrat*, 29. 9. 1933.

⁶⁰ Kárník, Z.: *České země, II. díl*, c. d., str. 187.

okomentovány Henleinovy výroky a konstatuje se, že není řečeno nic nového, že vše je velmi vágně formulováno a že sama osoba Konráda Henleina budí rozpaky. List dochází k jasnému závěru: jedná se pouze o další pokus nacistů, jak uniknout státnímu zásahu. Dokumentuje to i okamžitým přechodem celých místních organizací NSDAP k SHF (např. v Nejdku) a odchodem tří nacistických poslanců ze strany (údajně aby měli možnost svobodného rozhodování) a jejich rychlým přihlášením se k SHF (jednalo se o poslance Simma, Köhlera a Kaspera).⁶¹

V podobném duchu se nesou i články z dalších dní, ve kterých je komentováno zastavení činnosti a rozpuštění DNSAP a DNP a útky některých vedoucích činitelů těchto stran, na které byl vydán zatykač, do Německa. Stranou kritiky ovšem nezůstal ani Konrád Henlein a "jeho" *Turnverband*. Dne 7. října přináší *Sozialdemokrat* obsáhlý článek, ve kterém jsou uváděny důkazy o fašistickém zaměření DTV. Jsou zde použity výroky a články ze svazového orgánu DTV - *Turnzeitung*. Oslavuje se v nich nový německý duch, který vane z Třetí říše, a prorokuje se podobný vývoj, i když v malém, také v ČSR. Otištěné citace mají až náboženský ráz a Německo je v nich líčeno jako budoucí ráj na Zemi. Na hlavu Henleina a DTV také padá fakt, že na sjezdu DTV v Žatci, který se stal odrazovým můstkem Henleinovy kariéry, promluvili takoví řečníci jako Knirsch a Hassold, Horpynka a Rosche, Watzlig a San Nicolo. Článek končí jasným konstatováním, že by se nikdo neměl nechat zmýlit současnými prohlášeními loajality, která provázejí vznik SHF. Koneckonců je přece užívali i představitelé DNSAP a kam jejich strana dospěla, vidí všichni.⁶²

Podobné komentáře se objevovaly ve většině německého a českého tisku a tak Henlein již 3. října 1933 vydal další prohlášení, v němž zdůrazňoval, že přestupy a vstup tří bývalých poslanců DNSAP do SHF nic neznamenají, neboť on a jeho přátelé mají "vedení hnutí pevně ve svých rukou".⁶³ O pět dní později, 8. října 1933, pronesl v Praze "programovou řeč" k zástupcům tisku. I tentokrát se v jeho projevu těžko daly hledat stopy nějakého skutečného programu. Omezil se totiž převážně jen na vyvracení různých pověstí, jež se šířily o jeho hnutí. Hlavně popíral, že by SHF byla jen přejmenovanou nacistickou stranou. Stavěl se lícoměrně za demokratické zásady a prohlašoval, že SHF stojí plně na půdě čs. státu a je

---

⁶¹ *Sozialdemokrat*, 3. 10. 1933.

⁶² *Sozialdemokrat*, 7. 10. 1933: „Nein, die Henleins haben mit der "nötigen inneren Haltung" ihren Blick so frech ins Hunnenreich hinübergesendet, daß sie längst als Fascisten entlarft waren. ehe daß Henlein auf den Mist stieg, den die Jungs und Krebs nicht mehr zu tragen vermochten.“

⁶³ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 221.

zásadně pro účast ve vládě. Dále tvrdil, že pro jeho hnutí neexistuje rasová otázka a že je mu cizí i antisemitismus.⁶⁴

Tyto "programové body" komentuje *Sozialdemokrat* s jistou ironií, když píše, že se "demokrat a loajální občan" Henlein obklopil ještě nedávnými hnědokošiláky a že je tedy opravdu výborně připraven na úkol, jak vyvést sudetské Němce ze současné nouze.⁶⁵ Programu SHF se v soc. dem. teoretickém měsíčníku *Tribüne* věnuje též Wenzel Jaksch. Dochází ovšem k závěru, že se u SHF nejedná o zdánlivou bezprogramovost, nýbrž o taktiku. Po státním zásahu proti DNSAP a DNP se zkrátka Henlein nemůže otevřeně ukázat se svojí "hnědou barvou". Zároveň napadá jeho laciné zahrávání si s pojmem "Volksgemeinschaft". Ten prý s železnou pravidelností patří do slovníku všech antimarxistů a vyvolává v obzvláště těžkých časech falešné iluze, že se takto vše snadno vyřeší.⁶⁶

Dne 12. října přetiskuje *Sozialdemokrat* část referátu Wenzla Jaksche, který vyšel v českém soc. dem. časopise *Nová Svoboda*⁶⁷. Jaksch se v něm věnuje otázce fašistického nebezpečí a úkolům socialistických stran. Analyzuje hospodářské a sociální pozadí, které nyní žene mnohé Němce do náručí SHF (dříve DNSAP). Apeluje na stát, aby se začal problémům v pohraničí věnovat intenzivněji, jinak se prý mezi Němci odehraje velký posun doprava. Zároveň ovšem dodává, že nechce z těchto problémů dělat národní licitační objekt.⁶⁸ Domnívám se ovšem, že větší tlak DSAP a ostatních aktivistických stran na vládu, aby razantně začala situaci řešit, měl být naopak na místě. Samozřejmě by nesměl překročit hranici, za kterou by už v českých vládních kruzích žádnou podporu nezískal. Avšak vzhledem k tomu, s jakou demagogickou kampaní vyrukovali nacisté a po nich i Henleinovci, bylo v zájmu těchto stran obhajovat vlastní stranickou linii mnohem rozhodněji. Jaksch se zabýval i problémem sudetoněmecké autonomie. V říjnovém čísle měsíčníku *Tribüne* z roku 1933 se snaží čs. veřejnosti vysvětlit velký rozdíl mezi národnostně politickými tradicemi sociální demokracie a státoprávními představami sudetoněmeckých národních socialistů. Poukazuje zde na protiklad velkoněmecky orientovaných germanizačních tendencí u nacistů a

---

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ *Sozialdemokrat*. 10. 10. 1933: „... es sind dieselben Leute, die gestern bei Jung und Horpynka standen, die vor Jahr und Tag das Braunhemd trugen und innerlich stramm stehen, wenn sie den Namen Hitler hören.“

⁶⁶ Jaksch. Wenzel: „Arbeiterfront gegen Henleinfront“. In: *Tribüne*, roč. 6, č. 12, prosinec 1933. str.353-355.

⁶⁷ V této souvislosti je třeba poznamenat, že W. Jaksch se jako jediný Němec podepsal pod program "Co chtějí socialisté". Nakolik ho tento ovlivnil při vytváření koncepce "Volkssozialismus", bude zmíněno dále.

⁶⁸ *Sozialdemokrat*, 12. 10. 1933: „Ich will aus der Not der Krisenopfer kein nationales Lizitationsobjekt machen.“

”čestnou politikou vyrovnání” své vlastní strany. Svůj příspěvek zakončuje konstatováním, že boj o autonomii lze vést pouze podle socialistických tradic.⁶⁹

Tak jako pomalu stoupala hvězda Wenzela Jaksche v DSAP, začínal se v BdL stále více prosazovat další budoucí mladoaktivista Gustav Hacker. Zatímco je ale Jaksch od počátku konsekventně proti jakémukoli modu vivendi s nacisty a henleinovci, u Hackera je tomu spíše naopak. Coby říšský vůdce něm. agrárnické mládeže má totiž svůj podíl na konfliktech s vedením strany. *Deutsche Landjugend* otevřeně kritizuje vedení BdL z nečinnosti a ze zrady německých zemědělských zájmů a některé místní organizace (např. chebská) přešly k DTV. Blíže k tomuto v části o BdL, zde zmíním reakce DSAP na dění uvnitř koaličního partnera. *Sozialdemokrat* si všímá dění v agrárnické mládeži a přináší některé výroky jejích vedoucích činitelů. První zástupce a žatecký vůdce *Landjugend* Toni Müller prý např. tvrdí, že se nikdo (tedy ani BdL) nezasazuje o národní (”völkische”) práva Němců. Gustav Hacker zase prohlásil, že dosavadní politická práce strany je úmyslným pokusem o zlomení odporu zásadní části sudetoněmeckého rolnictva. V článku je pak položena otázka, z jakého důvodu a za jakým účelem se toto děje.⁷⁰ Rozporu mezi vedením BdL a agrární mládeží, ale i některými místními organizacemi je věnován prostor i v dalších dnech. Zejména útočným článkům proti DSAP v *Deutsche Landbote*, orgánu BdL na Karlovarsku a Chebsku, se dostává komentáře. Němečtí soc. demokraté jsou v nich obviňováni z národní zrady a z práce proti vlastním soukmenovcům. Je jim též přičítána zásluha na zákazu DNSAP a DNP, které přece stály plně na půdě státu.⁷¹ Opět se poukazuje na diametrální rozlišnost postojů vedení strany (předseda Franz Spina, poslanci,...) a provinčního tisku, který odsuzuje zákaz něm. stran, který ale BdL pomáhal prosadit. List si také všímá stranického zákazu veřejných prohlášení agrární mládeže a zároveň informuje o pozdější tajné schůzi vedoucích činitelů *Landjugend* (mezi nimi i G. Hacker), kterou svolal do Stránek (Tronitz) na Žatecku jeden z jejích vůdců Toni Müller. Zde prý bylo zaujato stanovisko proti vedení strany.⁷²

---

⁶⁹ Jaksch, Wenzel: „Das Urheberrecht am Autonomie-Gedanken“. In: *Tribüne*, roč. 6, č. 10, říjen 1933, str. 297-305.

⁷⁰ *Sozialdemokrat*, 13. 9. 1933: „Der BdL wird gut tun, mit ”seiner” Jugend bald Ordnung zu machen, wenn die Frage, wohin diese steuert, nicht von anderer Seite unliebsam geklärt werden soll.“

⁷¹ *Sozialdemokrat*, 28. 9. 1933: „Man möge auf tschechischer Seite doch endlich einmal zur Überzeugung kommen, daß es keine deutsche Irredenta gibt...“

⁷² *Sozialdemokrat*, 30. 12. 1933. T. Müller se ovšem proti tomuto tvrzení ostře ohradil a nazval ho lží. Na návštěvě u něj v domě bylo prý pouze pět přítelkyň jeho ženy. - *Deutsche Landpost*, 2.2. 1934.

Do souvislosti s BdL patří i oblíbené agrární téma o zavedení stavů. V úvodníku *Sozialdemokrata* z 10. října 1933 se autor zabývá možnou kombinací stavů a politických stran, tak jak ji prezentuje právě BdL. Dochází k závěru, že vznik dělnického stavu může být snadno zneužit k omezení práv dělnictva a že dosavadní snahy propagátorů stavovství na české a německé straně, ale i ve světě toto pouze potvrzují. U Franze Spiny sice nepochybuje o jeho čestných úmyslech, přesto končí autor varováním, ve kterém říká, že nikde není svobodného rolníka, kde není svobodného dělníka.⁷³

První polovina listopadu 1933 se nese u DSAP v duchu obhajoby dosavadní provládní politiky, opakovaně se manifestuje jednota s českými soudruhy a v tisku se objevují články, které mají dokázat, že vznik SHF je pouze zastíracím manévrem a že prohlášení loajality mají tuto skutečnost pouze skrýt. Tato "inlace loajality" je totiž důsledkem obav z demokratické ofenzívy, které se DSAP aktivně účastní.⁷⁴ Boj proti nacismu hodlají obě soc. dem. strany vést se vši rozhodností, což ve svém projevu na krajské konferenci v Brně 5. listopadu 1933 zdůraznil předseda DSAP L. Czech. Zároveň obhajoval státní zásah proti DNSAP a DNP jako bezpodmínečně nutný a nastínil důvody, které vedly DSAP k schválení nového zákona o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran.⁷⁵ Věnoval se dále hospodářským otázkám, neopomenul důležitost mládeže a na závěr zdůraznil nutnost těsné spolupráce s ČSDSD.⁷⁶ Toto spojení mělo dokládat i shromáždění v Teplicích-Šanově 16. listopadu 1933, kde s plamennými projevy vystoupili za ČSDSD dr. Svěrák a za DSAP W. Jaksch. Oba byly doprovázeny bouřlivým potleskem a bylo deklarováno spojení na život a na smrt.⁷⁷

Počátkem roku 1934 docházelo k četným konfliktům mezi sociálními demokraty a henleinovci. Zvláště časté byly spory mezi zástupci obou stran na schůzích v pohraničí. Sociální demokraté se snažili proniknout především na shromáždění, kde měl mluvit Henlein nebo některý z čelných vůdců SHF. Tyto akce se však setkávaly jen s částečným zdarem,

---

⁷³ *Sozialdemokrat*, 10. 12. 1933: „Denen aber, die mit dem Gedanken spielen, mit ständischen Schlagworten die innere Loslösung der Bauern von der Demokratie vollziehen zu können, sei in Erinnerung gebracht, daß auf der ganzen Welt die Bauern nur Rechte besitzen innerhalb der Demokratie, daß es neben einer entrechteten Arbeiterklasse nirgends einen freien Bauernstand gibt!“

⁷⁴ *Sozialdemokrat*, 3. 11. 1933.

⁷⁵ *Sozialdemokrat*, 9. 11. 1933: „Die deutsche sozialistische Arbeiterklasse stand einem konzentrischen Angriffe des Fascismus gegenüber und hätte sich selbst aufgegeben, wenn sie sich diesem konzentrischen Angriffe nicht mit allen Mitteln entgegengeworfen hätte.“

⁷⁶ Tamtéž: „Diese Zusammenarbeit wollen wir immer mehr vertiefen und immer herzlicher gestalten und uns so gemeinsam als eine stolze Kampftruppe in die große internationale sozialistische Armee eingliedern.“

⁷⁷ *Sozialdemokrat*, 17. 11. 1933.

neboť henleinovci se raději zatím takovým diskuzím vyhýbali.⁷⁸ Do boje se zapojila i německá sociální demokracie. K výročí Hitlerova převzetí moci zveřejnila SoPaDe na stránkách *Sozialdemokraten* svůj „*Kampfprogramm*“, ve kterém manifestuje svou rozhodnost v boji proti nacismu všemi prostředky, a volá po jednotě dělnické třídy. To je podle vedení klíč k tomu, aby byl tento boj úspěšný.⁷⁹

V průběhu ledna a počátkem února 1934 se stále více prostoru dostává situaci v Rakousku, kde se schylovalo k otevřenému boji mezi SPÖ a Dollfusovým režimem. Když 11. února započaly srážky mezi sociálními demokraty a vládními oddíly, přinášel nejen soc. dem. tisk podrobné reportáže z průběhu bojů. Byl heroizován boj rakouských soudruhů proti přesile a zároveň pranýřována brutalita, s jakou proti nim postupovala armáda, jež se neostýchala popravovat zraněné zajatce. Na 15. duben 1934 pak německé a české svobodné odbory a české národně socialistické odbory vyhlásily pět minut trvající stávku, která měla vyjádřit solidaritu s hrdinně bojujícím rakouským proletariátem. Současně je tvrdě kritizován postoj BdL a zejména DCV, jež povstání považuje za generální zkoušku Dollfusovy vlády, která v ní podle *Deutsche Presse* obstála na výbornou („*glänzend*“).⁸⁰

V následujících dnech pořádala strana demonstrace, jejichž účastníci rozhodně protestovali proti další fašizaci režimu v Rakousku a solidarizovali s pronásledovanými, kteří houfně přicházeli zejména na Moravu, kde se jim dostávalo přátelského přijetí. Nechyběla ani četná svolání sympatií v tisku a na shromážděních přidružených organizací DSAP (odborní, soc. svaz mládeže aj.). S velkou radostí byla proto přijata zpráva, že se podařilo po dobrodružné cestě zachránit prapor internacionály, který nyní opět vlastní zahraniční zastoupení SPÖ v Brně a který bude nesen v čele prvomájového průvodu⁸¹. K situaci v Rakousku se čelní představitelé DSAP vyjadřovali dále při různých příležitostech. Na krajské konferenci v Karlových Varech 15. dubna 1934 promluvil L. Czech. Opětovně zdůraznil solidaritu proletariátu ČSR s proletariátem rakouským a připomněl, že po katastrofě v Rakousku je Československo jediným demokratickým státem ve střední Evropě a že je proto trnem v oku všem nepřátelům dělnické třídy.⁸² Dále mluvil obecně o zahraniční politice, nezaměstnanosti a nové koaliční vládě.

---

⁷⁸ Např. Henleinem svolané veřejné shromáždění v Kraslicích, na kterém nakonec nevystoupil. - *Sozialdemokrat*. 9. 1. 1934.

⁷⁹ *Sozialdemokrat*. 26. 1. 1934.

⁸⁰ *Sozialdemokrat*. 15. 2. 1934.

⁸¹ *Sozialdemokrat*. 11. 4. 1934.

⁸² *Sozialdemokrat*. 17. 4. 1934: „Unsere Arbeiterschaft begriff sofort, was hier für den Sozialismus, was hier für das internationale Proletariat, was hier für sie selbst und besonders für die ČSR auf dem Spiele stand, der nach der

Nová vláda, která vznikla po odchodu Národní demokracie a trochu na pozadí událostí v Rakousku, doznala pouze několika personálních změn. Týkaly se ovšem i L. Czecha, který převzal ministerstvo veřejných prací. *Sozialdemokrat* přinesl v krátkém článku stručnou bilanci více než čtyř let L. Czecha v čele ministerstva sociální péče. Zdůrazněna byla především jeho aktivita na poli péče o nezaměstnané (zejména podpora těch neorganizovaných), podpory mládeže, bytové výstavby a zachování úrovně sociálního pojištění.⁸³

Oslavy 1. máje byly po událostech posledních měsíců velice bouřlivé a plné emocí. Společná provolání českých a německých sociálních demokratů poslouchaly po celé republice tisíce přívrženců DSAP a ČSDSD. Všude bylo zdůrazňováno, že Československo je jedinou zemí ve střední Evropě, kde ještě může dělnictvo pochodovat se svými rudými prapory a zpívat své písně. Den práce se ovšem neslavil jen u nás. Jedné ilegální demonstrace v Rakousku se zúčastnil i W. Jaksch, který byl po zásahu policie zatčen, vyhoštěn a teprve pozdě večer deportován na hranice.⁸⁴ Ve stejnou dobu se v Chomutově konal sjezd socialistického svazu mládeže, jenž přijal rezoluci o 12 bodech. Jednalo se o požadavky, které měly pomoci vyřešit situaci nezaměstnané mládeže, jejíž počet v té době dosáhl téměř 200 tisíc.⁸⁵ V této souvislosti je možné zmínit projekt pracovních táborů pro mladé nezaměstnané ve věku 18 až 24 let. Jedná se o projekt ministerstva sociální péče, který dobrovolníkům obou národností zajistí až čtyřměsíční práci. První pilotní tábor byl otevřen 22. května v Terezíně a nabídl práci přibližně 80 mladým lidem.⁸⁶

Koncem května 1934 inicioval F. Spina ve vedení německých agrárníků personální změny. Místopředsedou se stal Gustav Hacker, který reprezentoval radikálnější mládež a udržoval kontakty s čelnými představiteli SHF. To komentuje *Sozialdemokrat* a vyjadřuje obavu nad dalším směřováním BdL. Spina sice tyto změny obhajuje tzv. omlazováním vedení strany, ale ve skutečnosti prý jde o jasný signál nárůstu vlivu radikálních kruhů v BdL.⁸⁷ V průběhu května navíc list přináší články o jednání BdL s Henleinem, ve kterých se silně angažuje právě Gustav Hacker, což tuto domněnku prý jen potvrzuje.

österreichischen Katastrophe in Mitteleuropa, im Herzen Europas, zur einzigen Rettungsinsel der Demokratie wurde und begreiflicherweise allen Feinden der Demokratie und allen Gegnern der sozialistischen Arbeiterklasse ein Dorn im Auge ist."

⁸³ *Sozialdemokrat*, 6. 3. 1934.

⁸⁴ *Sozialdemokrat*, 3. 5. 1934.

⁸⁵ *Sozialdemokrat*, 4. 5. 1934.

⁸⁶ *Sozialdemokrat*, 23. 5. 1934.

⁸⁷ *Sozialdemokrat*, 3. 6. 1934.

V červenci 1934 přišla KSČ s další nabídkou spolupráce. V dopise ze 14. července vyzvali komunisté DSAP ke společným akcím proti fašismu v Německu a Rakousku i proti přípravám imperialistické války. Dne 18. července strana odpověděla prohlášením, ve kterém zdůvodňuje své odmítnutí neupřímností a nepoctivostí tohoto návrhu, který považuje pouze za další manévr. Konkrétně KSČ vyčítá, že ji coby vládní stranu falešně obviňuje z podpory pronásledování antifašistů a ze zabraňování antifašistickým shromážděním. Ještě nedávno byli sociální demokraté podle komunistů "sociálfašisti" a "váleční štváči" a nyní po DSAP chtějí spolupráci. Sociální demokracie odmítá o společném postupu jednat s někým, kdo svými rozbíječskými akcemi jednotě proletariátu naopak brání.⁸⁸ Ta samá odpověď přišla o pár dní později, když KSČ přišla s další nabídkou na uspořádání shromáždění zaměřené na události v Rakousku. Komunistům se připomínají jejich "lži a osočování" týkající se boje rakouských soudruhů v únoru tohoto roku.⁸⁹ S podrobněji rozpracovanou výzvou přišla KSČ ještě v září a zopakovala ji v listopadu 1934.⁹⁰

Argumenty pro odmítnutí ovšem zůstávaly stejné. DSAP poukázala na fakt, že cílem těchto nabídek je další pokus o rozbití sociální demokracie. V červenci 1934 uspořádala strana velkou vysvětlovací kampaň o vývoji fašismu v Evropě a o těchto otázkách se pak jednalo na mnoha schůzích, veřejných shromážděních a konferencích.⁹¹ Sociální demokraté tak dávali najevo odhodlání postavit se fašismu na odpor. Ve dnech 28.-29. července se např. konalo velké setkání socialistické mládeže poblíž Děčína-Podmokel. Jasně zde na adresu SHF zaznělo, že je pouze loutkovým hnutím, které je zcela v rukou Hitlera.⁹² Téměř současně se sešlo 8000 delegátek na konferenci soc. dem. žen ve Falknově. Také zde byla SHF ostře napadána a s velmi útočným a emotivním projevem zde vystoupila poslankyně Irene

---

⁸⁸ *Sozialdemokrat*, 18. 7. 1934: „Diese Tatsache berechtigt uns um so mehr, von der Unaufrichtigkeit und Unehrllichkeit Ihres jetzigen Angebotes überzeugt zu sein, als Sie Ihre Taktik der Verdächtigungen und Verläumdungen selbst noch in dem Schreiben fortsetzen, in dem Sie angeblich für gemeinsame Aktionen eintreten.“

⁸⁹ *Sozialdemokrat*, 27. 7. 1934: „ Wir haben noch zu gut in Erinnerung, wie Ihre Presse den heldenmütigen Kampf der österreichischen Sozialdemokratie und des sozialdemokratischen Schutzbundes mit Lügen und Beschimpfungen begleitet hat, als daß wir in der Lage wären, gerade in österreichischen Angelegenheiten mit Ihnen gemeinsame Sache zu machen. [...] Wir lehnen es daher entschieden ab, mit Ihnen zu verhandeln. Die Einheit des Proletariats und seiner Aktionen wird nur durch die Überwindung Ihrer Methoden verwiklicht werden können.“

⁹⁰ Kárník, Z.: *České země, II. díl, c. d.*, str. 259.

⁹¹ Tamtéž, str.260.

⁹² *Sozialdemokrat*, 31. 7. 1934: místní krajský vůdce DSAP Franz Kögler mj. řekl: „Die Henleinfront ist nur die Kulisse, hinter der sich Fascismus und Arbeiterfeindlichkeit verbergen. Daher unser und vor allem unserer Jugend, entschiedener Kampf gegen den in der Henleinfront getarnten Fascismus sudetendeutscher Prägung.“

Kirpalová.⁹³ Koncem léta se konal v Horním Litvínově krajský den mládeže. Opět zazněla obvinění na adresu SHF a Wenzel Jaksch pod heslem "Ruce pryč od Sovětského Svazu" varoval před útokem na SSSR a vyzval komunisty k zastavení jejich útoků proti DSAP.⁹⁴ V průběhu podzimu pak DSAP organizovala další shromáždění, která měla podobný průběh.

Ve stejný den (21. října 1934), kdy se konal velký sjezd SHF v České Lípě, uspořádala DSAP vlastní akci v Ústí n. Labem. Byl zde zveřejněn "bojový program" proti hospodářské nouzi, který požadoval: vytvoření pracovních míst, zkrácení pracovní doby při plném platovém vyrovnání, rozsáhlé státní investice v krizových oblastech, podporu vývozu, opatření na ochranu mládeže a v neposlední řadě užší spolupráci s českou levicí. Zároveň se dává německému pracujícím lidu na výběr mezi socialisticky demokratickou prací a nacionálními frázemi Henleinovy SHF.⁹⁵ V souvislosti se 40ti hodinovým pracovním týdnem je třeba zmínit iniciativu L. Czecha v čele ministerstva veřejných prací. Toto ministerstvo totiž po jeho nástupu na jaře 1934 zkrácení pracovní doby zavedlo, a to při státních dodávkách a pracích, které samo zadávalo.⁹⁶

Dne 4. listopadu 1934 uspořádala DSAP tzv. "lidové projevy" („Volkskundgebungen“) po celém pohraničí jako odpověď na programové shromáždění Henleina v České Lípě. Pod transparenty s nápisy "Es lebe Masaryk", "Freiheit und Brot" aj. se v Karlových Varech, Chomutově, Teplicích, Podmoklech, Šternberku a Krnově sešlo na 90 tisíc lidí, kteří ukázali své odhodlání v boji proti fašismu a projevům krize. Byl na nich čten "Kampfprogramm", který nedávno strana vypracovala a který měl všude velký ohlas. Tato shromáždění byla v českém tisku hojně oceňována a nešetřilo se nadpisy jako "Zde narazí fašismus na žulu" (Večerník Českého slova) aj.⁹⁷ Posilněné masovou účastí vyhlásilo vedení DSAP prosinec jako náborový měsíc. Motem se mělo stát symbolické "Verdoppelt die 90.000!".⁹⁸

Od počátku roku 1935 byly akce DSAP stále více zaměřeny na blížící se parlamentní volby. Na pořad schůzí přišly ve zvýšené míře hospodářské a sociální problémy. Hodně se mluvilo o nezaměstnanosti, zkrácení pracovní doby, úpravě zprostředkování práce aj. Zároveň

---

⁹³ *Sozialdemokrat*, 1. 8. 1934.

⁹⁴ *Sozialdemokrat*, 28. 8. 1934: Wenzel Jaksch: „Ich möchte hier den kommunistischen Arbeitern sagen, daß es die zwölfte Stunde geschlagen hat, die letzte Mahnung an sie richten, den Kampf gegen uns einzustellen.“

⁹⁵ *Sozialdemokrat*, 23. 10. 1934..

⁹⁶ *Sozialdemokrat*, 24. 10. 1934.

⁹⁷ *Sozialdemokrat*, 6. 11. 1934.

⁹⁸ *Sozialdemokrat*, 17. 11. 1934.

se ale do těchto aktivit začíná vkrádat jistá nervozita, která pramenila z růstu nacionalistických či dokonce profašistických nálad u ostatních německých stran a zvláště mezi jejich mládežnickými organizacemi. Také zprávy o stále nadějnějších předvolebních výhledech SHF vedení sociálních demokratů na klidu nepřidávaly. Proto vedení strany stupňovalo své útoky proti ní a žádalo od českých úřadů její zákaz. Také uvnitř DSAP dochází ovšem k jistému vření. Zasloužil se o to zejména Wenzel Jaksch. Ve svých projevech vystupoval celkem radikálně, nikoli však proto, že by chtěl prohlubovat klasicky marxistickou ideovou orientaci strany na třídní socialistickou politiku. Objevují se u něj první náznaky jeho budoucího "Volkssozialismus", ve kterém usiloval o společný postup dělnictva, malého a středního rolnictva, malého a středního měšťanstva.⁹⁹ Toho chtěl docílit větším důrazem na nacionální notu a zároveň ráznými zásahy státu na hospodářském a sociálním poli. Společným jmenovatelem těchto bodů měl být ovšem nekompromisní boj proti fašismu nejen u nás. Tyto názory mu získaly zejména mezi mladými socialisty četné přívržence, kteří byli nespokojeni s vedením L. Czecha, které jim připadalo konzervativní a neprůbojně, věkem staré.¹⁰⁰

Již předtím, v červnu 1934, se v Brně zformovala opoziční skupina mladých sociálních demokratů, která začala vydávat čtrnáctideník *Sozialistische Aktion*. Iniciátory byli Karl Rybnický, funkcionář brněnské DSAP, a studenti Hans Torn a Georg Hammerschlag. Chtěli být "hláskou troubou soc. dem. opozice, zastupovat více či méně silné opoziční skupiny a překonat uvnitř DSAP nedostatek diskusní svobody a neschopnost rozvinout opozici a s ní nové síly a myšlenky".¹⁰¹ Tato skupina byla myšlenkově Jakschovi velmi blízká. Některé její programové návrhy se vcelku shodovaly s jeho tvrzeními, které krátce předtím zveřejnil ve své brožuře o budoucnosti Rakouska.¹⁰² Podle brněnské skupiny měla sociální demokracie coby reprezentant nižších vrstev překonat staré fronty napříč národními tábory. Tímto "programem", který měl být východiskem pro diskuzi, sledovali posílení ČSR skrze "ekonomickou ofenzívu proti příčinám fašismu", totiž nezaměstnanosti a zbídačení. Ačkoli se podle Bachsteina zdá, že byl návrh ve svých hospodářských a sociálních cílech ovlivněn myšlenkami Bamberského programu bratří Strasserů, stavovstvím encykliky „Quadragesimo

---

⁹⁹ Viz. např. *Sozialdemokrat*, 10. 3. 1934: „Darum ihr Bauern, Handwerker, Geschäftsleute, laßt euch nicht gegen den sgn. "Marxismus" hetzen. Seid froh, daß es sozialistische Arbeiter gibt, die einen neuen Weg zeigen und mit euch gemeinsam die Krise des Kapitalismus durch Aufbau einer Planwirtschaft überwinden wollen.“

¹⁰⁰ Kárník. Z.: *České země, II. díl*, c. d., str. 214.

¹⁰¹ Bachstein. Martin: „Programdiskussion und Krise in der Deutschen sozialdemokratischen Arbeiterpartei (DSAP) in der Tschechoslowakischen Republik“. In: *Bohemia*. Bd. 11, München 1970, str. 317.

¹⁰² Jaksch. Wenzel: *Was wird aus Österreich?* Bodenbach (Podmokly) 1934.

anno” a Mussoliniho korporativním státem, představoval prý novum, protože opustil nacionalismus a rasismus jiných pravicově socialistických konstrukcí a plně se hlásil k čs. státu.

Skupina hledala podporu mezi vlivnými politiky strany, mezi jinými i u W. Jaksche. Žádala po něm zastání u vedení, neboť vedoucí činitelé DSAP tento materiál k vnitrostranické diskuzi nepřijali. Jaksch s nimi sympatizoval, ale na jejich podporu nikdy veřejně nevystoupil a byl to paradoxně on, kdo byl pověřen vedením procesu, který na podzim 1934 skončil vyloučením tří výše zmíněných ze strany.¹⁰³

W. Jaksch spolu s celou DSAP zároveň tvrdě odsuzoval paktování agrárníků (nejen německých) s Henleinem, což dal jasně najevo ve svém projevu 20. března 1935 na schůzi v Praze. Ostře zde napadl jednání F. Spiny a V. Stoupala s SHF o možné dohodě.¹⁰⁴ BdL se sice s SHF nakonec nedohodl a na poslední chvíli od spolupráce ustoupil, ale vyšel z tohoto jednání značně oslaben.

Předseda DSAP L. Czech vystoupil v podobném duchu na konferenci strany v lounské župě. Ve svém projevu, který byl zároveň bilancí pěti a půl let ve vládě, zaútočil proti Henleinovcům a odmítl jejich hospodářskou politiku založenou na stavovském zřízení.¹⁰⁵ Ztěžoval si i na nepoučitelnost podnikatelských kruhů při řešení základních otázek hospodářské krize.¹⁰⁶ O důležitých problémech doby jednala konference DSAP 23. dubna 1935 v Praze. L. Czech zhodnotil současnou politickou situaci a prohlásil, že nejdůležitějším úkolem doby je vytvořit podmínky pro spolupráci všech demokratických sil ve státě pod vedením dělnické třídy. Zabýval se nadcházejícími volbami a zdůraznil, že v nich se ukáže, zda ČSR, která až dosud vzdorovala fašistickému náporu a je nyní ve střední Evropě ”ostrovem demokracie”, splní i nadále své poslání. Ostře zaútočil proti SHF a odmítl myšlenku, že by se tato strana měla kdy dostat do vlády. Zároveň kritizoval BdL a DCV kvůli námluvám s SHF a jejich nerozhodnosti zaujmout vůči ní jasné stanovisko. Odsoudil též postoj komunistů a zdůraznil úzkou spolupráci s českými sociálními demokraty.¹⁰⁷

---

¹⁰³ Bachstein: *Programmdiskussion*, c. d., str. 319-321.

¹⁰⁴ *Sozialdemokrat*, 21. 3. 1934: „Das ist keine Politik mehr, das ist der Weg zum Chaos, die Spekulation auf die Katastrophe. Kommt es zur Bildung nationaler Fronten, dann entbrennt ein offener Machtkampf, bei dem die Deutschen unterliegen müssen.“

¹⁰⁵ *Sozialdemokrat*, 26. 3. 1934: „Die fascistischen Gewalten, die ihre ganze Rechnung auf den Krieg gestellt haben, das sind die eigentlichen Feinde des Friedens, der Ruin der Völker, das Unglück der Arbeiterklasse.“

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 261; *Sozialdemokrat*, 24. 4. 1934.

V teoretickém měsíčníku *Kampf* Wenzel Jaksch ve svém článku analyzuje boj socialismu s nacionalismem mezi sudetskými Němci. Smysl SHF vidí "v odpoutání se od sociálního aspektu, v odvrácení se od současného stavu a v návratu do éry nacionální mocenské politiky". Vítězství SHF by podle něj znamenalo minimálně národnostní boj uvnitř ČSR a konec potírání krize a chudoby. Sám Jaksch pak říká: "Volksgemeinschaft? Jawohl." Ale za zkrácení pracovní doby, záchranu mládeže aj.¹⁰⁸

Strana tímto definitivně vstoupila do volebního boje. Dny předcházející volbám byly v soc. dem. tisku věnovány reportážím z pohraničí, kde dělnictvo jasně manifestovalo svůj odpor vůči fašismu. Důležitou generální zkouškou byla pak pro DSAP oslava 1. máje, kterou se snažila využít pro svůj volební boj. Ještě pár dní před volbami obhajovala Irene Kirpalová na schůzi v Brně účast DSAP ve vládě. Účast v koalici byla nutná, neboť pouze tak mohla DSAP kontrolovat měšťanské strany. Varovala také před libě znějícím heslem SdP "Volksgemeinschaft", protože podnikatel se nikdy s dělníkem nespojí. Na stejné schůzi vystoupil i S. Taub. Ocenil uzavření dohody se SSSR, což je podle něj jediná možnost jak zachránit Evropě a světu mír.¹⁰⁹

Jaká byla tedy pozice DSAP před parlamentními volbami 19. května 1935 a s jakým programem do nich šla? Základními pilíři volebního boje bylo zásadní odmítání fašismu, potažmo SdP, a naprosté přihlášení se ke státu, manifestované spoluprací s ČSDSD a účastí ve vládě. Účast byla obhajována nutností boje proti hospodářské krizi a byly zdůrazňovány úspěchy, kterých bylo dosaženo v sociální oblasti za ministra Ludwiga Czecha. Zároveň bylo poukazováno na totální krach negativistických stran a jejich politiky v roce 1933. Mnoho prostoru se dostalo brutálním praktikám SdP, kterými tato strana stupňovala svůj tlak na sudetské Němce. Tento v Německu vyzkoušený postup byl navíc umocněn tím, že SdP podporující průmyslníci často odmítali zaměstnávat někoho jiného než příslušníky této strany. V této souvislosti strana poukazovala též na fakt, že po událostech v Německu a Rakousku je ČSR jedinou demokratickou zemí ve střední Evropě, která Němcům zaručuje svobodný vývoj. Obvinění, že je díky své účasti ve vládě "zrádcem národa", DSAP rezolutně odmítá a naopak napadá SdP, že je to ona, která sudetské Němce podvádí, když neustále mluví o loajalitě k ČSR a zároveň pracuje pod taktovkou německé NSDAP.

---

¹⁰⁸ Jaksch. Wenzel: „Die Schlacht des Arbeiters um sein Recht und Brot“. In: *Kampf*, roč. 2. č. 5, květen 1935, str. 193-194.

¹⁰⁹ NA Praha. PMV - 225-1305-1, policejní zpráva z volební schůze DSAP v Brně 17. 5. 1935.

Že tato argumentace na Henleinovu demagogickou a velkoryse financovanou předvolební kampaň nestačila, se ukázalo velice záhy.

Lavírování německých agrárníků

Němečtí agrárníci, narozdíl od DSAP, posuzovali narůstající nebezpečí fašismu mezi Němci v ČSR mírněji. Mnohem více si všímali podobných jevů v českém táboře. Velmi ostře např. kritizovali známý fašistický puč v židenických kasárnách v Brně, k němuž došlo na počátku roku 1933. Avšak i přesto byli vystaveni prudkým útokům zejména od nacistické DNSAP, která je kritizovala za účast ve vládě.¹¹⁰ Na tato obvinění reaguje strana výčtem zásluh, kterými podpořila zájmy německých zemědělců. BdL nacistům připomíná, že zemědělskou problematiku objevili teprve nedávno a navíc nepřicházejí s ničím novým. Strana sice nemohla ve vládě prosadit všechny své návrhy, ale důvod je ten, že byla jednoduše majorizována. Avšak BdL nechrání pouze zájmy jím zastoupených zemědělců ale celého sudetského německva.¹¹¹ Každý úspěch, kterého bylo společně se sesterskou stranou RSVaML dosaženo, byl proto ve stranickém tisku náležitě okomentován a zdůrazněn. Mezi takové patřily např. snížení daňového paušálu a omezení exekucí, což byly v době hospodářské krize požadavky značně početné vrstvy méně zámožného obyvatelstva venkova.¹¹² Opakovaně se na schůzích a shromážděních žádá zvýšení cen zemědělských výrobků, což by podle BdL snížilo následky krize a pomohlo částečně odstranit nezaměstnanost.¹¹³

V souvislosti s požárem Říšského sněmu v Berlíně upozornil při debatě v zahraničním výboru PS poslanec Wolfgang Zierhut Čechy, že jsou to především oni, kdo musí vytvořit předpoklady pro pokojné soužití obou národností. Svaz zemědělců již šest let svou loajální spoluprací ve vládě dokazuje, že je připraven se na tomto vyrovnání podílet. Je ale nutné, aby k tomu dostal možnost. Jeho aktivistická politika může totiž dospět na hranici, kdy už to nebude možné.¹¹⁴

---

¹¹⁰ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 154.

¹¹¹ Např. posl. Heller pronesl tyto argumenty na veřejném shromáždění DNSAP v Rynolticích (okres Německé Jablonné – nyní Jablonné v Podještědí) - *Deutsche Landpost*, 25. 1. 1933.

¹¹² *Deutsche Landpost*, 16. 2. 1933; César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 154.

¹¹³ Na veřejné schůzi chebských sedláků jsou tyto požadavky zakončeny Bismarckovým citátem: „ Wenn der Arbeiter auf die Straße zieht, ist es für den Staat bedenklich, wenn aber die Bauern auf die Straße ziehen, dann ist es für den Staat gefährlich.“ - *Deutsche Landpost*. 21. 2. 1933.

¹¹⁴ *Deutsche Landpost*, 3. 3. 1933.

Všechny tyto argumenty zazněly opět na 7. řádném sjezdu BdL v Praze, který se konal 18.-19. března 1933. S rozsáhlým projevem na něm vystoupil předseda Franz Spina. Obhajoval aktivistickou politiku strany, ale zároveň žádal více porozumění v české táboře. Němci jsou sice v tomto státě menšinou, ale vysoce kvalifikovanou a tudíž, i podle prezidenta Masaryka, více než pouhou menšinou. Jsou integrující součástí státu. Proto by Češi neměli zapomínat, že půda státu je i domovem Němců, kteří se zde jako menšina necítí a vystupují jako sevřený národ („Volkstum“). Avšak upozornil přítomné, že pro existenci sudetských Němců není jiná alternativa než spolupráce s Čechy. Ostře odsoudil fašismus a jeho metody a vyjádřil politování, že boj Němců proti Němcům slouží akorát místnímu šovinismu. Současně ale zmínil proces s vydáním nacistických poslanců. Považuje jej za nešťastný a dodává, že zdržení se hlasování poslanců BdL znamenalo hranici, za kterou už strana nemůže jít. Na závěr zdůraznil, že je to právě BdL, který je z německých stran ve vládě nejdéle a poctivou prací tak prospívá celému sudetskému německému. O sociálně politických záležitostech pak referoval senátor Robert Stöhr a o hospodářských otázkách poslanec Hodina.¹¹⁵

Druhý jednací den pak byla přijata rezoluce, ve které byly stanoveny také nacionální úkoly strany. Konstatovalo se, že práce na zachování sudetského rolnictva se rovná práci na zachování sudetského německva; z tohoto důvodu se strana ohrazuje proti útokům jiných stran; strana se má snažit o zajištění a rozvoj německého národa. Němci v ČSR nejsou totiž pouhou menšinou, ale důležitou součástí státu. Je proto třeba dále pracovat na jazykové otázce, nezaměstnanosti a školství, neboť od těchto témat se bude odvíjet další politika BdL. Dále je zdůrazněna spolupráce s českými agrárníky („jsme přece jeden stav“), čímž se má docílit zajištění zájmů zemědělství proti dlouho upřednostňovanému průmyslu.¹¹⁶

Ve své závěrečné řeči hovořil F. Spina o zahraničně politických otázkách a varoval sudetské Němce před koketováním s nacistickým Německem.¹¹⁷ Neopomenul též pozdravit stranickou mládež a uvítal prohlášení jejího čelného představitele Roberta Hetze, že mládež zůstává plně na půdě státu.¹¹⁸

---

¹¹⁵ *Deutsche Landpost*, 19. 3. 1933.

¹¹⁶ *Deutsche Landpost*, 21. 3. 1933.

¹¹⁷ Tamtéž: „Ihr könnt Eure deutsche Heimat nicht verlassen oder sie im Rucksack über die Grenze tragen. Ihr müsst Euch Euer gutes Recht auf dem Boden des Staates durch Arbeit und loyale Zusammenarbeit ausfechten. Eine andere Möglichkeit gibt es nicht.“

¹¹⁸ Tamtéž: „....daß sich die Deutsche Landjugend auf den Boden der gegebenen Tatsachen stellt. daß sie den Staat anerkennt und daß unser Schicksal unzertrennbar mit dem Schicksal des Sudetenraumes verbunden ist.“

Velký prostor je v *Deutsche Landpost* věnován expozé ministra zahraničí E. Beneše v PS z 25. dubna 1933. BdL plně souhlasí s jeho názorem, že základem úspěšné zahraniční politiky musí být rozumná vnitřní politika. V této souvislosti je znovu zdůrazněno loajální stanovisko strany k ČSR a její připravenost fungovat jako most mezi Československem a Německem. Jako jeden z hlavních důvodů se uvádí hospodářská provázanost obou států. BdL také rád bere na vědomí Benešovu snahu o rychlé vyřešení česko-německého soužití v ČSR. Konstatuje, že tento problém již nelze déle odkládat a že je strana připravena se tohoto řešení účastnit. Avšak pouze pod podmínkou, že Češi budou jednat s Němci jako rovný s rovným.¹¹⁹

Strana se jinak hlásí ke spolupráci s čs. agrárníky, což potvrdil i přetištěný projev Rudolfa Berana v *Deutsche Landpost*. Beran se v něm věnuje zahraničně politickým otázkám a významu, jaký tyto mají na hospodářství a zemědělství u nás, a nezřídka se ani do budoucna vládní zodpovědnosti. Jeho stanoviska tak plně korespondují s názory BdL, což list s uspokojením konstatuje.¹²⁰

Strana ovšem i nadále musela čelit útokům ze strany DNSAP. Největší výtky byly stále tytéž. Účast ve vládě, z ní plynoucí zrada německých zájmů aj. BdL naopak kontruje „dvojí tváří“ nacistů. Poslanci prý v Praze neustále přesvědčují o loajalitě k ČSR a straničtí agitátoři v krajích každého očerňují. Děje se tak prý pod dojmem stále tvrdšího postupu státu vůči DNSAP a z toho pramenícího strachu čelných představitelů strany. Konkrétním výrazem této činnosti je podle BdL letáková kampaň proti Svazu zemědělců. Leták přitom začíná Hitlerovým citátem.¹²¹

Také na schůzi důvěrníků BdL v Kravařích byly metody nacistů tvrdě odsouzeny. Konstatuje se, že „tyto útoky, překrucování, lži a očerňování strany nemají s kritikou vůbec nic společného“. Jediným cílem je tak pouze vnesení chaosu do řad německých agrárníků. V závěrečném usnesení se vedení BdL vyzývá, aby odmítalo každou žádost o intervenci a prosby nestraníků, dokud tyto strany nepřestanou s útoky a neuznají národní práci BdL.¹²² Tato odsuzující prohlášení zřejmě souvisejí s růstem nacionální opozice uvnitř BdL, která nabývala na síle zejména po událostech v Německu.

---

¹¹⁹ *Deutsche Landpost*, 28. 4. 1933: „Wir stimmen dem Exposé des Herrn Ministers Dr. Edvard Beneš unter der Voraussetzung zu, daß sowohl er als auch die ganze tschechische Politik sich unablässig bewußt bleiben, daß Demokratie verpflichtet und daß ein Volkstum, das in schweren Tagen zu gleichen Opfern und gleichem Einsatz herangezogen wird, den Anspruch erheben darf, in guten und bösen Tagen als Gleicher unter Gleichen behandelt zu werden.“

¹²⁰ *Deutsche Landpost*, 6. 5. 1933.

¹²¹ *Deutsche Landpost*, 9. 5. 1933.

¹²² *Deutsche Landpost*, 10. 5. 1933.

Důležitou událostí se stal sjezd agrární mládeže v Karlových Varech 27.-28. května 1933. Tento sjezd s napětím očekávalo i vedení strany, neboť to byli právě mladí němečtí agrárníci, kteří měli vůči politice strany čím dále více výhrad. Předseda F. Spina proto v předvečer sjezdu zaslal shromáždění zdravicí dopis, který byl na začátku sjezdu veřejně přečten. Po úvodu, v němž apeluje na smysl pro realitu, se dostává k jádru věci. Varuje mládež před svody a našeptáváním různých doktrinářů a vyzývá k pokračování zahájené práce.¹²³ Zmiňuje i vztah ke státu. Jasně říká, že domovem sudetských Němců je nyní ČSR a že není jiná alternativa, než na půdě tohoto státu pro blaho těchto Němců pracovat.¹²⁴

Samotný sjezd se stal manifestací agrární mládeže. Druhého jednacího dne se účastnilo více než 7000 lidí, takže bylo nutno pronajmout ještě jeden sál. Nejprve bylo v sobotu potvrzeno v čele *Landjugend* (LJ) dosavadní vedení, jemuž předsedal nejvyšší vůdce Gustav Hacker. V neděli se pak uskutečnil hlavní jednací den, kde G. Hacker vystoupil. Právě na jeho projev všichni čekali. Svou řeč zahájil motem „Das Dorf darf nicht untergehen!“ a zdůraznil, že toto je jediný a pravý cíl *Landjugend*. Mládež podle něj zůstává pevně věrná tradicím svých otců a bude i nadále uvědoměle konzervativní, stavovská a německá.¹²⁵ Až potud mohlo být vedení spokojeno. G. Hacker ale pokračoval. Začal hovořit o národním životě a jeho udržení, což ovšem podmiňoval kontakty a spoluprací s jinými mládežnickými skupinami. Pouze tato společná činnost mladých německých sil může prý zajistit sudetským Němcům do budoucna rozvoj. Proto by rád vytvořil „mladou sudetoněmeckou frontu.“ Projev pak zakončil ujištěním, že nepřipustí, aby byla dosavadní práce BdL očerňována.¹²⁶ Že F. Spina a zbytek stranického vedení nebyli slovy o spolupráci s jinými mládežnickými skupinami (např. DTV) nadšeni, je vcelku logické.

Stejně jako sociální demokraté museli též němečtí agrárníci čelit útokům opozičních německých stran ze zrady německých zájmů. Z toho důvodu přetiskla *Deutsche Landpost* rozhovor F. Spiny s redaktorem časopisu *Wahrheit*. Již nadpis je příznačný: „Mají Němci zůstat ve vládě?“. Ministr Spina obhajuje vládní účast BdL a vyvrací výtky, které se neustále objevují v opozičním tisku. Jedná se zejména o tzv. „Ausnahmegesetze“ (soubor zákonů,

---

¹²³ *Deutsche Landpost*, 27. 5. 1933: „Lasset Euch nicht verlocken von doktrinären, aus dem Chaos unserer Zeit stammenden Einflüsterungen, die Euch und Eure unvergleichliche und ideale Jugendbewegung in einen bewußten Gegensatz bringen wollen zu allem Parteipolitischen.“

¹²⁴ Tamtéž: „Seine Grenzen umschließen unsere deutsche Heimat und mit der Heimat ist niemand unlöslicher verbunden als der, dem ihr Grund und Boden das Leben gewährt und das Gesetz seines Handelns vorschreibt. In dieser Heimat müssen wir bleiben und wirken!“

¹²⁵ *Deutsche Landpost*, 30. 5. 1933: „Bewußt konservativ, standesbewußt und treudeutsch!“

¹²⁶ Tamtéž.

kterými bojovala vláda s politickými extrémými), které BdL pomáhal v parlamentu prosadit. Spina ovšem upozorňuje, že jsou zaměřeny nejen proti německým, ale i českým extrémům, které jsou tou pravou hrozbou pro sudetské Němce. Samozřejmě se ne vše podaří prosadit, ale výsledky šesti let ve vládě jasně ukazují, co strana pro Němce v ČSR dokázala. Dělá to navíc důsledně a bez zbytečného rozruchu.

Ministr vidí ve vládní účasti něm. stran poslední hráz proti „explozi českého šovinismu“, tak jak ho představuje např. program Národní strany, která naopak české vládní strany obviňuje z přílišných ústupků. Podle F. Spiny není jiná možnost, jak pracovat na budoucím mírovém soužití Čechů a Němců v ČSR.¹²⁷

Za toto stranické stanovisko se postavil i sjezd severomoravského a slezského rolnictva, který 4. července přijal následující rezoluci. Sjezd souhlasí s provládní politikou F. Spiny, vyjadřuje mu podporu a děkuje za dosavadní práci. Konstatuje dále, že v těchto těžkých časech se rolnictvo musí aktivně zúčastnit všech kroků, které mají státu pomoci z krize. Sjezd tvrdě odsuzuje fašismus a hlásí se „k čestné, konzervativní, ale přitom pozitivní demokracii“.¹²⁸

I z toho důvodu se *Deutsche Landpost* podivuje nad článkem v *Sozialdemokraten*, který obviňuje BdL, že volá po koncentračních táborech a agrární období SA. Jasně zdůrazňuje, že je to právě BdL a jeho předseda F. Spina, který od svého vstupu do vlády v roce 1926 konsekventně pracuje na porozumění s Čechy. Zároveň DSAP upozorňuje, že takovými články pouze usnadňuje práci fašistům a přitom nedosáhne pro Němce ničeho nového. BdL byl, je a bude pro česko-německou spolupráci v ČSR.¹²⁹

V době vrcholícího léta se na pořad jednání dostávají opět ve zvýšené míře hospodářské otázky. *Deutsche Landpost* důsledně reaguje na kolující zvěsti, že ČSR hodlá v rámci pomoci zemím Malé dohody dovážet obilí z Rumunska, Jugoslávie, ale i Maďarska. Důrazně se říká, že tato strana nikdy nedovolí. Úspěšná zahraniční politika musí být postavena na jiných základech, než je dovoz nepotřebných surovin. Pouze v případě

---

¹²⁷ *Deutsche Landpost*, 1. 7. 1933: „Wer auf deutscher oder tschechischer Seite diese letzte Verbindungsbrücke in die Luft sprengen will, übernimmt eine ungeheure Verantwortung. Wir wollen und müssen im Interesse des deutschen Volkes diesen Brückenkopf bis zum letzten Augenblick halten.“

¹²⁸ *Deutsche Landpost*, 8. 7. 1933.

¹²⁹ *Deutsche Landpost*, 17. 8. 1933: „Wenn es hierzulande noch eine Demokratie gibt und wenn hierzulande irgend jemand da ist, der wirklich in der Lage ist, die Demokratie zu halten und zu schützen, dann sind es die deutschen, tschechischen und slowakischen Bauernorganisationen. Es wäre nicht klug, sie in diesem Willen zu vernadern oder irre zu machen.“

nedostatku na jaře 1934 lze o těchto věcech jednat.¹³⁰ V podobném duchu se nese i článek o možném dovozu obilí ze zámoří.¹³¹ Je zcela pochopitelné, že takováto prohlášení měla uklidnit všechny zemědělce a manifestovat odhodlání strany, že hodlá za jejich zájmy bojovat.

Dalším ostře sledovaným hospodářským tématem byl propad cen zemědělských produktů a s ním spojená spekulace. Předseda poslaneckého klubu BdL Hodina zaslal ministerskému předsedovi Malypetrovi a ministru zemědělství Hodžovi dopis, ve kterém je upozorňuje na obtížnou situaci německých zemědělců. Žádá okamžitý státní zásah proti spekulacím (nestále se prý objevují zvěsti, že se od října bude dovážet zahraniční obilí, což prý neustále tlačí ceny domácích výrobků dolů), jinak se s tím později bude bojovat jen těžko. Následuje výčet konkrétních opatření, tak jak je navrhuje zainteresované organizace. Zároveň v komentáři, který doprovázel přetištění dopisu v *Deutsche Landpost*, vyzývá německé zemědělce, aby společnými silami bojovali proti spekulantům.¹³²

Toto téma se objevuje ve stranickém tisku i v dalších dnech. Výsledkem porad obou agrárních stran byl seznam návrhů, které měly pomoci situaci řešit. Měly být dány do vlády a mnohé z nich se měly okamžitě uvést do praxe. Současně obě strany vidí jako nevyhnutelné, aby byli všichni spekulanti vyšetřeni a aby byla zavedena taková opatření, která by dalším spekulantům vzala chuť do jejich činnosti.¹³³ K této otázce se 2. září vyjádřil konkrétněji i ministr Milan Hodža.¹³⁴

Svaz zemědělců na rozdíl od sociálních demokratů nevěnoval tolik pozornosti vraždě Theodora Lessinga v Mariánských Lázních. Jeho tisk se omezil pouze na věcné zprávy z vyšetřování a zdržel se jakýchkoliv hodnotících komentářů. Ze strany BdL nezaznělo ani žádné razantní odmítnutí této brutální vraždy.¹³⁵

Strana se raději opět věnovala problémům v zemědělství. Dne 7. září v Praze zasedala stálá delegace zemských kulturních rad („Landeskulturräte“), která vytvořila seznam o 19.

---

¹³⁰ *Deutsche Landpost*, 18. 8. 1933: „Ein gesunder, starker Bauernstand ist eine bessere Garantie für die Sicherheit des Staates als solche Geschäftsverbindungen.“

¹³¹ *Deutsche Landpost*, 23. 8. 1933.

¹³² *Deutsche Landpost*, 25. 8. 1933: „Wenn wir Landwirte wollen, werden wir es erzwingen, auch für unsere Arbeit die entsprechende Belohnung zu bekommen.“

¹³³ *Deutsche Landpost*, 29. 8. 1933.

¹³⁴ *Deutsche Landpost*, 3. 9. 1933.

¹³⁵ *Deutsche Landpost*, 1.-3. 9. 1933.

požadavcích. Tyto měly zabránit dalšímu poklesu cen v zemědělství a celý sektor stabilizovat.¹³⁶

S blížícím se koncem září se však začíná opět dostávat více prostoru vnitropolitickým událostem. Četné debaty o různých formách sudetoněmecké jednotné fronty přiměly též BdL, aby vysvětlil svůj postoj k této otázce. Stalo se tak 23. září 1933 v *Deutsche Landpost*: slovo fronta má původ ve vojenské terminologii, je tedy důležité si ujasnit, proti komu má být boj veden. Zcela určitě to nemá být stát, neboť rolnictvo nemá tu možnost utéct i s půdou za hranice. Ovšem v rámci zákonů je dost prostoru na to, aby bylo společným postupem dosaženo výrazných úspěchů. Nynější stav je ale takový, že nějaká shoda, natož jednota, není uskutečnitelná. Němečtí sociální demokraté totiž neustále řadí mezinárodní dělnickou spolupráci nad národní, což někdy vede k tomu, že bojují i proti Němcům. Jednotná fronta by tak musela být zaměřena i proti Němcům. O jednotné frontě ovšem nejvíce mluví ti, jejichž strany se neustále zmenšují, či ti, kteří tuší jejich konec. BdL je proto k vytvoření jednotné fronty v této době skeptický. Podle něj musí nejdřív přijít na pořad dne rozdělení národa do stavů, teprve pak může vzniknout i do budoucna úspěšná jednotná fronta.¹³⁷ Nejdůležitějším stavem byl pro BdL pochopitelně stav rolnický.

Nepříjemnou ranou bylo pro BdL zatčení jednoho z předáku agrární mládeže Rudofa Hetze. Dne 2. září 1933 u něj provedla policie domovní prohlídku a obvinila jej z porušení § 2 zákona na ochranu republiky (příprava úkladů proti republice). Toho se měl údajně dopustit tím, že se účastnil stavovských shromáždění v Německu. BdL k tomu říká, že od převzetí moci Hitlerem do říše nejezdil a jeho dřívější cesty souvisely se studiem zemědělského vysokého školství. Na současně probíhajícím jednání vedení *Landjugend* v Ústí nad Labem se její vůdce G. Hacker ostře ohradil proti útokům českého tisku na adresu Svazu německé venkovské mládeže. Zdůraznil, že tento je státu věrný a svoji činnost rozvíjí plně na jeho půdě. Hlavním účelem svazu je podle něj plynulé srůstání agrární mládeže s BdL.¹³⁸

Tuto aféru ale okamžitě zastínil zákaz DNSAP a zastavení činnosti DNP. Vzhledem k těmto událostem učinilo vedení BdL prohlášení, ve kterém se odkládá ustavující sjezd

---

¹³⁶ *Deutsche Landpost*. 8. 9. 1933: „Diese. von der deutschen Landwirtschaft gestellten Forderungen, decken sich grundsätzlich mit den Forderungen der gesamtstaatlichen Landwirtschaft. Sie können und müssen daher als eine ernste Willensäußerung der gesamten Bauernschaft unseres Staates gewertet werden - die nichts mehr und nichts weniger verlangt als jeder Staatsbürger das Recht zu verlangen hat. ein menschenwürdiges Dasein - und den gerechten Lohn für seine auch dem Staate und der Allgemeinheit geleistete ehrliche Arbeit.“

¹³⁷ *Deutsche Landpost*. 23. 9. 1933.

¹³⁸ *Deutsche Landpost*. 3. 10. 1933.

Národní rady¹³⁹ („Volksrat“) plánovaný na 15. října do Liberce. Stejně prohlášení vydaly i DCV a DGP (Německá živnostenská strana). Svaz zemědělců zároveň reaguje velkou výzvou sudetoněmeckému národu uveřejněnou na titulní stránce *Deutsche Landpost*.

V této ostře kritizuje nezodpovědnou politiku obou stran, která vedla k tomu, že je nyní na Němce pohlíženo jako na nepřátele státu. Vedoucí činitelé DNSAP navíc v tuto těžkou dobu svá místa opustili a své přívržence, zejména mládež, zanechali bez vedení. BdL je ovšem připraven se o tuto část sudetských Němců postarat. Proto vznikne *Sudetendeutscher Landstand*, v jehož čele bude stát ministr Franz Spina, který bude vybaven mimořádnými pravomocemi. Bude postaráno o to, aby zejména mládež našla v této organizaci odpovídající zastoupení. Svaz zemědělců dále vyzývá i další části národa, aby též založily obdobné svazy a společně tak pracovaly pro blaho sudetských Němců.¹⁴⁰ Na závěr je proklamována věrnost ČSR a vůle pracovat na půdě tohoto státu na mírumilovném soužití všech národů.

Tento postoj vysoce ocenili i čs. vládní představitelé. Vyzdvihován byl zejména předseda BdL F. Spina, jenž již sedm let spolupracuje na vládní úrovni s Čechy a nyní opět prokázal upřímnost svého snažení.¹⁴¹

V souvislosti s rozpuštěním DNSAP a DNP přijalo Národní shromáždění zákon o politických stranách. S tímto opatřením souhlasili i němečtí agráři, kteří zdůvodňovali své stanovisko tvrzením, že takový krok byl nutný, aby byla zabezpečena stabilita vnitropolitických poměrů a zamezena podvratná činnost extrémních živlů ať pravicových či levicových. S velkým potěšením navíc agrární tisk kvitoval vyjádření sen. Franze Jessera, který v článku uveřejněném v *Brünner Tagesbote* přiznával, že DNSAP se dopustila četných politických chyb a uškodila si obzvláště nekritickým kopírováním hitlerovského nacismu.¹⁴²

Založení SHF se pod dojmem těchto událostí nedostávalo tolik pozornosti. Teprve 10. října je komentováno Henleinovo vystoupení před českými a německými novináři v Praze. Konstatuje se, že myslí-li Henlein svá prohlášení vážně, jedná se o „bezpříkladné vítězství a

---

¹³⁹ Blíže o procesu vzniku Sudetoněmecké národní rady v části o DCV.

¹⁴⁰ *Deutsche Landpost*, 7. 10. 1933: „... und als eine geschlossene deutsche, aktivistische Einheitsfront für Heimat und Staat wieder die gedeihliche Zusammenarbeit im Volke und mit anderen Völkern unseres Staates mitaufbauen.“

¹⁴¹ Podobné reakce přišly i z něm. tábora. *Prager Tagblatt* např. píše: „Dazu gehört die hohe Wertung des Führerprinzips, die sich nur darin ausdrückt, daß Minister Spina innerhalb der Partei mit außerordentlichen Vollmachten ausgestattet wird. An dem bisherigen Stand wird damit vielleicht nicht viel geändert, denn die geistige Autorität dieses Staatsmannes sicherte ihm auch schon früher das entscheidende Wort, aber jetzt wird diese seine überragende Position auch formal festgelegt.“ - *Deutsche Landpost*, 8. 10. 1933.

¹⁴² César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 159.

průlom aktivistické politiky Franze Spiny“. Jsou zde ovšem stále pochybnosti, jestli za vznikem SHF nestojí lidé, kteří přivedli sudetské Němce na pokraj katastrofy.¹⁴³

Již záhy se však ukázalo, že podceňovat Henleina a jeho hnutí by se nemuselo vyplatit. Jeho snaha přetáhnout do SHF nespokojené opoziční skupiny uvnitř ostatních stran se týkala hlavně BdL a jeho mládeže. Strana se tak soustředila na obhajobu aktivistické politiky a poukazovala na její význam, zvláště po rozpuštění opozičních stran. Argumenty v agrárním tisku zaznívaly celkem pravidelně. Např. úvodník z 21. října 1933 „Die eiserne Reserve des Aktivismus (1918-1933)“ hodnotí nastalou situaci. Přirovnává ji k době po válce a varuje před tehdejšími radikalismem. Právě ten totiž současnou krizi způsobil.¹⁴⁴ Pouze spolupráce s Čechy může zajistit rozvoj sudetských Němců. Ovšem i Češi se musí z dnešní situace poučit.¹⁴⁵

S velkým zadostiučiněním komentuje *Deutsche Landpost* zprávu německých živnostníků a jejich předsedy Aloise Stenzla o založení svazu *Ständebund für Handel und Gerwerbe*. Považuje to za důkaz, že stavovská myšlenka je na vzestupu.¹⁴⁶ Podobná byla reakce na zapojení *Landjugend* do *Sudetendeutscher Landstand*. Prý to svědčí o politické vyzrálosti mládeže.¹⁴⁷

Obhajobě aktivismu se však nedostával prostor pouze na stránkách tisku. Na schůzích a manifestacích probíhajících během listopadu byla vysoce vyzdvihována „státnická moudrost“ ministra Spiny a jeho zásluhy o něm, zemědělce. V rezolucích schvalovaných při těchto příležitostech byl Spina označován za velkého agrárního, případně celonárodního vůdce, který může provádět též uskutečnění národnostních požadavků Němců v ČSR.¹⁴⁸

Strana ovšem nezapomněla ani na hospodářské otázky. V rozpočtovém výboru PS vystoupil poslanec za BdL Franz Windirsch a poté co se věnoval postavení Němců v ČSR, okomentoval zemědělskou politiku státu. Vytýkal mu zejména, že při uzavírání obchodních

---

¹⁴³ *Deutsche Landpost*, 10. 10. 1933.

¹⁴⁴ *Deutsche Landpost*, 21. 10. 1933: „Auch für die heutige Ausnahmszustandatmosphäre kann sich das Sudetendeutschtum ausschließlich bei jenen bedanken, die sich noch bis vor kurzem als die Überdeutschen ausgegeben und jene aktivistischen Parteien, die durch sachliche, phrasenlose Kleinarbeit und ehrliche demokratische Gesinnung eine Brücke zwischen den beiden Völkern aufzubauen bemüht waren, als Volksverräter, Schwächlinge und Defaitisten gebrandmarkt haben.“

¹⁴⁵ Tamtéž: „Wenn die Tschechen aus der Geschichte dieser Tage soviel lernen, wie wir Deutschen, dann besteht die Hoffnung, daß dem jetzigen kritischen Zustande endlich ein gesunder, ehrlicher, dauernder Friedenszustand folgen wird.“

¹⁴⁶ *Deutsche Landpost*, 27. 10. 1933.

¹⁴⁷ *Deutsche Landpost*, 8. 11. 1933: „Mit dieser Erklärung der Einordnung ist auch gekennzeichnet, daß die junge landständische Generation als natürliches Glied unseres Volkes bereit ist, die Verantwortung nicht nur fürs Bauerntum, sondern auch fürs Geschick des sudetendeutschen Volkes in diesem Staate zu tragen.“

¹⁴⁸ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 246.

smluv s jinými státy bere málo ohled na potřeby zemědělství. Na myslí měl hlavně dovoz zemědělských produktů.¹⁴⁹ Také v *Deutsche Landpost* se v následujících dnech objevily zprávy o postavení zemědělství v cizině a kritika dovozu z jiných států.¹⁵⁰

V zásadě se však strana věnovala především obhajobě své aktivistické politiky. Sen. Robert Stöhr odsoudil při debatě v rozpočtovém výboru senátu politiku iredentismu a vyzval Čechy, aby neviděli v každém národně („völkisch“) smýšlejícím Němci nepřítele státu.¹⁵¹

Velký projev o zásadách aktivismu měl 8. prosince 1933 ministr Spina v České Lípě. Vyslovil se pro myšlenku stavů a zdůraznil, že BdL se již po této cestě vydal.¹⁵² Obšrně poté vysvětlil principy stavovství v pojetí BdL a zdůraznil, že stavy nejsou ani fašistické, ani antidemokratické. Toto vystoupení mělo ohlas ve stranickém tisku a stranických shromážděních, na kterých se vyjadřovala podpora ministrovi Spinovi, stranické politice aktivismu a myšlence stavovství.¹⁵³

Na podporu kampaně přispěl i stárnoucí zakladatel BdL Franz Křepek. V článku uveřejněném k Švehlovi úmrtí se velmi pochvalně vyslovil o výsledcích spolupráce mezi německými a českými agrárníky.¹⁵⁴ Také ve svém projevu při nástupu do funkce starosty v Litoměřicích se k této problematice vrátil. V úvodu vyjádřil souhlas s rozpuštěním DNSAP a DNP a zdůraznil, že mělo přijít již dříve. Vzpomenul své memorandum prezidentovi z 24. září 1933, ve kterém obhajuje aktivismus a vyzývá zbylé německé strany ke spolupráci s Čechy na půdě státu.¹⁵⁵

---

¹⁴⁹ *Deutsche Landpost*, 16. 11. 1933.

¹⁵⁰ Např. článek o uvažovaném nákupu 3000 vagónů rumunské pšenice - *Deutsche Landpost*, 19. 11. 1933.

¹⁵¹ *Deutsche Landpost*, 10. 12. 1933.

¹⁵² Tamtéž: „Unsere politische Partei des BdL hat diesem Drange unserer Zeit Ausdruck gegeben durch die Gründung des Sudetendeutschen Landstandes, der nicht eine Partei ist, sondern die Konkretisierung einer tragenden Idee, einer Bewegung, die alles das in unserem Volkskörper zusammenfassen will, was auf der Scholle und von der Scholle lebt, sei es durch direkte Arbeit, sei es durch gemütsmäßige Verbundenheit mit dieser Schichte unserer Bevölkerung.“

¹⁵³ Např. shromáždění v Krnově z 10. prosince 1933 - *Deutsche Landpost*, 10. 12. 1933.

¹⁵⁴ *Deutsche Landpost*, 15. 12. 1933: „Anton Švehla war der größte und mächtigste Bauernführer unserer Republik. Die gemeinsame große Sache des Bauernstandes hat uns sofort zusammengeführt und eine aufrichtige Freundschaft hat uns verbunden. Mir war es vergönnt, mit ihm den Eintritt der Deutschen in die Regierung dieses Staates endgültig zu verhandeln; Dr. Hodža und der derzeitige tschechoslowakische Gesandte in Rom Dr. Chvalkovský waren damals die Zeugen bei diesem Akte in Karlsbad. [...] Sein Tod ist für uns Bauern ohne Unterschied der Nation ein unersetzlicher Verlust. Wir werden einen Bauern seinesgleichen nicht mehr wiedersehen.“

¹⁵⁵ *Deutsche Landpost*, 6. 1. 1934: „Weg muß gerade bei uns jeder nationale Chauvinismus auf beiden Seiten, bei beiden Völkern.“

O aktivismu hovořil též ministr Spina na aktivu německé mládeže v Doksech, kde se snažil o urovnání sporů mezi vedením strany a předáky mládeže.¹⁵⁶ Tyto spory byly vyvolány radikalizací mládeže, které se zamlouvala nacionální rétorika SHF, která volala po jednotném postupu všech Němců v ČSR. Nemalou zásluhu na tom mělo ale i vedení *Landjugend*, ve kterém se pohybovali někteří významní členové *Kameradschaftsbundu*.¹⁵⁷

Strana i nadále obhajovala stavovskou myšlenku. V anketě na téma „Stavy nebo strany?“, kterou provedl časopis *Wirtschaft*, prohlásil F. Spina, že myšlenka stavovství v sobě zahrnuje dvě etapy: Zabudování stavovské myšlenky do demokracie a zabudování demokracie do stavovské myšlenky. BdL tak navrhuje kompromisní řešení a tvrdí, že idea stavovství je naprosto přirozená.¹⁵⁸

Zanedbávány nebyly ani otázky zemědělství. Poté, co se zemědělský odborník Karl Haas ve svém článku pochvalně vyjádřil o zemědělských opatřeních v sousedním Německu (např. zavádění pevných cen, vytvoření Říšského vyživovacího ústavu – „Reichsnährstand“)¹⁵⁹, jednala 14. března 1934 (znovu pak 8. května 1934) o zem. otázkách i německá sekce zemědělské rady. Tato se vyslovila pro zavedení řízeného hospodářství v zemědělství, čímž se ztotožnila s požadavky německých agrárníků. Velmi spokojeně proto BdL reagoval na zavedení obilního monopolu 13. července 1934.¹⁶⁰

Zahraničně politické stanovisko BdL na téma situace v Rakousku prezentoval Wolfgang Zierhut v zahr. výboru PS dne 22. března 1934. Jednalo se o oficiální reakci strany na exposé ministra zahraničí Beneše. BdL souhlasí s Benešovými vývody, že nastalou situaci je třeba řešit komplexně. Odmítá proto zcela kategoricky návrat Habsburků a vyslovuje se pro zapojení Říma, Paříže, Berlína, stejně jako států Malé dohody do procesu vytváření stabilního Rakouska, potažmo celého středoevropského regionu. Zároveň ovšem dodává, že „uzdravení Rakouska, střední Evropy a tudíž celého kontinentu je možné jen tehdy, oživne-li opět myšlenka osudového, středoevropského společenství“.¹⁶¹

---

¹⁵⁶ *Deutsche Landpost*, 16. 1. 1934: Spina mj. prohlásil: „..., daß er der Anerkennung , die er der Jugend zolle, als Bevollmächtigter des Sudetendeutschen Landstandes äußerlich dadurch Ausdruck geben möchte, daß er Gustav Hacker in die Reihe seiner Stellvertreter im Sudetendeutschen Landstand berufe.“ Právě na půdě *Sudetendeutscher Landstand* se nyní mají řešit dřívější názorové rozdíly.

¹⁵⁷ Např. již zmíněný a policií vyšetřovaný Robert Hetz. či Franz Künzel - viz César, J. – Černý, B.: *Politika*, c.d., str. 208.

¹⁵⁸ *Deutsche Landpost*, 27. 1. 1934.

¹⁵⁹ *Deutsche Landpost*, 7. 3. 1934

¹⁶⁰ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 248 (pozn. 128).

¹⁶¹ *Deutsche Landpost*, 23. 3. 1934.

Ani na vnitropolitické scéně Svaz zemědělců nezahálel. Němečtí a čeští agrárníci zorganizovali společné vzpomínkové shromáždění k poctě Antonína Švehly, kde obě strany vyzdvihovaly jeho zásluhy na sblížení Čechů a Němců a jeho podíl na vstupu německých stran do vlády.¹⁶²

Tato a jiné manifestace společného postupu BdL a českých agrárníků přiměla Henleina k pokusu o navázání bližšího kontaktu s touto německou stranou. Chtěl využít jejich kontaktů ve vládě, aby se takto vyhnul izolaci nebo v horším případě zákazu hnutí. Proto koncem dubna a počátkem května 1934 jednal s F. Spinou, jehož se snažil přimět hlavně k tomu, aby mu zprostředkoval styky s čs. vládními představiteli a pomohl u nich překonávat nedůvěru k SHF. Současně ovšem činitelé SHF vyvíjeli intenzivní činnost mezi radikálnější mládeží a snažili se ji získat na svou stranu, což se jim také dařilo.¹⁶³ Je proto logické, že rostoucího vlivu SHF v *Landjugend* Henlein využíval jako přesvědčovacího prostředku při jednáních s vedením BdL, které mělo již delší dobu s mládeží problémy.

Že tato orientace na vládní německou stranu je pro SHF krokem správným směrem, potvrzoval i článek ministra Kamila Krofty „Češi a Němci“. Z historického hlediska v něm dokládá již dřívější, byť kolikrát komplikovanou spolupráci obou národů, která ovšem v poslední době nabírá na intenzitě a vykazuje nemalé výsledky.¹⁶⁴

Jednání BdL a SHF ovšem velice ostře sledovali němečtí sociální demokraté. V soc. dem. stranickém tisku se množili výhrady proti vtahování Henleina do politiky a němečtí agrárníci byli tvrdě kritizováni za to, že to vyjednáváním s ním umožňují. Proto *Deutsche Landpost* otiskla článek, ve kterém upozorňuje na ztráty pozic sociálních demokracií po celé Evropě a na jejich snahu udržet si aspoň své mocenské pozice ve vládách. Zvláště to prý platí pro DSAP. Její argumentace prý vyznívá, jako by jedinými řádnými demokraty v ČSR byli pouze marxisté a zbytek byli samí fašisté. Svá jednání s SHF obhajuje BdL snahou o opětovné začlenění „politicky roztržitých a bez střechy nad hlavou stojících“ občanů, které po sobě zanechala destruktivní politika DNSAP. Zároveň se nerozpakuje přirovnat DSAP ke komunistům v SSSR.¹⁶⁵

---

¹⁶² *Deutsche Landpost*, 27. 3. 1934.

¹⁶³ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c.d., str. 248-249.

¹⁶⁴ *Deutsche Landpost*, 18. 4. 1934: „... und in unseren Tagen gewinnt die Überzeugung von der Notwendigkeit und dem Nutzen einer Zusammenarbeit trotz aller zeitweiliger Hindernisse auf beiden Seiten immer mehr Boden.“

¹⁶⁵ *Deutsche Landpost*, 12. 5. 1934: „Ist Sozialdemokratie tatsächlich hundertprozentige und alleinige Demokratie, dann muß freilich auch der konsequente Marxismus gleich sein der konsequentesten und reinsten Demokratie und dann muß Sowjetrußland, wo wirklich der Marxismus in extremster Reinkultur praktisch durchgeführt wird, das Land der vollkommensten Demokratie und somit wohl auch der Wunschtraum der „Demokratie“ unserer Sozialdemokraten sein.“

Kritice ze strany BdL neušli ani křesťanští sociálové. Reakce na jejich sjezd koncem května 1934 byla jednoznačná. Projev předsedy DCV K. Hilgenreinera byl okamžitě označen za dvojznačný a strana nařčena z obojetného vyčkávání, kam se situace vyvine, aniž by zaujala jasné politické stanovisko. BdL rezolutně odmítá nařčení ze zrady národa, neboť je to právě on, kdo ve vládě pracuje pro blaho sudetských Němců.¹⁶⁶

Navzdory těmto výpadům vzrůstal vliv SHF mezi německou mládeží. To prý bylo příčinou, proč Henlein dosáhl tak snadno úspěchu ve vyjednávání s ministrem F. Spinou, přiměl ho k ústupkům a k dohodě o spolupráci. Kolovaly dokonce pověsti, že tato částečná kapitulace ministra Spiny před Henleinem byla způsobena obavou z dalšího rozmachu SHF, která již přímo ohrožovala organizace BdL.¹⁶⁷

Rostoucí vliv agrární mládeže dokumentovalo koncem května jmenování G. Hackera prvním zástupcem strany.¹⁶⁸ Do vedení se tak dostali lidé, kteří ve straně zastávali radikální postoje a netajili se sympatiemi k Henleinovi. Události z 6. a 7. června 1934 potvrdily, že součinnost BdL s SHF opravdu započala. V těch dnech se konala v Německém domě v Praze konference všech tajemníků a celého říšského vedení strany. Velmi početně byla zastoupena mládež pod vedením G. Hackera. Hlavním bodem této porady bylo vytyčení směrnic pro spolupráci s SHF.

Poměr henleinovců k agrárikům byl stanoven dohodou mezi ministrem Spinou a Henleinem tak, že se obě strany nebudou vzájemně potírat, nýbrž půjdou paralelně vedle sebe. Henleinův návrh na splynutí obou stran, jež by se tak staly základem jediné velké německé strany, nakonec u agráriků neprošel.¹⁶⁹ Byl to navíc G. Hacker, který se podepsal pod výzvu agrárního tisku německému učitelstvu, aby vstoupilo do BdL, a způsobil tak na straně SHF vlnu nevole.¹⁷⁰

Přesto jednání mezi oběma stranami dále pokračovala. Dne 7. června 1934 přijel neočekávaně do Prahy K. Henlein a za doprovodu Sandnera a Sebekowského se v hotelu Modrá hvězda sešel s G. Hackerem. Obsah porad sice není znám, můžeme však předpokládat, že se jednalo o podmínkách spolupráce BdL a SHF. Tuto domněnku posiluje též okolnost, že se do hotelu později dostavil i F. Spina. Výsledky jednání se brzy ukázaly. Dne 9. června

---

¹⁶⁶ *Deutsche Landpost*, 31. 5. 1934.

¹⁶⁷ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 249.

¹⁶⁸ *Deutsche Landpost*, 31. 5. 1934. G. Hackera a ostatní jmenoval zplnomocněnec Sudetendeutscher Landstand ministr Franz Spina: předseda Leonhard Kaiser, 1. zástupce Gustav Hacker, 2. zást. Alois Basler, 3. zást. Josef Fiedler.

¹⁶⁹ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 250.

¹⁷⁰ *Deutsche Landpost*, 23. 6. 1934.

1934 byla mezi agrárníky a SHF uzavřena v Mostě dohoda, týkající se sestavení kandidátních listin a způsobu agitace v příštích parlamentních volbách.¹⁷¹

Tato jednání se však BdL snažil vyvracet. Poslanec Köhler ve svém projevu v Mostě 8. června 1934 sice prý mohl vzbudit dojem, že něm. agrárníci jednají s SHF o společné kandidátce, ale jedná se o omyl. V *Deutsche Landpost* bylo následně uvedeno, že Bdl chce coby občanská strana pouze spolupracovat s obdobně smýšlejícími silami, neboť strana má z národních a hospodářských důvodů velký zájem na tom, aby se do zpusťšeného sudetoněmeckého tábora opět vrátil pořádek. Je proto čistě jeho soukromým názorem, že se někdy postaví společná kandidátka všech sudetoněmeckých skupin, které vyznávají stavovskou myšlenku.¹⁷²

Deutsche Landpost navíc hned po „noci dlouhých nožů“ varuje „naší mládež“, aby si dala pozor na říšskoněmecké vměšování.¹⁷³ Ministr Spina současně na „Slavnosti Němců“ v Litoměřicích apeluje na spolupráci s Čechy, žádá od nich ovšem činy, poněvadž ze symbolů se v těchto těžkých časech žít nedá.¹⁷⁴ Na různých venkovských slavnostech pořádaných místními organizacemi BdL se pak manifestuje podpora vedení strany a aktivistické politiky.¹⁷⁵

Také začátek podzimu se nese v duchu propagování aktivismu. Opět zaznívají varování před kontakty s říšskými institucemi, neboť dlouhodobého řešení česko-německých vztahů může být dosaženo pouze na půdě republiky.¹⁷⁶ Další podpůrné argumenty hledá strana i na ekonomickém poli, jak ukazuje např. článek zabývající se státním dluhem. Apeluje se v něm na soudržnost všech občanů, neboť ten kdo je pro republiku, ten se musí zajímat nejen o politiku, nýbrž i o hospodářské záležitosti: „Chceme-li republiku, chtějme jí zdravou!“¹⁷⁷

---

¹⁷¹ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 250-251.

¹⁷² *Deutsche Landpost*, 12. 6. 1934.

¹⁷³ *Deutsche Landpost*, 1. 7. 1934.

¹⁷⁴ *Deutsche Landpost*, 3. 7. 1934.

¹⁷⁵ Např. shromáždění v Kravařicích, kde pronesl posl. Böhm: „Die Einheitsfront aller Deutschen kann und wird auch in Zukunft nie eine staatspolitische, sondern immer nur eine kulturelle sein können.“ - *Deutsche Landpost*, 2. 8. 1934.

¹⁷⁶ *Deutsche Landpost*, 22. 9. 1934: „Heute weiß jeder volksbewußte Sudetendeutsche, daß Dienst am Volke nur innerhalb der Heimat, auf dem Boden der Heimat geleistet werden kann. Heute ist die Idee des deutschen Aktivismus so allgemein sudetendeutsches Volksgut geworden, daß nur ganz unerfahrene oder unreife Elemente einer derartigen Agitation von außen Gehör schenken dürften.“

¹⁷⁷ *Deutsche Landpost*, 26. 9. 1934: „Der Arbeitslose, der Schuldner, der Staat müssen zu Verbündeten werden, weil den Arbeitslosen nur durch die Entschuldung der Wirtschaft Arbeit beschafft, weil den Verschuldeten nur durch Mithilfe der

Ani přes všechna tato prohlášení se v německém a českém tisku nepřestaly objevovat články vytýkající BdL, že poskytuje ochranu SHF a jejím fašistickým tendencím. Přesně z toho obvinilo F. Spinu *Právo lidu* z 30. září 1934. Odpověď byla okamžitá. *Deutsche Landpost* na jeho obhajobu uvádí:

BdL pod vedením F. Křepka a F. Spiny jako první německá strana vstoupil do vlády, kde je dodnes;

je to právě ministr Spina, který jako první německý politik razil pojem česko-německé symbiózy, a to přes všechny útoky a nařčení ze strany Čechů i Němců;

F. Spina byl první a jediný čelný něm. politik, který po událostech v Německu jasně určil dělící čáru mezi starou dobrou demokracií pro rolníky („Bauerndemokratie“) a fašistickými systémy.¹⁷⁸

Tyto projevy jednoty a loajality navenek ovšem nemohly zakrýt narůstající rozpory uvnitř strany, které byly způsobeny zejména silící agitací SHF. I proto se 10. října 1934 sešel poslanecký klub BdL, kde vystoupil s referátem ministr Spina. Všichni poslanci schválili dosavadní politiku aktivismu a odsoudili útoky proti své straně.¹⁷⁹ Obdobně se 21. října vyjádřil i G. Hacker na krajské schůzi BdL v Karlových Varech. Obhajoval zde současnou politiku strany a aktivismus a odmítal útoky zejména soc. dem. tisku kvůli svým kontaktům s Henleinem. Jeho přátelství s vůdcem SHF nemá prý žádný jiný účel, než sloužit co nejlépe sudetským Němcům a státu. Zároveň ale podotkl, že rolnictvo (a tudíž i BdL) je „konzervativní skupina“.¹⁸⁰

Přes všechny problémy, které SHF německým agrárikům připravovala, přijali tito s uspokojením vystoupení Henleina na sjezdu SHF v České Lípě dne 21. října 1934. Byť prý nelze dělat definitivní závěry, hodnotili jej jako veřejné zřeknutí se fašismu a nacismu a přiznání se k demokracii a zásadám národnostního dorozumění. Na politické scéně se tak podle BdL objevilo další německé uskupení, které rozšíří dosavadní, státu věrné strany.¹⁸¹

Arbeitslosen geholfen und weil der Staat nur durch eine solche Lösung des Problems zum Blühen und Gedeihen und zu einem uneinnehmbaren Bollwerk europäischer Gesittung gebracht werden kann.“

¹⁷⁸ *Deutsche Landpost*, 2. 10. 1934.

¹⁷⁹ *Deutsche Landpost*, 12. 10. 1934: „Die Versammlung konstatierte mit Befriedigung die unveränderte und vollkommene Geschlossenheit der Partei in allen ihren Gliederungen und hält an der bewährten Einstellung ihrer Politik unverbrüchlich fest.“

¹⁸⁰ *Deutsche Landpost*, 25. 10. 1934: „Wir sind eine konservative Gruppe. Menschen der Beharrung und bleiben es aus der Verbundenheit mit unserer Scholle heraus.“

¹⁸¹ *Deutsche Landpost*, 23. 10. 1934: César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 252.

Právě tento projev však znamenal průlom ve vnímání SHF mezi Němci, což se záhy projevilo prudkým růstem členstva tohoto hnutí.

V listopadu 1934 došlo k diskuzi mezi českými a německými agrárníky o politické linii BdL a jejím poměru k SHF. Časopis české agrární mládeže „Mladý venkov“ zaslal před časem G. Hackerovi otevřený dopis, ve kterém zpochybňoval jeho poměr ke státu. Odůvodnil to jeho přátelstvím s Henleinem a zatčením jeho spolupracovníků Schmidta a Winklera. Ve své odpovědi Hacker opět zdůraznil svůj aktivistický postoj a věrnost státu, ale zároveň prohlásil, že podle jeho mínění je i SHF konstruktivním hnutím a odpovídá představám mladé německé generace. Henlein není nacista, a proto se tyto sympatie k němu nedostávají do konfliktu s věrností mateřské straně a státu. Na závěr odsoudil stíhání svých spolupracovníků, neboť je přesvědčen o jejich nevině.¹⁸²

Vztahu německé agrární mládeže a SHF si všímá i státní aparát. Konstatuje se, že mládež plně podporuje svého vůdce G. Hackera a projevuje nespokojenost s vedením ministra Spiny, za níž stojí převážně starší stoupenci strany. Mládež veřejně sympatizuje s Henleinem, a to kolikrát i proti své straně. Hacker je prý pod silným vlivem SHF a byl nucen vytvořit jakousi opozici k vlastní straně. Jen tak prý může zabránit, aby mládež houfně nepřecházela k Henleinovi. Nedůvěra Spinovi se týká hlavně nedůsledného postupu v národnostních otázkách.¹⁸³

Projekty loajality zaznívají pak i na půdě parlamentu, kde poslanec Zierhut a senátor Stöhr proklamují aktivismus BdL a vyzdvihují úspěchy, kterých bylo díky tomu dosaženo.¹⁸⁴

Mezi oběma agrárními stranami docházelo také dál ke společným poradám, které se týkaly řešení problémů v zemědělství.¹⁸⁵ V těchto otázkách mezi oběma nebylo žádných sporů. Vzájemné porozumění dokazoval i projev ministra zemědělství Hodži k německé agrární mládeži. Vyslovil se v něm pro překonání liberalismu a zavedení řízeného hospodářství, k čemuž je nutná spolupráce agrární mládeže obou národností.¹⁸⁶

Rok 1935 znamenal pro BdL začátek příprav na blížící se parlamentní volby. Strana byla nucena stále intenzivněji obhajovat dosavadní politiku, neboť po celém pohraničí přecházeli dosavadní stoupenci do řad SHF. Strana se proto ostře brání útokům, které

---

¹⁸² *Deutsche Landpost*, 3. 11. 1934; César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 252.

¹⁸³ NA Praha, PMV - 225-709-9, výpis policejního ředitelství v Praze o situaci v BdL 30. 11. 1934.

¹⁸⁴ Projev posl. Zierhuta - *Deutsche Landpost*, 10. 11. 1934; řeč sen. Stöhra - *Deutsche Landpost*, 11. 11. 1934.

¹⁸⁵ Např. *Deutsche Landpost*, 16. 11. 1934 - jednalo se zejména o oddlužení zemědělství, kontrole produkce mléka aj.

¹⁸⁶ *Deutsche Landpost*, 25. 11. 1934.

přicházejí ze všech stran.¹⁸⁷ Kulaté 80. narozeniny Franze Křepka využil ministr Spina pro opětovnou obhajobu stranické linie a také čelný představitel německých zemědělských institucí Franz Hilmer napsal do *Deutsche Landpost* (23. února 1935) článek, ve kterém zdůraznil význam spolupráce obou agrárních stran pro všechny rolníky.¹⁸⁸

Většina čelných představitelů se v tomto období plně zapojila do kampaně, která měla BdL uchránit před dalším úbytkem voličů a zároveň dostatečně vysvětlit přednosti aktivistické politiky. Tvrdě byla kritizována SHF a její demagogická prohlášení plná slibů. Vedení strany si totiž uvědomilo problematičnost sblížovacích pokusů s henleinovci. Ukázalo se, že stranu oslabily a připravily ji o značnou část příznivců. Hacker, sám častý obhájce Henleina, prohlásil na stránkách *Deutsche Landpost*, že přechod *Landjugend* k SHF je naprosto vyloučený.¹⁸⁹

Od února 1935 pak nabíral konflikt mezi BdL a henleinovci na obrátkách. Také situace uvnitř Svazu zemědělců se dostalo v tomto období radikálního řešení. Aby vedení poukázalo na nekalé praktiky SHF, dalo Čs. tiskové kanceláři k dispozici prohlášení, že nepomýšlí na splynutí s SHF. Téměř současně, 22. února 1935, byla uveřejněna odpověď strany henleinovcům, v níž BdL „rozhodně odmítá návrh SHF na sloučení obou směrů“.¹⁹⁰ Toto stanovisko bylo odůvodněno o dva dny později: Snaha o dohodu byla ze strany BdL určována touhou po účinnějším prosazování německých národních zájmů. Původní jednání o spolupráci obou stran však SHF ukončila přímou nabídkou splynutí obou stran (tento důvěrný návrh navíc ihned uveřejnila), což bylo pro BdL zcela nepřijatelné a znamenalo konec jednání.¹⁹¹

Když pak henleinovci agrárníky obviňovali, že z dohody ustoupili pouze kvůli stranickým zájmům a zmařili tak vytvoření „národní jednoty“, uveřejnil BdL na stránkách *Deutsche Landpost* část korespondence z dřívějšího jednání mezi vedoucími činiteli obou stran.

Dopis zasláný agrárníky SHF 19. února 1935 obsahoval tři základní body:

---

¹⁸⁷ Např. pochyby o prospěšnosti něm. vládní účasti, které zazněly na krajském sjezdu DCV ve Znojmě - *Deutsche Landpost*, 10. 1. 1935.

¹⁸⁸ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 253.

¹⁸⁹ *Deutsche Landpost*, 2. 2. 1935.

¹⁹⁰ *Deutsche Landpost*, 22. 2. 1935; dále viz též César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 254-257.

¹⁹¹ *Deutsche Landpost*, 24. 2. 1935; posl. Zierhut řekl „... daß dieser Vorschlag der SHF als Ziel einer weiteren politischen Entwicklung unter Voraussetzung der Bewährung durch eine vorhergehende Zusammenarbeit der beiden Gruppen betrachtet werden könne. Ein Aufgeben der Organisation aber kommt nicht nur aus landständischen, sondern auch aus nationalen und innerpolitischen Gründen nicht in Betracht.“

BdL a SHF si rozdělí pole působnosti. Agrárikům zůstane venkov a henleinovci dostanou města. Navíc tam, kde před vznikem SHF byly pouze organizace BdL, nebude tato své místní skupiny zakládat.

Úzká spolupráce může být zajištěna pouze tehdy, nebudou-li na sebe strany před volbami útočit, a bude-li vytvořena společná kandidátka.

Po volbách měla spolupráce pokračovat, a to na parlamentní půdě.

SHF tento návrh odmítla dopisem z 24. března 1935. Uváděla v něm, že společná kandidátka bez dalších jednání o splynutí po volbách neodpovídá představám strany.¹⁹² Reakce BdL byla rychlá. Odmítl předčasné uveřejnění dopisu v tisku (objevil se v ranních pondělních novinách, ve stejnou dobu ho teprve obdržel F. Spina) a ohradil se proti tvrzení, že navrhovaná spolupráce měla straně zajistit pouze mandáty. Čtenáři byli naopak ujišťováni, že mělo jít o základ budoucí „Volksgemeinschaft“.¹⁹³ Za toto stanovisko se pak manifestačně postavila všechna krajská vedení a mládež.

Během dubna se pak o těchto záležitostech diskutovalo na agrárních schůzích. Byly vedeny snahou posílit vliv a prestiž F. Spiny a G. Hackera, kteří byli po odmítnutí vystaveni ze strany SHF, ale i DCV, obzvláště prudkým útokům. Heslem se stává „Für die Einheitsfront - gegen die Einheitspartei!“ Na jejich obranu vystupoval i agrární tisk, na jehož stránkách stále více místa zabíraly polemiky s oběma uvedenými stranami.¹⁹⁴

Jak již bylo výše uvedeno, „koketování“ s SHF zavedlo stranu do celkem hluboké krize. Ta se projevila především v okrese Stříbro (Mies), kde se okresní vedení v čele s Antonem Pfrognerem postavilo proti poslanci Zierhutovi a vydalo prohlášení požadující očistu strany od všech „nežádoucích živlů“, předání jejího vedení mladším, nacionálně radikálnějším politikům a navázání nejužší spolupráce se všemi politickými směry, jež byly ochotny rozhodně prosazovat nacionální požadavky něm. obyvatelstva v ČSR, tedy především s henleinovci.

Ke konfliktu s představiteli opozičního směru došlo též na zasedání předsednictva BdL 20. března 1935. Byl napaden především F. Spina, a to poslanci Hodinou a Nitschem. Také

---

¹⁹² *Deutsche Landpost*, 28. 3. 1935: „..... ohne daß bindende Vereinbarungen über ein unlösliches Zusammengehen nach den Wahlen getroffen würden.“

¹⁹³ Tamtéž: „... daß der Vorschlag des Bundes der Landwirte vom 19. Feber 1935 im wesentlichen eine dauernde Zusammenarbeit beider Parteien auf allen Gebieten vorsieht und daß dieser Vorschlag einen möglichen, einfachen und aus zwingenden Gründen nur in der Einheitsfront einzig gangbaren Weg weist, zu einer echten, aufrichtigen und wahren Volksgemeinschaft.“

¹⁹⁴ Např. dvojstrana „Bauer zu Bauern! Volksgemeinschaft der Tat!“, kde se varuje před sliby SHF a DCV a poukazuje na konkrétní úspěchy BdL - *Deutsche Landpost*, 12. 4. 1935.

mluvčí agrární mládeže Toni Müller vystupoval velmi radikálně a žádal, aby vedení strany prosazovalo německé zájmy rozhodněji.¹⁹⁵

Tito opozičníci se však neprosadili, neboť ve vedení měli stále převahu zastánci aktivismu a ministra Spiny. Pár dní po tomto zasedání byli proto tito lidé ze strany vyloučeni, zejména předáci z okresu Stříbro, a otevřený odboj zlikvidován.¹⁹⁶ Vyloučení pak přešli s početnou skupinou stoupenců k SHF.

Další neúspěch potkal německé agrárníky v souvislosti s poslancem Hodinou, který se postavil za vyloučené. Na důkaz sympatií složil 9. dubna 1935 svůj poslanecký mandát a o čtyři dny později (13. dubna 1935) byl pak za nedodržování stranické disciplíny ze strany též vyloučen. Vše skončilo blamáží BdL, když Hodinovy okresy Moravská Třebová (Mährisch Trübau) a Jevíčko (Gewitsch) koncem dubna hromadně přešly k henleinovcům, ačkoli ještě pár dní předtím přinesla *Deutsche Landpost* článek, ve kterém je z těchto okresů proklamována důvěra ve vedení strany.¹⁹⁷

Toto kritické jaro 1935 značně otrásló pozicí BdL, coby největší německé občanské strany. Ukázalo se, že sázka na spolupráci s Henleinem přinesla straně pouze problémy spojené s krizí uvnitř stranických struktur. Jestliže to byla zpočátku hlavně mládež, která dělala stranickému vedení největší starosti, tak spolu s rostoucí intenzivní a demagogickou agitací SHF se do opozice vůči vedení strany dostávaly i významné postavy BdL (poslanec Hodina). Strana se sice zatím tomuto náporu ubránila, ale zaznamenala významný úbytek členstva a její prestiž mezi sudetskými Němci značně utrpěla. Zaslouhuje si ovšem uznání, že přes tyto těžkosti zůstala strana dále na linii aktivismu, na čemž byla postavena i volební kampaň, a byla dál připravena setrvat ve vládě. Na druhé straně by ale změna ve stranické politice znamenala přiznání neúspěchu myšlenky aktivismu, což by krizi ve straně s největší pravděpodobností ještě prohloubilo.

---

¹⁹⁵ César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 255.

¹⁹⁶ *Deutsche Landpost*, 28. 3. 1935: Z BdL byli vyloučeni: Ing. Franz Künzel (Brno), Anton Pfrogner (Stříbro), okresní důvěrník Wenzel Benisch (Lhota u Stříbra), sekretář strany Heinrich Stüber (Stříbro).

¹⁹⁷ O těchto a jiných opozičních skupinách v BdL viz více – César, J. – Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 255-257.

Konstruktivní opozice DCV

Také pro politiku křesťanských sociálů znamenal rok 1933 výrazný přelom. Upevňování Dollfussova režimu v Rakousku a zejména nástup Hitlera v Německu vedl u opoziční DCV k nárůstu nacionální rétoriky a k zostření kritiky vůči německým vládním stranám.¹⁹⁸ V kontextu krize, kdy masová nezaměstnanost dosáhla v zimě svého vrcholu, jim vyčítala neschopnost řešit nastalé sociální problémy. Jedním dechem ovšem dodávala, že se zároveň málo starají o německé národní (např. vydání čtyř německých poslanců) a kulturní zájmy v ČSR.

Toto tvrzení podpořili křesťanští sociálové příkladem školské reformy soc. dem. ministra Ivana Dérera. Podle nich se jednalo o výrazné znevýhodnění katolického školství a proto s radostí přijali výzvu kat. episkopátu, který reformu též odmítal.¹⁹⁹ Obecně lze říct, že vztahy mezi DCV a německými aktivisty byly značně napjaté. Především vůči německým agrárikům DCV nešetřila ostrými výpady. V době říšského sjezdu BdL (18.-19. března 1933) se v ústředním orgánu DCV *Deutsche Presse* objevují články kritizující orientaci na malodohodové státy, což prý velmi škodí zejména německému zemědělství. Zároveň napadají ministra Spinu a jeho neněmecké vedení, které v rozporu se zájmy sudetského Němectva podporuje linii aktivismu.²⁰⁰

Zostřená propaganda ze strany DCV zasáhla též DSAP. Křesťanští sociálové totiž pod dojmem událostí v sousedních zemích výrazně zintensivnili své útoky proti marxismu. Současně se stával jejich postoj k nacismu benevolentnějším, což ukázal např. krajský sjezd DCV v Rumburku.²⁰¹

Všechny tyto postoje byly schváleny na XI. říšském sjezdu DCV konaném ve dnech 24.-25. května 1933 v Praze. Jeho politická parola zněla: „Einheitliche sudetendeutsche Front.“²⁰² S hlavním referátem, který byl zřetelně ambivalentní, vystoupil předseda Karl Hilgenreiner. Na jedné straně oceňoval vývoj v Německu, protože v Hitlerově režimu viděl

---

¹⁹⁸ Více k této problematice - Šebek, Jaroslav: *Mezi křížem a národem. Politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu*. Brno 2006, str. 195-205.

¹⁹⁹ *Deutsche Presse*, 29. 1. 1933.

²⁰⁰ *Deutsche Presse*, 18. a 19. 3. 1933.

²⁰¹ *Deutsche Presse*, 29. 3. 1933: zde bylo usneseno, že má strana zůstat v ostré opozici a že jsou vítány náběhy k politické spolupráci s ostatními německými stranami, a to nejen v parlamentu.

²⁰² *Deutsche Presse*, 27. 5. 1933: „Der Ruf nach der einheitlichen sudetendeutschen Front ist nicht ein Mittel der Agitation, sondern soll die Richtung anzeigen, in der sich eine konstruktive sudetendeutsche Politik im Rahmen der Tschechoslowakei bewegen müßte.“

záruku pořádku (boj proti marxismu a zesílení násilí proti Židům) a protože v programu NSDAP figurují též křesťansko-sociální zásady. Na druhé straně ale varoval před ideologií národního socialismu, který by byl „politickou smrtí sudetských Němců“. Učinil tak zřejmě proto, aby předešel výraznějšímu odlivu straníků k DNSAP.²⁰³

Rostoucí opozičnost se ukázala též při projednávání zmocňovacího zákona v červnu 1933. DCV jej odsoudila jako nepotřebný a vládní koalice jeho prosazením prý pouze ukazuje vlastní slabost, protože v parlamentu disponuje většinou. Je to dále doklad krachu vládní hospodářské politiky. Zároveň byla vyjádřena obava, aby nebyl využit k opatřením, která by dále zhoršila národní, hospodářskou a sociální nouzi sudetských Němců.²⁰⁴ Také další vládní předlohy k zachování a udržení pořádku (např. novela tiskového zákona či novela zákona na ochranu republiky) DCV odmítla podpořit.²⁰⁵

Toto celkové politické přitvrzení dokládaly též kontakty s DNSAP. Za DCV se do jednání zapojil aktivně zejména předseda K. Hilgenreiner. Užší spolupráce měla vzniknout na bázi plánované Sudetoněmecké národní rady („Sudetendeutscher Volksrat“). Tato myšlenka se objevila v březnu 1933 u příležitosti konference *Deutsch-politische Arbeitsstelle* (Německé politické ústředí) v Liberci a sjezd DCV její vznik podpořil. Tato rada měla koordinovat stranickou politiku sudetských Němců. V jejím čele mělo být užší dvanáctičlenné vedení zúčastněných stran. Německé vládní strany však zůstaly mimo jednání, a tak rada vznikala zejména pod vlivem opozičních stran (DCV, DNSAP a DNP).²⁰⁶

Nacisté měli pro spolupráci zcela pragmatické důvody. Během procesu s *Volkssportem* vyšly totiž najevo okolnosti, které DNSAP usvědčovaly z protistátní činnosti, a tak viděli ve vzniku rady možné krytí před hrozícím státním zásahem.²⁰⁷

Nacionální socialisté také chtěli pokračovat v daleko širší integraci a směřovat nejprve ke vzniku tzv. národní fronty („Volksfront“) a poté ke vzniku jednotné strany. Tuto myšlenku ovšem DCV rezolutně odmítla.²⁰⁸

---

²⁰³ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 206.

²⁰⁴ *Deutsche Presse*, 9. 6. 1933.

²⁰⁵ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 208.

²⁰⁶ Tamtéž, str. 210.

²⁰⁷ R. Jung jednání o společném postupu uvítal na mimořádném sjezdu DNSAP konaném 11. června 1933 v Chomutově. M.j. řekl: „DNSAP begrüßt den Ruf nach Einigung, der auf dem Parteitag der Deutschen Christlichsozialen Volkspartei erscholl und ist bereit, sofort mit allen deutschen oppositionellen Parteien des Parlaments eine einheitliche Front einzugehen. Ihre politische Grundlage hätte die Erinnerung nationaler Gleichberechtigung zu bilden.“ - *Deutsche Presse*, 13. 6. 1933.

²⁰⁸ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 210.

V polovině září 1933 začala sice přípravná jednání, ale rychlý sled událostí vše rychle ukončil. Stranický list ale od počátku měsíce přinášel rozsáhlé články o stavu sudetského německva. Je v nich analyzována současná politická situace v německém táboře, která prý není dobrá. Národní socialisté dosáhli svou politikou pouze toho, že jsou Čechy nyní považováni za nepřátele státu, německé vládní strany schvalují zákony, které jsou namířeny proti jiným něm. stranám a navíc podporují český centralismus. Křesťanským sociálům tak připadá důležitá „volkspolitische Rolle“. Je to právě DCV, která v těchto „osudových dnech“ jediná důsledně hájí německé zájmy v ČSR.²⁰⁹

DCV se zároveň snaží zbavit nálepky, že je klerikální stranou. Nabízí proto střední cestu bez politických extrémů, která může být podle křesťanských sociálů jediná úspěšná. Úloha DCV tak spočívá v odstranění vzájemných nedorozumění mezi politickými stranami a nabízí pro tuto politiku jasné heslo: „Durch die Partei zur Volksgemeinschaft“.²¹⁰

Na události z konce září 1933 zareagoval předseda DCV Karl Hilgenreiner svoláním mimořádného zasedání stranického vedení na 26.-27. září 1933. Vystoupil zde s požadavky prosazení národnostní samosprávy v rámci čs. státu, uzpůsobení veřejného života křesťanskému duchu a zajištění sociální spravedlnosti pro všechny stavy. Obrátil se i na voliče jiných německých politických stran a nepřímo jim nabídl přechod mezi křesťanské sociály. Zřejmě se domníval, že nyní se DCV stane skutečným hybatelem sjednocovacích snah na německé politické scéně.²¹¹ Jak moc se mýlil, se ukázalo o pár dní později, kdy vznikla SHF.

Vznik Sudetoněmecké vlastenecké fronty Konráda Henleina křesťanské sociály poněkud zaskočil. První reakce byly proto opatrné. Odmítavě se ovšem postavili proti jeho kritice dosavadního stranictví a z ní vyplývajícího požadavku po odstranění politických stran a jejich nahrazením SHF. Ta měla být vybudována na bázi národního společenství („Volksgemeinschaft“), deklarovaného jako křesťansky orientované.

Toto odmítnutí Henleinovy výzvy zdůvodnil K. Hilgenreiner v *Deutsche Presse*. Podle něj je třeba řešit německou otázku na půdě Československa, v čemž se ještě s Henleinem shodoval. Pro jednotnou německou stranu prý ale ještě nenastala vhodná doba. Henleinovu

---

²⁰⁹ Článek „Schicksalstage des Sudetendeutschums“ - *Deutsche Presse*, 2. 9. 1933.

²¹⁰ Článek „Durch die Partei zu Volksgemeinschaft“ - *Deutsche Presse*, 5. 9. 1933: „ Es handelt sich darum: das Sudetendeutschum aus dem unfruchtbaren und für das Ganze sehr gefährlichen Kampfe „Hie Faschismus - hie Antifaschismus“ herauszuführen und auf einer neuen Basis zu sammeln. Diese neue Basis sehen wir in einer Volksgemeinschaft auf der Grundlage des positiven Christentums.“

²¹¹ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 212; *Deutsche Presse*, 28. 9. 1933.

výzvu však neodmítá. Pokud totiž SHF zůstane deklarovaným hnutím, pak může sudetským Němcům prokázat mnohé cenné služby. Měla-li by se z něj ale stát výhledově politická strana, tak k žádnému německému sjednocení nedojde, pouze tu bude nový politický subjekt. Opět se vyslovuje pro uskutečnění Sudetoněmecké národní rady.²¹²

Po přednesení programu SHF uskutečnili vedoucí činitelé několik shromáždění, kde se pokoušeli dokázat shodu Henleinových požadavků a křesťansko-sociálního programu, a snažili se tak využít změn na německé politické scéně ve svůj prospěch.²¹³ Na stránkách *Deutsche Presse* stejný názor vyjádřil předseda Hilgenreiner, když opět zdůraznil důležitou „národně-politickou roli“ DCV.²¹⁴ Podrobněji se ke společným bodům vrátil ještě 21. listopadu 1933.

Již první měsíce roku 1934 ovšem přinesly výraznou změnu. Způsobily ji rostoucí útoky henleinovců proti DCV. Prvotní rezervovaná stanoviska křesťanských sociálů a zdůrazňování programových shod vystřídal ostrý politický boj. Henlein se pokoušel vykreslit DCV jako stranu utilitaristů a „politických egoistů“, která nesleduje zájmy německé menšiny, ale hledí si pouze svého politického prospěch. Hlavním argumentem, který v této době SHF používala, bylo zdůrazňování konfesního charakteru DCV a role kněží ve straně. Oporu pro něj nacházeli henleinovci v pastýřském listu rakouských biskupů z prosince 1933. Ti v něm vyzívali kněze k rezignaci na funkce v politických stranách, aby se mohli daleko více věnovat pastoračnímu působení. Představitelé DCV naopak zdůrazňovali nutnost existence katolických stran k obraně křesťanských hodnot proti vlivu sekularizovaného a liberálního světa.²¹⁵ Ze strany SHF šlo o jasný manévr, který měl oslabit pozice DCV na venkově.

O všech těchto otázkách jednal 26.-27. května 1933 XII. říšský sjezd DCV v Praze. Křesťanští sociálové se na něm jednoznačně distancovali od Henleina a potvrdili podporu státu a jeho demokratické formě. Zároveň vyjádřili plnou podporu politice předsedy Hilgenreinera.²¹⁶

Křesťanští sociálové koncentrovali program především na střední vrstvy, ohrožené existenčně hospodářskou krizí. Snažili se proto do něj prosadit stavovské myšlenky a

---

²¹² *Deutsche Presse*, 3. 10. 1933: „Nicht deutsche Einheitspartei, sondern nationale Einheitsfront, und das Mittel der sudetendeutsche Volksrat, an dem mitzuarbeiten die zielbewußte Aufgabe aller deutschen Parteien sein muß.“

²¹³ Např. vystoupení Felixe Luschky v Opavě - Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 221.

²¹⁴ *Deutsche Presse*, 7. 10. 1933: „Und mit dem Wachsen unserer Partei wird sich die nationale Einheitsfront der Deutschen verbreitern, denn unser Leitstern ist nicht die Partei, sondern unser geliebtes deutsches Volk.“

²¹⁵ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str.222,226.

²¹⁶ César, J. - Černý, B.: *Politika, II.díl*, c. d., str. 263.

reformovat ho tak, aby ho co nejvíce zatraktivnili. Projev, v němž se pokoušel objasnit postoj DCV k ideji stavovství, měl odborový vůdce Hans Schütz. Vysvětlil, že se nejedná o ústavní změnu nebo politický zvrat, ale o snahu ozdravit hospodářskou sféru. Sjezd současně odsouhlasil programové změny, které se týkaly zejména sociální oblasti. Mnohem mírněji zde byly formulovány i národnostní pasáže programu, přestože strana stále požadovala zřízení národnostní autonomie.²¹⁷

Dalším důležitým bodem byla mládež. Křesťanské sociály totiž značně znepokojovala propaganda SHF proti mládeži a uvědomovali si rostoucí riziko odcizení její značné části od podpory strany. K. Hilgenreiner proto nabídl mládežnickým předákům místa v užším stranickém vedení. Vedle říšského vůdce mládeže R. Hoffmanna v něm měli být napříště zastoupení i vůdci zemští.²¹⁸

Strana se zároveň snažila ukazovat svou státopornost a loajalitu. Těsně před sjezdem, 24. května 1934, proběhla volba prezidenta, při které byl počtvrté do čela státu zvolen T. G. Masaryk. Ačkoliv poslanecký klub nerozhodl o oficiálním stanovisku, přesto všichni poslanci a senátoři DCV odevzdali hlas právě Masarykovi.²¹⁹

První polovina roku 1934 přinesla též v zahraničně politické oblasti nové události. Jednalo se zejména o vývoj v Rakousku, kde dostoupil tragického vrcholu soubor mezi konzervativní a levicovou částí rakouského politického spektra. Po necelém roce latentního konfliktu došlo v polovině února k ozbrojenému konfliktu, který skončil totální porážkou sociální demokracie a jejích ozbrojených formací (*Schutzbund*). DCV po celou dobu dění v Rakousku sledovala a dopřávala mu na stránkách *Deutsche Presse* hodně prostoru. Politika kancléře E. Dollfusse se od jara 1933 u křesťanských sociálů setkávala s příznivým ohlasem, neboť tito přijímali jeho argumenty, kterými obhajoval své antidemokratické kroky (hájení samostatnosti Rakouska), s pochopením. Z tohoto důvodu byla oficiální reakce na vývoj v Rakousku ze strany DCV vesměs pozitivní a oceňovala snahu Dollfusse o stabilizaci poměrů v zemi a záchranu země před vlnou politických štvanic.²²⁰

Únorové události se však v DCV s tak jednoznačným ohlasem neselekaly. Křesťanské odbory pod vedením Hanse Schütze na jedné straně považovaly za hlavní viníky únorového povstání radikální rakouské socialisty, ale současně kritizovaly postup Dollfussova režimu a

---

²¹⁷ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 228; *Deutsche Presse*, 29.-30. 5. 1933.

²¹⁸ Tamtéž, str. 229; *Deutsche Presse*, 29. 5. 1933.

²¹⁹ Tamtéž, str. 230.

²²⁰ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 201.

označily ho za polofašistický.²²¹ *Deutsche Presse* ovšem za jasného původce označuje SPÖ a její předáky a oceňuje energický postup kancléře Dollfusse, který zachránil Rakousko nejen před „rudou“, ale i „hnědou revolucí“. Po skončení bojů je proto Dollfusovo vítězství vítáno. Otevírá prý cestu k „nadstranickému spojení všech věrných Rakušanů v takovém státě, který je rozčleněn podle směrnic encykliky *Quadragesimo anno* a řízen autoritativní vládou“.²²² V hodnocení únorových událostí se shodli křesťanští sociálové i s částí českého katolického tisku, který vnímal Dollfusse především jako křesťanského politika a přehlížel jeho autoritativní vládnoucí metody.²²³

Obsáhlých komentářů se dostalo též událostem v Německu z 30. června 1934. Hitler v „noci dlouhých nožů“ nechal povraždit stovky svých odpůrců z řad SA, včetně jejich vůdce Ernsta Röhma. Mezi zavražděnými byli ale i poslední výmarský premiér Kurt Schleicher, představitelé konzervativních kruhů (např. známý publicista Edgar Jung) a někteří katoličtí činovníci (např. vůdčí postava berlínské Katolické akce Erich Klausener). Vicekancléř Pappen byl dán pod policejní dozor.²²⁴

Těchto skutečností si křesťansko-sociální tisk všímal a odmítal proto přijmout oficiální německé stanovisko o příčině této akce jako pokusu SA o vyvolání vnitrostranického puče a od počátku ji považoval za Hitlerovu snahu soustředit definitivně veškerou moc ve svých rukou. Současně však uvítal, že byly eliminovány oddíly SA, známé svým násilnickým vystupováním.²²⁵

Také atentát na Dollfusse 25. července 1934 vyvolal v řadách DCV rozhořčené reakce. Brutální metody nacistů byly odsouzeny a byla vyjádřena naděje, že i po těchto událostech půjde Rakousko dál po cestě, na kterou ji přivedl kancléř Dollfuss.²²⁶

Na politiku strany však tyto události zásadnější vliv neměly. Hilgenreiner totiž dál sledoval nacionálně orientovaný politický kurz. Udržování této linie znamenalo, že přes proklamovaný nesouhlas s některými rysy Henleinovy politiky, hájením samostatné existence DCV a odsouzením infiltrace katolických mládežnických organizací viděl předseda DCV sílící SHF jako možnou oporu pro razantnější prosazování nacionálních požadavků sudetských

---

²²¹ Tamtéž, str. 203.

²²² *Deutsche Presse*, 14. 2. 1934.

²²³ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 205.

²²⁴ *Deutsche Presse*, 8. 7. 1934; Šebek, J.: c. d., str. 230.

²²⁵ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 230; *Deutsche Presse*, 3. 7. 1934: „Niemand kennt die genauen Gründe des plötzlichen Ingrimms, jeder ahnt jedoch, daß in diesen Tagen Entscheidungen von unübersehbarer Tragweite getroffen werden.“

²²⁶ *Deutsche Presse*, 29. 7. 1933: ministr Schuschnigg (budoucí kancléř) na Dollfusově pohřbu zvolal: „Dollfuss ist tot, Österreich wird leben!“.

Němců. Svědčí o tom i fakt, že v červnu 1934 uzavřeli Hilgenreiner a Henlein „hradní mír“ - dočasné zastavení politického boje („Burgfrieden“) - s tím, že měly především přestat vzájemné útoky v tisku.²²⁷ Že se tím SHF neřídila, není asi potřeba dodávat.

Důležitým zlomem ve veřejném vnímání SHF byl její sjezd v České Lípě 21. října 1934, kde pronesl Henlein zásadní projev. Odmítl v něm pangermanismus stejně jako panslavismus, odsoudil možný konflikt mezi Německem a ČSR a prohlásil, že jediná cesta z bídy vede přes porozumění mezi národy. Skutečnost, že SHF byla založena v okamžiku rozpuštění DNSAP, vyložil také aktivisticky: v nastalém chaosu je třeba usměrnit masy, které ztratily vůdce. Vznik SHF tak byla služba konsolidaci státu. Odmítl též fašismus a nacismus a o demokracii dvojznačně řekl, že si přeje demokracii opravdovou, nikoli jen formální. Hlavním politickým cílem SHF má být sjednocení všech sudetských Němců na bázi „Volksgemeinschaft“.²²⁸

Ohlas Henleinova vystoupení byl značný. Deklarované odmítnutí nacistických zásad odstranilo poslední překážky ve vztahu německé veřejnosti vůči SHF, kterou se mu tak podařilo z velké části přetáhnout na svou stranu. Poté nastal také velký odliv členské základny z DCV, který vrcholil na začátku roku 1935, kdy dochází ke zřetelné infiltraci místních skupin DCV Henleinovými přívrženci.²²⁹

Němečtí křesťanští sociálové od počátku roku 1935 zaměřili veškerou svou pozornost k blížícím se parlamentním volbám. Ostře kritizovali zejména německé vládní strany. Bylo jim vytýkáno, že po celou dobu jejich vládní účasti nebyl z jejich iniciativy navržen jediný zákon, který by se komplexně věnoval německé otázce. Také jejich orientace na sesterské české strany byla vnímána jako škodlivá pro „německou věc.“²³⁰

Velká část kritiky práce vlády však mířila na činnost DSAP, která měla v kompetenci resort sociální péče a nevyužila této pozice ke zlepšení situace německých pracujících. Socialistická politika byla na schůzích DCV tvrdě napadána a DSAP dáváno za vinu, že je krize v německých oblastech tak hluboká.²³¹

---

²²⁷ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 231.

²²⁸ Kámik, Z.: *České země, II. díl*, c. d., str. 191.

²²⁹ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 232.

²³⁰ *Deutsche Presse*, 6. 1. 1935: „Die Deutschen haben zwar formell einen gewissen Anteil an der Macht, aber sie haben es bisher nicht verstanden, diese Stellung auch psychologisch auszubauen und dem deutschen Element tatsächlich eine aktive Rolle im Staatsleben zu verschaffen.“

²³¹ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 238.

Ve straně se však pokoušelo zviditelnit rovněž aktivistické křídlo. Mayr-Harting např. v únoru 1935 upozornil na nebezpečí henleinovských antidemokratických postojů a obvinil jeho hnutí, že si nese dědictví rozpuštěných nacionálních stran.²³² Ten samý politik 16. února 1935 v Mariánských lázních vyzdvihává úspěchy předchozí vládní účasti DCV a nepřímo též naznačuje, že za určitých podmínek je strana připravena přejít do vládního tábora.²³³

Tato skupina však ve straně nedisponovala výrazným vlivem. Všimaly si toho i státní úřady. Poukazovaly sice na fakt, že DCV není masivní propagandou SHF zasažena tak výrazně jako BdL, a přičítaly to věkovému složení voličů. Křesťanské sociály prý volili zejména starší lidé a ženy, tedy „klidní němečtí občané“, kterým sice aktivistická politika nijak výrazně k srdci nepřiřostla, ale jsou s ní smíření. Za výrazný problém je ale považována činnost henleinovců mezi křesťanskou mládeží, v jejichž řadách je pouze málo těch, kteří rozpoznali „pravou podstatu“ SHF.²³⁴

Zajímavý je také postřeh deníku *Prager Tagblatt*, který si všímá faktu, že předseda DCV Msgr. Karl Hilgenreiner prosazuje zostřenou nacionální politiku, zatímco laikové (např. Felix Luschka či Robert Mayr-Harting) zdůrazňují katolické principy.²³⁵

Přesto však křesťanští sociálové neopomenuli žádnou příležitost, aby manifestovali svou oddanost „německé věci“. S velkým nadšením proto v lednu 1935 přivítali výsledek plebiscitu v Sársku, v němž se téměř 90% jeho obyvatel vyslovilo pro připojení tohoto území k Německu.²³⁶ Ti, kdo hlasovali proti, jsou označováni jako odpůrci vlasti.²³⁷

Cílem všech těchto vyjádření měl být razantní nástup DCV do voleb. Na první pohled to byla dvojaká, a tedy poněkud schizofrenní prohlášení, odpovídala však linii křesťansko-sociální politiky dvou železek v ohni, která byla charakteristická pro její politiku po opuštění vládní koalice v roce 1929. Na jedné straně tedy úsilí prezentovat se jako zanícení obhájci

---

²³² Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 234.

²³³ *Deutsche Presse*, 17. 2. 1935: „Denn die Bedeutung des in schweren Ringen durchgesetzten bewährten Aktivismus, wie ihn gerade wir von Anfang an bekundet haben, liegt zwar freilich leider nicht in greifbaren nationalen Erfolgen, aber doch in dem Vertrauen, das er sich mühsam auf tschechischer Seite erworben hat und das die unerläßliche Voraussetzung einer wirklichen Erfolg verheißenden Zusammenarbeit für jetzt und vor allem in der Zukunft bildet.“

²³⁴ Kracík, Jörg: *Die Politik des deutschen Aktivismus in der Tschechoslowakei 1920-1938*. Frankfurt am Main 1999, str.295.

²³⁵ Tamtéž; *Prager Tagblatt*, 27. 1. 1935.

²³⁶²³⁶ *Deutsche Presse*, 16. 1. 1935: „Das Saargebiet, das steht fest, kommt ungeteilt zu Deutschland; dem Frieden in Europa ist damit ein großer Dienst erwiesen...“

²³⁷ Tamtéž: „..... so sind diese wohl auch ihrer Abstammung nach Deutsche, aber sie gehören zum überwiegenden Teil der II. und III. Internationale an, denen ja Volk und Glaube nebensächliche Dinge sind und sie wurden im Wahlkampfe von jenen Emigrant-Elementen geführt, die überall, wo sie hinkommen, gegen ihr früheres Vaterland wühlen und schüren.“

národních zájmů, na straně druhé snaha nezadat si příliš s extrémně nacionálními směry a zůstat pro Čechy i nadále loajálními partnery.²³⁸

Křesťanské sociály dále velice zajímal průběh jednání mezi německými agrárníky a SHF o vytvoření společného volebního bloku. Obávali se zejména, že jeho vznik by oslabil jejich vlastní postavení a tím i vyhlídky na úspěch ve volbách. V průběhu těchto jednání útočili zejména na BdL. Jednak to byl největší konkurent DCV na venkově a zároveň se ještě nevzdávali plánu na spolupráci s SHF. Dobře patrné je to v úvodníku ze 7. dubna 1935. Jako důvod neúspěchu jednání je zde označen BdL a jeho sobecká stranická politika. Jednáním o „Volksgemeinschaft“ si pouze snažil zajistit po volbách dostatek mandátů.²³⁹ Problémy německých agrárníků pak DCV sleduje se značnou škodolibostí a ve stranickém tisku se hojně objevují články o rozkladu v jejich řadách.

Občas se na shromážděních DCV objevila i antisemitská prohlášení. Ta byla zaměřena zejména proti německým sociálním demokratům, resp. jejich vedení. Je prý smutné, že je německé dělnictvo vedeno lidmi, jako je Ludwig Czech, Siegfried Taub, Karl Heller, „v jejichž žilách nekoluje žádná německá krev“.²⁴⁰ V předvolební kampani se ale jednalo spíše o okrajový jev.²⁴¹ DSAP byla vyčítána i její přílišná internacionalita. Felix Luschka na schůzi v Krnově řekl, že němečtí sociální demokraté jsou sice největší německou parlamentní stranou, ale nelze je nazvat Němci, jelikož jsou internacionální a bratříčkují se s čs. soc. demokraty, o nichž je prý známo, že dovedou být národně uvědomělí, zatímco jejich něm. soudruzi jsou pořád až moc internacionální.²⁴²

Volební kampaň založila DCV z velké části na obhajobě národních práv Němců, přičemž čs. vládu obviňovala z velkých dluhů, které ve vztahu k Němcům má od vzniku ČSR, a proto v předvolební agitaci požadovala, aby se skutečně dodržovala všechna ústavou zajištěná práva menšin. Toto stanovisko zdůraznil K. Hilgenreiner na shromáždění DCV v Ústí n. Labem. Podle něj je třeba v těchto otázkách společného postupu všech Němců. O možnosti jednotné německé strany se však vyjádřil skepticky.²⁴³

---

²³⁸ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 235.

²³⁹ *Deutsche Presse*, 7. 4. 1935.

²⁴⁰ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 297.

²⁴¹ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 238.

²⁴² NA Praha. PMV - 225-964-2; policejní relace z veřejné schůze DCV v Krnově 16. 5. 1935.

²⁴³ *Deutsche Presse*, 10. 5. 1935: „Einheitsfront ja - Einheitspartei noch nicht! Wir müssen vorläufig mit dem Kleineren, der Einheitsfront, zufrieden sein.“

Dne 4. května 1935 přinesla *Deutsche Presse* volební výzvu s řečí K. Hilgenreinera, ve které jsou tyto body heslovitě zpracovány. Je nastíněna volba mezi stavovskou / třídní a uvědomělou národní politikou („Volkspolitik“). Hilgenreiner má za základ správné politiky práva sudetských Němců, kdežto Ludwig Czech a Franz Spina staví výše zájmy svých stran. Předseda DCV dále jmenuje body, o které ve volebním boji nejde:

nejde o konflikt Čechů a Němců;

nejde o fašismus a demokracii - všichni Němci totiž zastávají demokratická stanoviska;

nejde o uznání či neuznání státu;

nejde o to, zda říci koalici s Čechy ano či ne, zda být ve vládě či v opozici.

Jde pouze o „naše německé právo“ na rovnoprávné soužití, které nám má zajistit ústava a mírová dohoda ze St. Germain. Na závěr opět stojí volební slogan: „Eiheitspartei zu früh, aber Einheitsfront möglich!“.

Podle těchto představ měli Němci spolupracovat se státem, ale Češi na druhou stranu měli jednat s větším ohledem na Němce a ostatní národy. V této souvislosti vyzdvihovali křesťanští sociálové osobnost bývalého premiéra Antonína Švehly, který měl podle jejich názoru jako jeden z mála českých politiků skutečné pochopení pro potřeby Němců a myslel to s národní rovnoprávností vážně.²⁴⁴ DCV se zároveň prezentovala jako tradičně zavedená strana, která není v politice nováčkem, má za sebou dlouholetou zkušenost a odmítá politický radikalismus.²⁴⁵

V rámci předvolebního boje se křesťanští sociálové dostávali do ostrých střetů zejména s SdP. Henleinovci totiž i nadále DCV obviňovali, že je klerikální stranou. Ta kontrovala kritikou tzv. „pozitivního křesťanství“, které propagovali Henleinovci, a přirovnává ho k vyjádřením, která používá v knize „Mein Kampf“ Adolf Hitler. Neexistuje podle DCV „pozitivní křesťanství“ ve smyslu nepřislušnosti ke konfesi. Dokud bude toto SdP hlásat a nebude mít žádný jiný kulturní program, zůstane „politickým protivníkem všech uvědomělých katolíků“.²⁴⁶

V oblastech s vyšší religiozitou, např. na Opavsku, ale také v jižních Čechách, se proto před vstupem do Henleinova hnutí pokoušeli varovat i katoličtí kněží, kteří upozorňovali na to, že se chová k církvi nepřátelsky. Zároveň předáci DCV upozorňovali voliče na fakt, že ani

---

²⁴⁴ Antonína Švehly a jeho výroku „Rovní mezi rovnými.“ se dovolávali též němečtí agráři.

²⁴⁵ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 237.

²⁴⁶ *Deutsche Presse*, 15. 5. 1935: „Die Interessen unseres deutschen Volkes stehen uns sehr hoch, aber sie stehen nicht über den Interessen von Religion und Glauben. Man darf es nicht vernachlässigen auf Kosten des anderen.“

v Německu, kde byl uzavřen konkordát, se sliby dané Hitlerem nedodrží. Zaručil se např., že bude respektovat svobodu církve, přesto jsou v Německu kněží pronásledováni.²⁴⁷

Zásady, se kterými šla DCV do voleb, shrnul předseda Hilgenreiner v brožuře *Grundsätze der Deutschen christlich-sozialen Volkspartei*. Vycházel přitom z názvu strany. Strana je **německá**, usiluje proto o národní autonomii, což je požadavek všech Němců v ČSR. DCV je strana **křesťanská**, a proto žádá pokojné soužití církve a státu, jejichž vztah má určovat konkordát. Je proti státnímu školskému monopolu a hodlá bojovat proti škodlivé nadvládě židovstva ve veřejném životě. DCV je dále **sociální** strana. Je pro soukromé vlastnictví, ale zdůrazňuje povinnosti k celku. Z toho důvodu vystupuje proti kapitalismu. DCV je též stranou **lidovou**. Žádá proto organickou výstavbu hospodářského života na stavovském základě. Stavby měly být tři: *rolnický* - má usilovat o zlepšení kreditních podmínek pro rolníky, o vybudování zemědělského školství a oddlužení půdy; dále *živnostenský* - má mít vlastní komoru; *stav průmyslu a obchodu* - zde se mají soustředit jak dělníci a podnikatelé, tak i úředníci, které má stát chránit před cizí konkurencí.

DCV je zásadně proti „divokému třídnímu boji“ a odvolává se přitom na papežskou encykliku *Quadragesimo anno* (15 května 1931), která volá po obnovení stavovského pořádku. Stavby mají ale mít účel hospodářský a sociální, ne politický. Strana současně odsuzuje třídní a stavovské strany, neboť pouze strany lidové mohou Němce vyvést z dnešní bídy.²⁴⁸

Ve své předvolební agitaci vsadila stran na taktiku dvou želízek. Na jedné straně se snažila budit dojem, že urputně brání zájmy sudetských Němců, k čemuž často používala ostrý nacionální tón. Na druhé straně manifestovala svou věrnost státu a naznačovala svou připravenost přejít za určitých podmínek do vládního tábora. Tato dvojaká kampaň se ovšem setkala s neúspěchem. Ve svém celku totiž nemohla konkurovat agresivnější a mnohem velkorysejší kampani SdP a působivá hesla a řečnění nemohly zakrýt problémy, s kterými se DCV potýkala. Hodně se po volbách poukazovalo na neshody mezi vedením strany a místními pobočkami, úbytek členů a tudíž díky finančním problémům i pokles počtu sekretariátů.²⁴⁹

---

²⁴⁷ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d.: str. 239.

²⁴⁸ Hilgenreiner, Karl: *Grundsätze der Deutschen christlich-sozialen Volkspartei in der Tschechoslowakei*. Prag 1935. str. 7-23.

²⁴⁹ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d.: str. 240.

Volby a reakce německých aktivistických stran na porážku v nich

Parlamentní volby, které proběhly 19. května 1935, měly v německém táboře za následek naprosté přeskupení sil. Jestliže se v roce 1929 za aktivistické strany postavily přibližně 2/3 Němců, nyní tomu bylo právě naopak. Nejsilnější německou stranou se stala Henleinova SdP, a co do počtu získaných hlasů se dokonce stala největší stranou v ČSR, když o 73 tisíc hlasů předstihla i české agrárníky. Pouze díky systému přepočtu hlasů na mandáty se nejsilnější stranou v parlamentu stala RSVaML. Německé aktivistické strany utrpěly zdrcující porážku.

Velmi těžce byli postiženi němečtí agrárníci, kteří se více než 15 let právem pokládali za nejsilnější měšťanskou stranu mezi Němci. Nyní ztratili nejen toto své prvenství, ale i velký počet dosavadních stoupců. To se projevilo ve volbách podstatným úbytkem poslaneckých a senátorských mandátů, úpadkem strany a zánikem mnoha místních skupin BdL na venkově.

Také křesťanští sociálové se přesvědčili, že v soutěži s henleinovci jim jejich opoziční politika nepřinesla žádné výsledky. Naopak znovu museli konstatovat, že ve srovnání s minulými parlamentními volbami utrpěli další ztráty. Jasně se ukázalo, že nacionální politika DCV je pro většinu německého obyvatelstva málo atraktivní. To se mnohem snáze dávalo strhnout dynamičtější propagandou SdP.²⁵⁰

Nemenší ztráty utrpěli němečtí sociální demokraté, kteří přišli o ca. 200 000 voličů. Ukázalo se však, že stranické kádry byly straně dál věrné a že oproti BdL a DCV tak strana stále disponuje relativně silnou voličskou základnou. I tak získala kdysi suverénně nejsilnější německá strana pouze 18,44% něm. voličů (SdP 67,17%).²⁵¹

DSAP a její brněnský sjezd

Bezprostřední reakce na výsledky voleb se dají shrnout do těchto slov: přiznáváme porážku, ale nevzdáváme se a budeme dál bojovat! Vedení strany svolalo na 23. května 1935 do Prahy konferenci, na níž se jednalo o vzniklé politické situaci a dalším postupu DSAP.

---

²⁵⁰ César, J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str.290.

²⁵¹ Kárník, Z.: *České země, II. díl*, c. d., str. 499.

S politickým referátem vystoupil L. Czech. Ocenil nejprve obětavou práci důvěrníků ve volebním boji a zdůraznil, že porážku nezavinily ideologické slabiny, ani špatná taktika strany. Zapříčinila ji „fašistická vlna“, která se přelila přes hranice. Mezi sudetskými Němci tak zvítězil Hitler. Je nyní úkolem něm. sociálních demokratů zatarasit sudetoněmeckému fašismu cestu k moci. Proto byl na závěr L. Czech konferencí zplnomocněn k jednání o vstupu do nové vlády.²⁵²

Také Wenzel Jaksch měl projev o příčinách výhry SdP ve volbách. Stalo se tak na diskusním večeru, kam byl pozván českými žurnalisty shromážděnými kolem časopisu *Program*. Upozornil na nedostatečnou podporu čs. vládních míst, které něm. aktivistům nedala do ruky žádné výrazné úspěchy, které by mohli prezentovat sudetským Němcům, a doložit tak správnost aktivistické politiky. Dodal ale, že si je vědom, že hlavní příčina úspěchu SdP spočívala v podpoře zpoza hranic a přitažlivosti hitlerovského Německa. To vše pak umocnila tragická hospodářská a sociální situace v německých oblastech. Dalším důvodem podle něj byla nedostatečná koncentrace demokratických sil v německém táboře. Měl zde na mysli zejména protimarxistickou linii DCV a BdL a jejich koketování s Henleinem.²⁵³

Martin K. Bachstein nabízí i jiné důvody porážky. Sám Wenzel Jaksch prý po válce přiznal, že strana šla do těchto rozhodujících voleb „s prázdnýma rukama“ a že „zklamání mnoha německých demokratů, kteří nechtěli nečinně přihlížet čechizaci své vlasti“, rozhodlo o jejich příklonu k SdP. Také brněnská *Sozialistische Aktion* kritizovala vedení DSAP, že šlo do voleb „bez programu a pozitivních požadavků“. Volební boj tak probíhal pouze negativním vymezením se vůči SdP a fašismu a poukazováním na dosažené úspěchy (např. tzv. Czech-karty). Tato kampaň však nemohla vzhledem k agresivnímu postupu henleinovců uspět. Bachstein ovšem dodává, že ani Jaksch se v době před volbami nepokusil o prosazení změny.²⁵⁴

K obsáhlejšímu hodnocení situace strany došlo o tři týdny později (20.-23. června) na říšském sjezdu DSAP v Brně. S hlavním referátem vystoupil předseda L. Czech. Hned na úvod prohlásil, že období od posledního sjezdu bylo pro stranu nejosudovější (kromě světové války) za celá poslední desetiletí, neboť bída a nezaměstnanost umožnily fašistům získat na

---

²⁵² *Sozialdemokrat*, 24. 5. 1935; L. Czech se v nové vládě stal ministrem zdravotnictví (předtím veřejné práce).

²⁵³ *Sozialdemokrat*, 31. 5. 1935 - na adresu BdL uvedl: „Eine offenes Bekenntnis zur Zusammenarbeit der Arbeiter und Bauern, wie es im tschechischen Lager erfolgte, hätte auch auf deutscher Seite viel zur Reinigung der Atmosphäre beigetragen.“

²⁵⁴ Bachstein, Martin K.: *Wenzel Jaksch und die sudetendeutsche Sozialdemokratie*. München-Wien 1974, str. 80.

svou stranu velkou část sudetských Němců. Hlavním úkolem DSAP je získat zpět proletariát, který se díky své nouzi stal „kořistí fašismu“. Dále se vyslovil pro účast ve vládě a ještě užší spolupráci s ČSDSD, i kdyby to pro stranu mělo znamenat další oběti, neboť pouze ve vládě se dá pracovat na zlepšení podmínek německého dělnictva.²⁵⁵

Jestliže se na dřívějších sjezdech obvykle debatovalo o výhodách a nevýhodách vládní účasti, tentokrát tato diskuze zcela odpadla, protože panovalo jednotné přesvědčení, že účast v koalici je povinností nejen vzhledem k vlastním stoupencům, ale též všeobecně vzhledem k myšlence demokracie. Toto stanovisko podpořil i fakt, že DSAP tak mohla být snáze nápomocna německé a rakouské emigraci.²⁵⁶

V závěrečné rezoluci byl nejprve konstatován rozporuplný výsledek voleb. Zatímco se český národ vyslovil pro demokracii, Němci se přidali ke straně, která nemůže zapřít své směřování k „Hakenkreuzfaschismus“. Tento odklon by nebyl možný, kdyby pět let hospodářské krize nezahnilo desetitisíce Němců do bídy a neučinilo je tak bezbrannými vůči bezohledné propagandě henleinovců. Úspěch SdP dále souvisel s pomalým odstraňováním následků krize, na čemž nese svůj podíl i nepochopení byrokracie, která často nepodpořila něm. firmy při zadávání státních zakázek a volná pracovní místa obsazovala Čechy.

Dalším výrazným faktorem úspěchu SdP byl podle DSAP teror, který rozpoutala v podnicích („Betriebsterror“). Sjezd proto žádá státní úřady o pomoc při likvidaci této formy hospodářského nátlaku a zajištění svobody odborů. Na pracovní místa ve veřejné sféře mají být obsazováni přednostně demokraticky smýšlející Němci. Sjezd se vyslovil pro pokračování vládní spolupráce.²⁵⁷

Výsledkům sjezdu se dostalo ocenění ve většině českého i německého tisku.²⁵⁸

Sociální demokraté se snažili působit navenek jako jednotná strana, která sice vyšla z voleb oslabena, ale která je i nadále připravena nekompromisně hájit zájmy sudetských Němců proti demagogii SdP. Tento obraz se snažil podpořit i Robert Wiener ve svém článku v srpnovém čísle měsíčníku *Der Kampf*. Odmítá tvrzení, že by se na sjezdu zformovala

---

²⁵⁵ *Sozialdemokrat*, 22. 6. 1935.

²⁵⁶ Brügel, J. W.: *Tschechen und Deutsche 1918-1938*. München 1967, str. 271.

²⁵⁷ *Sozialdemokrat*, 25. 6. 1935 - hlavní důvod pro pokračování ve vládě je „..... um die aktive Mitwirkung des Sudetendeutschums in der tschechoslowakischen Staatspolitik aufrechtzuerhalten und den sozialen Interessen der arbeitenden Schichten durch positive Arbeit zu dienen.“

²⁵⁸ *Sozialdemokrat*, 27. 6. 1934.

„opozice mladých proti starým“ a že by nepanovala shoda o politické taktice.²⁵⁹ Naopak. Diskuze 30 řečníků dokazuje konstruktivní dialog uvnitř strany, který se věcně snažil zanalyzovat příčiny neúspěchu. Ty navíc leží zejména v propadu exportu a následném nedostatečném řešení nastalé situace ze strany čs. vládních míst.²⁶⁰

Výtky, které na sjezdu zazněly, neznamenají politickou opozici k vedení. Ta neexistuje. Kritici žádají něco úplně jiného: omlazení, aktivizaci hnutí, obměnu programu. Nikdo se nepokoušel rozprout teoretickou debatu o problémech, které přinesl nejnovější politický vývoj.²⁶¹

Kritika však zdaleka nebyla tak nevinná. Např. starosta Podmokel Fritz Kessler zdůraznil za mnohé další, že strana nevyužila zdaleka svých možností. Zmínil úspěšnou akci ze 4. listopadu 1934, kdy se DSAP podařilo dostat do ulic proti Henleinovi na 100 000 lidí. Tvrdil, že strana zbytečně přijala „státní povinnosti za stranické povinnosti“ (např. armádní rozpočet) a ztratila tak manévrovací prostor pro svou vlastní politiku. Kritizoval též nevýrazný stranický tisk, pokračoval konstatováním, že mladí funkcionáři nemají díky odmítavému postoji vedení ve vrcholných orgánech strany žádné zastoupení a zakončil výzvou k razantní koncentraci socialistických sil ve státě. Jeho organizace v Podmokech s tím již v malém započala, když prohlubuje spolupráci s českými sociálními demokraty a českými národními socialisty. Nechává navíc otevřen prostor i pro komunisty.²⁶²

Jako poslední řečník vystoupil na sjezdu Wenzel Jaksch. Vyjádřil naději, že ideologicky a personálně reformovaná německá sociální demokracie společně s demokratickými silami českého národa stále může zastavit nápor nacismu, resp. Henleinovo SdP. Jak si reformovanou DSAP představuje, rozvedl v zápětí. Události posledních let svědčí o tom, že dosavadní ideologická východiska již nestačí. Je třeba obměnit socialistický světonázor. Neodmítá dosavadní tradici a kořeny hnutí. Naopak. „Musíme zachovat tradici, ale musíme překonat konservatismus v našich řadách... Jen díky rozhodnutí českého národa volit demokraticky můžeme vůbec nyní sněmovat.“ Vývoj v okolních státech už nejde podle něj vysvětlit dosavadními teoriemi. Že ale socialismus nabízí řešení, dokazují úspěchy sociální demokracie ve Skandinávii, Švýcarsku a Anglii. Tyto naprosto rozdílné výsledky

---

²⁵⁹ Wiener. Robert: „Der Brünner Parteitag“. In: *Der Kampf*, roč. 2, č. 8, srpen 1935, str. 352: „Es gab keine Meinungsverschiedenheiten über die politische Taktik, nicht im Beurteilen der Taktik bis zum Wahltag und noch weniger in dem Urteil über den einzuschlagenden Weg.“

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ Tamtéž, str. 353. Přes tato vyjádření se právě toto stalo.

²⁶² Bachstein, M. K.: *Wenzel Jaksch*, c. d., str. 81.

(tam úspěch, zde neúspěch) podle něj dokazují, že „v naší teorii zeje mezera a tou je užití socialistického vědění na psychologii národů“.²⁶³

Dále poukazuje na fakt, že se straně nepodařilo podchytit mladé generace, které hledají východisko z chaosu. Mládež dnes nevyhledává polovičatá řešení, a proto by měla být každodenní politika strany oproštěna od „velkých socialistických přechodných řešení“.²⁶⁴

Vyjádril se též pozitivně k česko-německé spolupráci. Zdůraznil ovšem, že DSAP musí naslouchat potřebám německých pracujících, ale zároveň dodal, že v situaci, kdy ve čtyřech z pěti okolních států jsou u moci totalitní režimy, nelze dosáhnout okamžité absolutní spravedlnosti v národnostních otázkách.

Poprvé také ve straně zcela otevřeně vystoupil s názorem, že je nezbytně nutné dostat na svou stranu též rolnictvo a střední stav a nesoustředit se pouze na dělnictvo. „Zákon sebezáchovy nám nařizuje, aby se socialismus v Československu nenechal izolovat od rolnictva a středního stavu.“²⁶⁵ Tyto zásady Jaksch během necelého roku rozvedl ve svém teoretickém spise *Volk und Arbeiter* a poté se je snažil prakticky uplatnit při spolupráci s německými agrárníky a křesťanskými sociály v rámci novoaktivismu.

Přes mnohdy velmi kritické výhrady se ovšem nejednalo otevřené politické vystoupení proti vedení. Sjezd „jednohlasně“ (jeden hlas byl proti) opět zvolil předsedou L. Czecha a vyjádřil tak podporu jeho politické linii. Stoupající vliv Wenzela Jaksche se však krátce po sjezdu promítl do jeho zvolení místopředsedou DSAP.

Recepce neúspěšných voleb tedy proběhla u německých sociálních demokratů na dvou kolejkách. Sjezd měl zcela logicky vzbudit dojem naprosté jednoty a manifestovat odhodlání strany bojovat proti fašismu. Mělo se tak dít ne základě úzké spolupráce ve vládě, a to zejména se sesterskou ČSDSD. Příčiny volební prohry tkvěly podle DSAP ve špatné hospodářské situaci sudetských Němců, z které vyplynul jejich příklon k z říše podporované SdP.

Zazněly ovšem i hlasy, které dosavadní linii napadaly. Jednalo se zejména o tradičně radikálnější členy ze soc. dem. bašt na severu Čech a příslušníky mladší generace. Právě těmto skupinám byl určen projev W. Jaksche, který požadoval změnu v politicko-

---

²⁶³ Tamtéž. str. 83. Jsou zde přetištěny zásadní pasáže projevu W. Jaksche na sjezdu.

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ Tamtéž. str. 84: „Es müssen neue Formen gesucht und erarbeitet werden, in denen die drei Millionen Deutschen in der Tschechoslowakei wirtschaftlich, kulturell und politisch weiterleben können.“

ideologickém zaměření strany. Pryč od klasické dělnické strany ke straně otevřeně též rolníkům a střednímu stavu.

Sjezd sice vyjádřil podporu stávajícímu vedení (včetně kritiků), je ovšem příznačné, že v následujících letech přechází aktivita na W. Jaksche, který postupně získával ve straně stále silnější postavení. To zřejmě svědčí o tom, že klasická marxistická doktrína uplatňovaná L. Czechem ztrácela s ohledem na události v okolních státech na přitažlivosti.

Těžká porážka BdL

Jako nejhůře postižená strana vyšel z voleb *Bund der Landwirte*. Oproti roku 1929 ztratil 7 mandátů (nyní disponoval 5 poslanci)²⁶⁶ a kolem 130 tisíc voličů. Vedení strany se snažilo volební neúspěch zastříit a povzbudit pokleslou morálku svého členstva tvrzením, že porážka není tak těžká, jak se zdá.²⁶⁷ Vedoucí představitelé si ale byli dobře vědomi, že bude velice těžké zastavit pokračující rozklad.

Reakcí na svízelnou situaci se stala zesílená obhajoba aktivistického kurzu. Vedení BdL se proto ihned po volbách vyslovalo pro pokračování vládní účasti. Důvody se neměnily: strana chce dál prosazovat zemědělská opatření, chce pracovat na usmiřovacím díle a chce být mostem mezi SdP a českými vládními stranami.²⁶⁸ Hlavním úkolem strany se ovšem stala konsolidace a udržení stranické organizační struktury, která byla v důsledku předvolebních událostí a vítězství SdP značně rozvrácena.

Strana zároveň ztrácela i poslední zbytky vlivu mezi německou agrární mládeží. Ta uspořádala ve dnech 31. května až 2. června 1935 v Teplicích-Šanově svůj sjezd, na kterém bylo rozhodnuto o ukončení veškerých spojení s BdL. Současně se sjezd vyslovil proti účasti členů *Landjugend* ve vedení strany.²⁶⁹ Spolek měl být nadále nestrannický a jít samostatnou cestou. Přes tato prohlášení byla mezi jeho členy řada jedinců a skupin značně sympatizujících s Henleinem (zejména studenti).²⁷⁰ Pokračující agitace henleinovců mezi

---

²⁶⁶ Do voleb v roce 1929 vstupoval BdL společně s DAWG a Karpathendeutsche Partei. Uskupení získalo 16 mandátů, z nichž podle dohody BdL 12 a DAWG 4.

²⁶⁷ Např. *Deutsche Landpost*, 22. 5. 1935 - voliči nemají klesat na mysli a mají přijít k zemským a obecním volbám. „Der BdL ist geschlagen, aber nicht entmutigt. Vor uns stehen vorläufig noch die Landes- und Bezirkswahlen, die nicht minder wichtig sind, wie die Parlamentwahlen waren. In Böhmen wie in Mähren handelt es sich vor allem um die Erhaltung des Mandates eines Landesausschußbeisitzers, dessen Wert unsere Landwirtschaft gewiss zu schätzen weiß.“

²⁶⁸ *Deutsche Landpost*, 26. 5. 1935.

²⁶⁹ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 313; *Deutsche Landpost*, 4. 6. 1935.

²⁷⁰ NA Praha, PMV - 225-709-9, sjezd „Bund der deutschen Landjugend“ v Teplicích 31. 5. - 2. 6. 1935.

mládeží si všímá i *Deutsche Landpost*. Aktivitu SdP odsuzuje, ale připouští, že se Henleinovi podařilo vrazit mezi selský lid klín.²⁷¹

Pokračují útoky SdP i na stranu samotnou. BdL je označován za německou sekci českých agrárníků, čímž sudetským Němcům nijak nepřispívá. Obhajoba je jasná. Pro vnitřní politiku je mnohem lepší, když se na vládě podílí malá strana, než skutečnost, že SdP je českou veřejností odmítána, a tak jsou jí v konečném důsledku její mandáty k ničemu.²⁷²

Ovšem nejen mládež se od strany distancovala. Úvahy na téma dalšího setrvání v BdL se rozproudily i v některých místních organizacích. Na poradě v severočeské Německé Radouni (Wenkerschlag) zazněly hlasy, zda má vůbec existence strany smysl. Zemědělské zájmy hájí přece čeští agrárníci a jimi prosazená opatření se týkají všech zemědělců. Podle těchto názorů je tedy nyní důležitější posílit SdP, která se snaží prosadit zájmy celého německého národa v ČSR.²⁷³

Němečtí agrárníci tedy v letních měsících pouze odráželi útoky a snažili se stabilizovat své postavení na politické scéně. To se odrazilo i na jejich činnosti na veřejnosti. Teprve v podzimních měsících strana svou aktivitu navenek zesílila, když začala celkem razantně hájit svůj aktivistický kurz, k čemuž využívala společná vystoupení s čs. politiky. Franz Spina využil 28. říjen ke společnému vystoupení s Edvardem Benešem v Mostě, kde byl slavnostně odhalen pomník T. G. Masaryka. Ve svém projevu se vyslovil pro aktivní politiku porozumění a zdůraznil, že zřízení tohoto pomníku v Mostě je důkazem úspěchu této politiky.²⁷⁴

Na stejné místo se F. Spina vrátil 1. prosince 1935, když se zúčastnil krajského sjezdu BdL. Ve svém projevu se zabíral zejména SdP. Postěžoval si, že květnové volby pojala SdP stejně jako v Sársku jako plebiscit o příslušnosti k ČSR nebo Německu. Nyní je v parlamentu izolovaná, avšak spolupráci s ostatními německými stranami podmiňuje sloučením. Tato její touha po „totálním postavení“ („Totalitätsstreben“) se ovšem ukazuje jako velice škodlivá. Svými pochybnými metodami, svým fašismem, svou totalitou a „raušem po moci“

---

²⁷¹ *Deutsche Landpost*, 8. 6. 1935.

²⁷² *Deutsche Landpost*, 15. 6. 1935.

²⁷³ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 314.

²⁷⁴ *Deutsche Landpost*, 30. 10. 1935: „....., das (zřízení pomníku - L. V.) muß sowohl endgültig jeden Zweifel und jeden Zweifler besiegen - jeden Zweifel über unsere Stellung zum Staate und zur Demokratie, auf der dieser Staat aufgebaut ist und mit der er steht und fällt.“

(„Machtrausch“) docílila pouze toho, že aktivisty po léta budovaná důvěra mezi Čechy a Němci dostala tvrdý úder. Nyní skoro každý Čech vidí v Němci svého nepřítele.²⁷⁵

Útokům SdP měl pomoci čelit i bývalý senátor a člen DNSAP Franz Jesser²⁷⁶. V článku „Kern des sudetendeutschen Problems“ uvedl, že Němci mají v nástupnických státech funkci jakýchsi mostů mezi národy. Tu ale mohou plnit pouze tehdy, uznají-li tyto státy.²⁷⁷ Pro Němce v Čechách to znamená vzdát se staré myšlenky velkého německého národního státu.²⁷⁸

Dále se též rozvíjela spolupráce německých a českých agrárníků na hospodářském poli. Společně projednávali připravovaná hospodářská opatření, jež se týkala zvýhodnění odbytu zemědělských produktů. Vedle ekonomických zájmů tím vedení BdL pochopitelně sledovalo i politické cíle, neboť doufalo, že těmito opatřeními získá BdL zpět své dřívější stoupence.²⁷⁹

V době krize kolem prezidentských voleb podporovali němečtí agrárníci premiéra M. Hodžu a kandidaturu Edvarda Beneše a drželi se stranou aktivit pravického křídla RSVaML. Samotná volba nové hlavy státu 18. prosince 1935 proběhla hladce a Edvard Beneš byl zvolen velkou většinou hlasů do čela státu. Své hlasy mu odevzdali nejen němečtí sociální demokraté a agrárníci, ale též křesťanští sociálové. SdP odevzdala prázdné lístky.²⁸⁰

Ve dnech 4.-5. ledna 1936 se v Praze konal VII. sjezd BdL. Již v předvečer sjezdu, 3. ledna, se sešlo vedení strany, které debatovalo o volbě nového předsedy. Dosavadní předseda Leonhard Kaiser totiž oznámil, že kvůli zaneprázdnění v ostatních funkcích a ze zdravotních důvodů již nebude na vedoucí pozici kandidovat. Volba padla na Gustava Hackera, bývalého vůdce německé agrární mládeže, Kaiser se stal čestným předsedou.²⁸¹ V komentáři je

---

²⁷⁵ *Deutsche Landpost*, 4. 12. 1935.

²⁷⁶ Franz Jesser vystoupil 1. října z DNSAP a působil poté jako docent na německé univerzitě v Praze. Do aktivní politiky již nevstoupil. Pojilo ho přátelství s F. Spinou a přes své dlouholeté působení v DNSAP platil za přívržence aktivismu - Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 314.

²⁷⁷ *Deutsche Landpost*, 23. 10. 1935: „Die Deutschösterreicher, vor allem die Deutschnationalen in Böhmen, begingen einen schweren Fehler: sie sahen und anerkannten nicht den unaufhaltsamen Aufstieg der nichtdeutschen Nationalitäten des alten Staats. [...] Das Deutschtum hat eine Brückenfunktion zu erfüllen. Diese Brückenfunktion kann nur ausgefüllt werden, wenn die Deutschen ihre Staaten nicht nur grundsätzlich anerkennen, sie nicht als ein notwendiges Übel betrachten, sondern ihre Bereitwilligkeit, ein seelisch eindeutiges Verhältnis zu ihnen zu finden.“

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ César, J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 293.

²⁸⁰ Podrobněji ke krizi viz Kárník, Z.: *České země, II. díl*, c. d., str. 560-574.

²⁸¹ *Deutsche Landpost*, 4. 1. 1936.

veřejnost ujišťována, že se nejedná o výsledek boje mezi „starými“ a „mladými“, nýbrž o vyjádření vůle celé strany.²⁸²

První sněmovní den byly potvrzeny změny ve vedení strany a L. Kaiser ve své řeči nastínil důvod volby mladého Hackera (35 let). Jeho úkolem bylo přivést zpět do řad BdL odpadlou mládež.²⁸³ Ve svém projevu poukázal Hacker na nutnost aktivismu, který strana propaguje od jeho počátku v roce 1926. Současně ale upozornil na „zdravý, pravý a silný nacionalismus“, jehož podpora musí být též součástí práce BdL, stejně jako je tomu u sesterské české strany.²⁸⁴

Obsáhlý projev o zahraniční a vnitropolitické situaci a taktice BdL měl ministr F. Spina. Ve vnitřní politice vytyčil tezi agrární politiky: „Ani vlevo, ani vpravo, nýbrž podle koncepce Beneš - Hodža“. Tato linie prý zabrání v českém táboře růstu protiněmeckých nálad a je proto v zájmu BdL, aby ji podpořil.²⁸⁵ Jejím zářným příkladem podle něj byla prosincová prezidentská volba. Vyjádřil se též k poměru s ostatními německými stranami. S německými sociálními demokraty pojí BdL dlouholetá spolupráce ve vládě a přes světonázorové rozdíly oceňuje dosažené výsledky. Spina také zmiňuje proudy v DSAP, které nejsou ortodoxně marxistické, a jmenuje konkrétně koncepci „Volkssozialismu“, za kterou stojí zejména mladá generace. Je to podle něj další důkaz sblížování levicových a pravicových myšlenek.²⁸⁶

Vyjádřil se také k prohraným volbám. Odsoudil demagogickou volební kampaň SdP, která vedla k oslabení německého aktivismu. Plané sliby a výhružky jsou důvody vítězství henleinovců. Kdyby se ujala myšlenka BdL na spolupráci, byly by zájmy sudetských Němců

---

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ *Deutsche Landpost*, 5. 1. 1936: „Möge es dir gelingen, jenen Teil des jungen Landvolkes, der noch nicht weiß, wohin er sich wenden soll, davon zu überzeugen, daß er in unsere Bauernpartei gehört.“

²⁸⁴ Tamtéž: Dále řekl, že síly přýštící z rolnictva „gerade wegen ihrem Bekenntnis zur Nation dieses (uvedený nacionalismus - L. V.) befähigen und instandsetzen, eine gleichberechtigte und auf die inneren Werte des Lebens bauende Zusammenarbeit für beide Völker und den Staat sichern.“

²⁸⁵ *Deutsche Landpost*, 7. 1. 1936: „Wir stehen heute vor einer politischen Konzeption Beneš - Hodža. Diese Konzeption, die wir als einen wichtigen Überbrückungsprozeß der innerpolitischen Schwierigkeiten lebhaft begrüßen, steht heute festgefügt da als das, was man gemeiniglich als Rechte oder Linke zu bezeichnen pflegt.“

²⁸⁶ Tamtéž.

hájeny mnohem důsledněji.²⁸⁷ Důsledně hájil aktivismus a prohlásil dále, že BdL přesto není o nic méně nacionální než kterákoliv jiná německá strana.²⁸⁸

V části k zahraničněpolitické situaci se zaobíral hlavně vztahem k SSSR. Přivítal jeho opětovný vstup do evropské politiky, ale rezolutně odmítl ruské metody v zemědělství.²⁸⁹

Vývoj strany v prvních měsících po volbách nedoznal žádných výraznějších změn. BdL zůstal ve vládě a pokračoval tak i nadále v aktivistické politice. Vedení se podařilo nastalou těžkou situací ve straně v rámci možností stabilizovat a od podzimu 1935 se strana opět aktivně snažila podílet se na domácí politice. Stejně jako DSAP a DCV prokázala strana svou státotvornost při volbě E. Beneše prezidentem a pokračovala na svých shromážděních v obhajobě své aktivistické linie. Lednový sjezd BdL přinesl ve vedení strany výraznou změnu. Do čela byl zvolen mladý Gustav Hacker, který se též postavil za dosavadní politiku. Jeho dřívější pozitivní vztah k Henleinovi a SdP měl ovšem do budoucna přinést problémy.

Obrat v politice DCV

Také pro křesťanské sociály skončily volby naprostou porážkou. Strana dostala oproti předchozím volbám pouze třetinu hlasů (162 781) a obhájila šest poslaneckých a tři senátorská křesla. V prvních týdnech po volbách se mezi stoupenci strany šířily šok a deziluze. Předvolební očekávání a naděje na posílení politického vlivu vzaly za své, s čímž souvisel pro DCV nečekaně výrazný úspěch SdP.²⁹⁰

Tyto okolnosti se projevíly i na oficiálním vyjádření předsedy Hilgenreinera. Ten byl prohrou ve volbách zklamán, zároveň však uvítal skutečnost, že je nyní na politické scéně dostatečně silná německá strana, která může lépe prosazovat zájmy sudetských Němců. Současně se negativně vyjádřil k nabídce premiéra Malypetra na vstup do vládní koalice

---

²⁸⁷ Tamtéž: „Wäre die Idee des BdL beibehalten worden und wären die beiden Gruppen gemeinsam in den Wahlkampf gegangen.... [...] Dadurch wäre die Vertretung des Sudetendeutschetums mit einer geschlossenen aktivistischen Gruppe in der Mehrheit ermöglicht worden.“

²⁸⁸ Tamtéž: „Wir sind fünf Abgeordnete aber wir wirken für Volk und Stand. Wo ist die Wirkung der 45? [...] Wir halten die vorgeschobene Stellung im Interesse unseres Volkes!“

²⁸⁹ *Deutsche Landpost*, 8. 1. 1936: „Jeden Bolschewismus werden wir gerade so wie die weit überlegende Mehrheit des tschechischen Volks schärfstens bekämpfen. Weder der deutsche noch der tschechische Bauer will und kann Leninist oder Muschik sein. Für beide bedeutet es die Grundlage ihrer Existenz, auf erbeigener Scholle zu sitzen.“

²⁹⁰ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 244.

v okamžiku, kdy je z ní vyloučena nejsilnější německá strana.²⁹¹ Nabídku ovšem odmítl teprve po její konzultaci s SdP, která se k ní vyjádřila negativně.²⁹²

Podle J. Šebka byly povolební týdny dobou, kdy předáci DCV ustupovali Henleinovi nejvíce a byli nejvíce náchylní uvažovat o rozpuštění strany a splynutí s SdP. Později ale tvrdili, že odmítnutím nabídky ke vstupu do vlády nechtěli rušit národní společenství, a čekali, že SdP převezme zodpovědnost.²⁹³

Zároveň je v této době znovu možné zaznamenat aktivitu směřující k překonání národnostního rozdělení uvnitř katolického tábora (v průběhu roku 1934 probíhala jednání o vytvoření katolického bloku). První pokusem byl celostátní katolický sjezd, uskutečněný koncem června v Praze, několik týdnů po parlamentních volbách, který měl symbolizovat jednotu všech katolických sil v Československu. Nepochybným kladem sjezdu byla jednoznačná katolická podpora ideji československé demokracie. V důsledku rozdělení delegátů do jednotlivých národnostních sekcí (české, slovenské, německé, maďarské a rusínské) ale nedošlo k prohloubení vzájemné spolupráce a nepodařilo se tak zcela odstranit národnostní bariéry.²⁹⁴ Němečtí katolíci vnímali průběh sjezdu jako impuls k pokračování úsilí o náboženskou obrodu, které však spojovali s představou posilování národního vědomí mezi Němci v Československu. Podobný přístup musel zákonitě zasévat nedůvěru do českých katolických kruhů a vzájemný poměr ještě více ochladl.²⁹⁵

V průběhu léta 1935 nastává uvnitř DCV zlatelný posun ve prospěch aktivistického křídla kolem R. Mayr-Hartinga a E. Zajicka, které stále silněji vyjadřovalo nedůvěru předsedovi Hilgenreinerovi. Argumentovali nezdarem jeho volební taktiky, kterou postavil na výrazné nacionální notě a možné spolupráci s SdP. Zmíněné eventuální splynutí obou stran však ve vedení DCV nenalezlo jednoznačnou podporu a znamenalo vlastně přiznání špatně zvoleného postupu. Zesílení vlivu nespokojenců napomohl i vývoj v Německu, kde byl stále zjevněji porušován konkordát uzavřený v červenci 1933 mezi Vatikánem a Hitlerovou vládou.

---

²⁹¹ *Deutsche Presse*, 2. 6. 1935: Hilgereiner mj. uvedl „..... daß eine weitere Regierungsbeteiligung nicht dem Willen einer einzelnen Partei anheimgestellt bleiben dürfe, sondern daß die Frage „Regierungsteilnahme oder nicht“ die erste gemeinsame nationale Angelegenheit des gesamten Sudetendeutschums sein müsse.“; Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 245.

²⁹² Luschka, Felix: „Im Parlament der Ersten Tschechoslowakischen Republik. Erinnerungen eines sudetendeutschen Abgeordneten. In: *Bohemia* 4 (1963), str. 265.

²⁹³ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 246.

²⁹⁴ Šebek, Jaroslav: „Vztah československé strany lidové a německé křesťansko-sociální strany v letech 1918-38. Ilustrace nacionálních postojů českého a německého katolicismu.“ In: Jindřich Dejmek - Josef Hanzal (eds.): *České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století. Sborník prací k 65. narozeninám prof. dr. Roberta Kvačka*. Praha 1997, str. 246.

²⁹⁵ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 254.

Právě v létě 1935 se totiž začalo naplno rozvíjet Hitlerovo proticírkevní tažení, v jehož průběhu byla zahájena i série procesů s představiteli řádů, neprávem obviňovaných mj. z morálních deliktů.²⁹⁶

Obě skupiny se střetly na XIII. celostátním sjezdu DCV, který se sešel 28.-29. září 1935 v Praze. Reakcí na volby bylo zvolení Antona Schluscheho organizačním vedoucím, zodpovědným za zkvalitnění práce. Měl se zasadit o obnovení a upevnění sítě místních organizací a centralizovat v nich stranickou činnost.²⁹⁷ Jeho snaha ovšem nedosáhla výraznějších úspěchů.

Druhý sjezdový den byl věnován politické debatě. Řečníci se rozhodně postavili proti omezení nezávislosti strany a vyslovili se pro samostatný postup. Bylo zdůrazněno, že strana chce setrvat na své „střední linii“, tj. uchovat si volnost kritiky, ale současně i usilovat o zlepšení vztahů mezi jednotlivými národnostmi ve státě.²⁹⁸

Se zásadním referátem vystoupil předseda poslaneckého klubu DCV Felix Luschka. Na úvod zdůraznil, že již bylo dost slibů a že strana očekává od vlády rychlá a účinná opatření k odvrácení krize, neboť právě „roztrpčení nad hospodářskou nouzí, sociální pokles a rostoucí chudoba v německých oblastech“ přivedly mnoho sudetských Němců k SdP. Nedostatečná činnost vlády a v ní zastoupených německých stran znamenala diskreditaci aktivismu v očích německé veřejnosti. Okamžitý vstup německých sociálních demokratů a agrárníků do nové vlády tak prý vytváří dojem, jakoby se z aktivismu stal pouhý oportunistus.²⁹⁹

Dále uvedl, že vítězství ve volbách sice přineslo SdP 44 mandátů, ale nyní se ukazuje, že nedůvěra vůči této straně je u Čechů příliš silná a nerozptýlí ji ani „holdovací telegramy a prohlášení loajality“. Řešení německé otázky je tak podle něj možné jen za předpokladu obnovení spolupráce všech německých stran v jednotné frontě a zatraktivnění myšlenky aktivismu mezi německým obyvatelstvem.³⁰⁰

Kritikům Hilgenreinerova postupu se nakonec podařilo docílit jeho odstoupení z předsednického postu. Svůj odchod sám Hilgenreiner oficiálně zdůvodnil tím, že byl zvolen

---

²⁹⁶ Tamtéž, str. 257.

²⁹⁷ *Deutsche Presse*, 1. 10. 1935: „Abg. Schlusche faßte den Sinn der hier kurz angedeuteten Maßnahmen darin zusammen, daß die Zeit gekommen sei, eine unbedingte straffe organisatorische Einheit in der Partei durchzuführen.“

²⁹⁸ César, J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 297.

²⁹⁹ *Deutsche Presse*, 1. 10. 1935.

³⁰⁰ Tamtéž: k tomuto bodu uvedl „....., daß die Lösung der deutschen Frage nur durch das loyale Zusammenarbeiten aller staatsbejahenden deutschen Parteien zu erreichen ist, die alle zusammen im Stande sein müßten, die tatsächlichen Verhältnisse zu meistern. Unter diesem Gesichtspunkte und in diesem Sinne stehen wir zur Einheitsfront, welche unsere Wahlparole war.“

rektorem univerzity a nemůže vykonávat obě funkce najednou. Na jeho místo byl do čela DCV zvolen bývalý senátor, hrabě Friedrich Stolberg. Ten nepatřil k výrazným politickým osobnostem, strana však potřebovala v tuto chvíli do svého čela politika, který by byl všestranně přijatelný.³⁰¹

Výrazně na sebe na sjezdu upozornil také předák křesťansko-sociálních odborů a nedávno zvolený poslanec Hans Schütz. Ve svém vystoupení nastínil úlohu, kterou by měla DCV hrát v příštím období, kdy by se podle něj měla stát mostem mezi Čechy a Němci a současně i mezi Němci navzájem.³⁰² Zároveň prohlásil, že spolupráce ve vládě je možná pouze tehdy, bude-li si to přát většina sudetských Němců.³⁰³ Změnu na předsednickém postu pak přivítala i československá lidová strana a německá sociální demokracie, které se již delší dobu vyjadřovaly k Hilgenreinerovi kriticky.³⁰⁴

Závěry sjezdu byly poté projednávány na místních schůzích, kde vystupovali i členové vedení. Jednání se týkala zejména zachování samostatnosti strany a kritiky SdP. Např. na krajském sjezdu DCV v Karlových Varech vystoupil Mayr-Harting. Vysvětloval zde, proč strana nehodlá spolupracovat s SdP. Na prvním místě podle něj stojí kulturní a náboženské důvody. Dále poukázal na sociální aspekty. Do SdP prý vstoupila téměř celá německá šlechta, a proto je na místě obava z „kapitalistické reakce“. Také národní důvody brání společnému postupu. V případě, že se prokáže spojení henleinovců s říšskou NSDAP a dojde tak k zákazu strany, nebyla by v ČSR žádná strana, která by zastupovala opoziční německé obyvatelstvo.³⁰⁵ Ve svém projevu se též vyslovil, na rozdíl od bývalého předsedy Hilgenreinera, pro účast německých stran ve vládě.³⁰⁶

Obrat v politice strany manifestovala DCV při volbě prezidenta v prosinci 1935, poté co prezident Masaryk abdikoval ze zdravotních důvodů. Jak již bylo zmíněno, podpořili křesťanští sociálové jednoznačně kandidaturu Edvarda Beneše. Důvodem pro to bylo kromě odmítnutí antiklerikalismu Benešova protikandidáta Bohumila Němce uznání Benešovy

---

³⁰¹ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str.258.

³⁰² *Deutsche Presse*, 1. 10. 1935: „In dieser Stunde dürfen wir nicht die Nerven verlieren und müssen auf der mittleren Linie bleiben. [...] Wir sind die letzte Brücke. Mit dem Bruch dieser Brückenstellung beginnt der offene Konflikt zwischen Volk und Staat.“

³⁰³ Tamtéž: „Der Minister ist entweder Vertrauensmann des deutschen Volkes oder des Ministerpräsidenten.“

³⁰⁴ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 259.

³⁰⁵ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 318.

³⁰⁶ *Deutsche Presse*, 15. 10. 1935: „Gerade in der Zeit der Wirtschaftsnot brauchen wir jemanden in der Regierung, weil auf tschechischer und slowakischer Seite das Bestreben besteht, zu einer allnationalen Koalition zurückzukehren.“

mezinárodní a politické zkušenosti a demokratických zásad, které ve své osobě ztělesňoval.³⁰⁷ V souvislosti s prezidentskou volbou ostře napadli SdP za její postoj. Obvinili ji, že se v tak důležité chvíli nechala českými agrárníky zlákat k jednání o podpoře Bohumila Němce.³⁰⁸

Němečtí křesťanští sociálové prošli po prohraných volbách výrazným vývojem. Po zmatcích, které neúspěch vyvolal, se v průběhu léta 1935 podařilo stranu stabilizovat a začalo se schylovat ke změnám. Konzervativní Hilgenreiner se dostával kvůli své politice stále více pod tlak aktivistického křídla. Rozhodnutí padlo na zářijovém sjezdu, kde Hilgenreiner odstoupil a rozhodující vliv ve straně si zajistili zastánci vládní spolupráce. Ačkoliv ještě nezaznívaly jasné hlasy pro vstup do koalice, z různých projevů čelných představitelů bylo patrné, že DCV spěje ke vstupu do vlády. Změnu politické linie potvrdila strana při volbě Edvarda Beneše prezidentem.

Německý aktivismus se po prohraných volbách dokázal udržet a stabilizovat. Bez pochyby k tomu přispěl vstup sociálních demokratů a agrárníků do vlády, neboť odchod do opozice by zřejmě znamenal činnost zcela ve stínu SdP a politickou smrt aktivismu. Zároveň mohly tyto strany (ale s nimi i DCV) poukazovat na fakt, že přes vyhrané volby nemá SdP kvůli své politické izolaci žádnou možnost vykonat něco pro zájmy německého obyvatelstva. Dalším důvodem konsolidace aktivismu bylo pevné spojení stran se svými voličskými kádry. Tyto zůstaly svým stranám věrné (nejvíce u DSAP, nejméně u BdL) a díky nim byly všechny tři strany dále politicky akceschopné.

Poté co se v obou občanských stranách definitivně prosadila aktivistická křídla stavící se odmítavě ke spolupráci s SdP, mohlo dojít mezi aktivisty snáze k domluvě o společném postupu proti Henleinovi. Jak BdL tak DCV musely však i nadále počítat s problémy uvnitř vlastních řad. Vedení byla sice v rukou aktivistů, vliv opozičních kruhů ale také nebyl zanedbatelný. Všechny tři strany navíc čekalo řešení generační změny na vedoucích místech.

---

³⁰⁷ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 261.

³⁰⁸ *Deutsche Presse*, 19. 12. 1935: „Die Agrarier bedienten sich der SdP als Schachfigur, solange die Gegenkandidatur des Prof. Němec aufrecht war, als aber Němec seine Kandidatur zurückgezogen hatte, hielt man es für überflüssig, den Verhandlungspartner SdP zu verständigen.“

Vystoupení novoaktivistů

Na volební porážku reagovaly aktivistické strany nezávisle na sobě a každá poněkud jinak. Němečtí sociální demokraté přes začínající rozpory uvnitř strany podpořili dosavadní politický kurz a jednoznačně se vyslovili pro pokračující vládní účast. U německých agrárníků, kteří byli volbami nejvíce postiženi, došlo po krušném létě na podzim 1935 ke stabilizaci a na lednovém sjezdu v roce 1936 ke změně vedení. Do čela se dostal mladý Gustav Hacker, který se přes svou minulost v *Landjugend* hlásil k aktivismu. Také BdL se ihned po volbách vyjádřil pro setrvání ve vládě. Největší změnou prošli křesťanští sociálové. Jejich volební neúspěch znamenal výrazné oslabení pozice předsedy Hilgenreinera, což se odrazilo na zářijovém sjezdu, kde odstoupil. Na politiku strany získali vliv stoupení aktivistického křídla a DCV šla postupnými kroky z opozice do vládního tábora.

Bylo však jisté, že aktivistická politika potřebuje nový náboj, a tak se brzy objevil termín „sudetoněmecký aktivismus“, který měl naznačit, že i německé vládní strany hodlají nasadit tvrdší kurz v prosazování německých národních zájmů. Zároveň ve vedeních všech stran probíhala generační změna, která nutně nemohla být jen generační (místopředsedou DSAP se stal Wenzel Jaksch - 39 let, předsedou BdL Gustav Hacker - 35 let a do popředí DCV se dostali budoucí ministr Erwin Zajicek - 45 let a Hans Schütz - 34 let). Zpravidla byli mladí radikálnější a útočnější na neúčinnou politiku starého vedení.³⁰⁹

Na pořad dne se u všech aktivistických stran dostalo zápolení o hmatatelné úspěchy v národně-politické oblasti. Nejvýrazněji vystupoval Wenzel Jaksch, jenž se nespokojil s výčtem úspěchů, kterých DSAP a ostatní strany svou vládní účastí dosáhly. Ve svém novoročním článku vyslovil jasné varování směrem k českým politikům. Za klíčový považoval postoj českého národa v národnostních otázkách, neboť pouze vstřícný přístup při jejich řešení může německým demokratům pomoci při jejich zápasu s henleinovci.³¹⁰

Současně ovšem požadoval po německé politice jasné vyjasnění pozic. Musí se prý jednoznačně rozlišit „agenti třetí říše“ a „opravdoví sudetoněmečtí lidoví politici“. Toto má

---

³⁰⁹ Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky, III. díl*, Praha 2003, str. 78.

³¹⁰ Článek W. Jaksche „Die Aufgabe 1936“ - *Sozialdemokrat*, 1. 1. 1936: „Mit aller Offenheit muß ausgesprochen werden, daß die Gesamthaltung des tschechischen Volkes in nationalen Fragen für den Verlauf dieses Ringens eine große, wenn nicht ausschlaggebende Bedeutung hat.“

být úkolem republikánských a demokratických sil v německém táboře.³¹¹ Podle Jaksche je dále důležité, aby stát konečně začal důsledně řešit následky krize. Varuje před vnášením národního boje do hospodářské a sociální sféry. To by prý znamenalo konec.³¹²

Upozornil též na nutnost vyřešení německé otázky. V demokratickém časopise *Program* uveřejnil článek, ve kterém mluvil o úzké spojitosti hospodářských, sociálních a národnostních problémů. Není prý důvod zastírat, že také aktivističtí Němci jsou s výsledky dosaženými na národně-politickém poli nespokojeni. Spolupráce ve vládě sice přispěla k vytvoření nezanedbatelné důvěry a vyřešení mnoha sporných otázek, přesto se prý ale nic neuskutečnilo v oblasti národnostního vyrovnání. Pouhá vládní účast podle něj nic neřeší.³¹³ Toto byly také základní požadavky tzv. novoaktivistů: snížení napětí mezi národy skrze hospodářskou znovuvýstavbu a národní spravedlnost.³¹⁴

Tyto novoaktivistické koncepce zrály v Jakschovi delší dobu. V létě 1935 získal v DSAP významné postavení a také mimo ni získával důležité kontakty. Podle Bachstein mohl jeho koncept získat svou konkrétní podobu ve chvíli, kdy na svou stranu získal vlivné české a slovenské spojence a zároveň měl jistotu, že jeho názory budou jeho mateřskou stranou přinejmenším trpěny.

Důležité impulzy a podněty získával od přátel z pražského klubu Přítomnost. Uvedl ho do něj jeho blízký spolupracovník z redakce *Der Kampf* Emil Franzel a Jaksch se již záhy stal jeho pravidelným hostem. Potkával tam Karla Jišeho, redaktora národně-socialistického *Českého slova*, Huberta Ripku, tehdy korespondenta brněnských *Lidových novin*, Ferdinanda Peroutku, Prokopa Drtinu aj. Zejména Ripka a Jiše měli dobré vztahy s novým prezidentem Benešem, což později využíval i Jaksch. Byl zde přítomen i Hans Stief z *Prager Morgenpost*,

---

³¹¹ Tamtéž: „Es wäre endlich an der Zeit, einen scharfen Trennungsstrich zu ziehen zwischen abenteuernden Jünglingen, bezahlten Agenten und Spionen des Dritten Reiches und wahrer sudetendeutschen Volkspolitik. Solange die Mehrheit der Sudetendeutschen diesen Trennungsstrich nicht gezogen hat, wird das tschechische Mißtrauen wachsen und der Nationalismus auf beiden Seiten Boden gewinnen.“

³¹² Tamtéž: „Wird der nationale Kampf konsequent auf das wirtschaftliche und soziale Gebiet übertragen und nach dem Rechte des Stärkeren entschieden, dann muß die Periode nationaler Zusammenarbeit in das traurige Bild neuer nationaler Kämpfe umschlagen.“

³¹³ Článek W. Jaksche „Was erwarten die Deutschen von Hodža?“. „Heute läßt sich nicht länger übersehen, daß sich die Hoffnungen der gefährlichsten Feinde des Staates auf die ungelöste tschechisch-deutsche Frage konzentrieren. Wohlgemerkt: die Feinde der Republik spekulieren darauf, daß die tschechoslowakische Demokratie nicht fähig ist, ihre Nationalitätenprobleme zu lösen. Deshalb wollen wir deutsche Aktivisten keinen Zweifel darüber lassen, daß die Tatsache der Mitregierung allein keine Lösung dieser Probleme ist. Darum muß wiederholt werden: was unbedingt not tut, daß ist eine grundsätzliche und vertragsmäßige Regelung des nationalen Zusammenlebens in der Republik“

³¹⁴ Bachstein, M. K.: *Wenzel Jaksch*, c. d., str. 98.

který až do prosince 1935 spolupracoval s Henleinem a měl kontakty na radikální „Aufbruch-Kreis“ v SdP. V tomto prostředí byla německá otázka stálým předmětem diskusí. Podle Bachsteina je možné, že právě zde uzrála myšlenka, aby Jaksch „něco“ podnikl.³¹⁵

Díky těmto vystoupením na veřejnosti a v tisku přispíval Jaksch k překonávání bariér a neshod mezi sociální demokracií a měšťanskými stranami. Výsledek voleb ani jinou možnost než společný postup těchto stran nenabízel. Pro DSAP to byl jistý posun, protože i v rámci vládní koalice předtím upřednostňovala spolupráci s ČSDSD. Společný postup těchto stran však výrazný posun v národnostní problematice nepřinesl, a tak se snažil o navázání spolupráce s BdL a DCV. Obě strany sice představovaly pro DSAP politické protivníky, ale v národních otázkách deklarovaly vždy ochotu postupovat společně.³¹⁶

Mělo dojít k částečné výměně politických elit uvnitř jednotlivých stran, ovšem tak, aby nedošlo k jejich rozštěpení. Jaksch proto hledal v obou stranách mladé, otevřené a neortodoxně myslící politiky, kteří by mohli obstát v konfrontaci s SdP. Byla to reakce na převahu mladých v řadách henleinovců, již působili vedle starších vůdců ostatních stran mnohem pružněji a energičtěji. Mezi křesťanskými sociály byla volba celkem jasná. S vůdcem křesťanských odborů Hansem Schützem pojilo Jaksche již delší dobu přátelství a společný pohled na věc.³¹⁷ Složitější bylo hledání v řadách BdL, neboť tato strana měla vždy k Henleinovi celkem pozitivní vztah. Po delším váhání padla volba na nového předsedu BdL Gustava Hackera. Jak již bylo uvedeno, byl to bývalý vůdce agrární mládeže, která od počátku 30. let silně nacionalizovala. Díky této skutečnosti se Hacker stal nejslabším článkem aktivistické fronty, což se mělo plně projevit na jaře 1938.³¹⁸

V průběhu jara pak probíhala setkání, kde se konzultoval společný postup. Jedním z posledních impulzů bylo hlasování o zákoně o národní obraně, který byl klíčový pro loajalitu vůči státu. Všichni tři ho podpořili, ale považovali za nutné varovat českou veřejnost před případným zneužitím tohoto zákona proti Němcům.³¹⁹

Dne 26. dubna vystoupili tito tři politici na různých místech s téměř identickými projevy, v nichž nově formovali program německého aktivismu. Pro tuto novou koncepci se

---

³¹⁵ Tamtéž. str. 99-100. Jedná se o osobní vzpomínky O. Strassera a sdělení H. Schütze.

³¹⁶ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 322.

³¹⁷ Bachstein, M. K.: *Wenzel Jaksch*, c. d., str. 100.

³¹⁸ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 275.

³¹⁹ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 323.

vžil pojem „novoaktivismus“ („Jungaktivismus“).³²⁰ Wenzel Jaksch vystoupil v Děčíně-Podmoklech, Gustav Hacker v Žatci a Hans Schütz v Olešnici v Orlických horách (Gießhübel im Adlergebirge). Jakschův projev byl následně tiskem označen jako nejvýraznější a mající programový charakter.³²¹

Na začátku svých vývodů označil Jaksch politickou situaci sudetských Němců jako tragickou, neboť je zasáhlo současně pět krizí:

- 1) strukturální krize německého průmyslu v ČSR;
- 2) ztráta pozic evropského průmyslu ve světě;
- 3) průmyslový úpadek Německa, což má vliv i na průmysl sudetoněmecký;
- 4) rozpad Rakouska-Uherska a ztráta odbytových možností;
- 5) konkurence nových českých podniků vzniklých po roce 1919.

Vlivem těchto problémů se Němci stávají snadnou kořistí SdP, která je sjednocuje svou negativní propagandou. Průnik nacistických myšlenek mezi Němce znamená, že nyní nezápolí pouze „dělníci a kapitalisti, ale současně se odehrává souboj dvou národů o životní prostor“. Dále poukazuje na fakt, že jsou „němečtí dělníci závislí na spojení s německými rolníky, řemeslníky a inteligencí“ (toto je základní požadavek Jakschovy koncepce „Volkssozialismu“).

Dále se věnoval aktuálnímu česko-německému vztahu. Za největší překážku úspěšné spolupráce považuje koncepci národního státu. Sudetští Němci zkrátka nejsou klasičtí menšinou.³²² Podle něj nyní „česká politika stojí před vnitřním rozhodnutím, zda je v její koncepci státu pro sudetské Němce místo nebo není“. Znevýhodnění ve veřejné službě,

---

³²⁰ Pojem novoaktivismu se však neobjevil až v roce 1936. Již v rámci předvolební kampaně před zemskými volbami v prosinci 1928 použili tento termín představitelé německé strany Deutsche Arbeits- und Wirtschaftsgemeinschaft (DAWG), orientující se na podporu zájmů průmyslníků. Zde bylo míněno důslednější hájení německých národních zájmů, ale aniž by byla zásadně odmítána vládní spolupráce. Pojmem „novoaktivismus“ se chtěli představitelé DAWG oddělit od německého aktivismu, jehož reprezentanty byli tehdy ministři Spina a Mayr-Harting. Termín se odvozoval podle pozdějších tvrzení také z reakce na podobný vývoj v českém politickém táboře v roce 1890, kdy v souvislosti s projednáváním punktací převzali politickou iniciativu mladočeši, kteří byli v otázce obhajoby národních zájmů mnohem méně kompromisní. Cíle novoaktivistů nebyly vyjádřeny v žádném oficiálním dokumentu a objevovaly se pouze v projevech jednotlivých politiků. Viz Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 271.

³²¹ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 324.

³²² *Sozialdemokrat*, 28. 4. 1936: „So geht der nationale Kleinkrieg auf allen Fronten weiter und verpestet die innenpolitische Atmosphäre. Die tschechische Formel, daß die Verpflichtungen der Minderheitsverträge erfüllt wurden, kann uns nicht befriedigen. Die Sudetendeutschen sind keine „Minderheit“ im ethnographischen Sinne, sondern ein durchgebildeter Volkskörper. [...] Offiziell werden die Deutschen als Gleiche unter Gleichen bezeichnet. Inoffiziell sind die nationalen Kampfvereine als Hüter der Ungleichheit tätig.“

jazykové otázce a v celé státní správě je Němci nyní vnímáno jako neudržitelné. K tomu všemu se ještě přidávají nevyřešené hospodářské a sociální problémy v německých oblastech.

Svůj projev zakončil narážkou na schválený zákon o národní obraně, když řekl, že než výstavba hraničních pevností je pro zajištění státu lepší vytvoření „pevnostního pásu ze státu věrných Němců“.³²³

Gustav Hacker ve svém projevu upozornil na různé „nespravedlnosti“, které se Němcům v ČSR dějí (zmínil např. problémy kolem pěstování chmele). Je to právě toto bodání špendlíkem, co podkopává důvěru v demokracii. Je úkolem aktivismu, aby na tyto jevy upozorňoval. Přijmutím zákona o národní obraně dali Němci státu, co je jeho, a očekávají nyní, že tento zajistí jejich pozici v republice.³²⁴

Také Hans Schütz ve svém projevu zdůraznil uznání rovnoprávnosti Němců ve všech oblastech společenského života. Mělo dojít ke změně nazírání na postavení německé menšiny v ČSR. Sudetští Němci nesmí být podle něj „věčně objektem, pouhou věcí státní politiky, nesmí se zříci uznání své národní osobitosti“. Nestačí ústavou zaručená rovnoprávnost všech občanů (jako v případě národně homogenní Francie či Německa).³²⁵

Toto volání po uznání Němců jako národní osobitosti znamenalo podle představ novoaktivistů opuštění koncepce národního státu, na níž byla republika od počátku budována, a její nahrazení koncepcí národnostní. Zdůraznili, že se jim při naplnění národních požadavků nejedná o poskytnutí autonomie, ale o spravedlivější zastoupení Němců v exekutivě a zohlednění jejich požadavků v rámci přijímání zákonných předloh. Demokraticky uvažující Němci považovali autonomii v daných podmínkách Hitlerovy diktatury v sousedním Německu za neuskutečnitelnou. Přesto se však v úvahách novoaktivistů objevovala možnost vytváření jazykových oblastí, které se mohly stát základem autonomních celků. Tyto pasáže však formulovaly velmi opatrně, aby nevznikl na české straně dojem, že se jedná o prosazení národní autonomie.³²⁶

Novoaktivisté dostali prostor k prezentaci svých názorů na stránkách Peroutkovy *Přítomnosti*. Odpověděli na čtyři otázky:

---

³²³ Tamtéž: „Wir können an den Grenzen keine Maginot-Linie bauen, deshalb muß sich der tschechoslowakische Staat einen Festungsgürtel von staatstreuen Deutschen sichern.“

³²⁴ *Deutsche Landpost*, 28. 4. 1936: „Der deutsche Aktivismus hält sich für berufen, [...] alle verantwortlichen Staatsmänner darauf aufmerksam zu machen, daß es das Lebensrecht unseres deutschen Volks verlangt, gesetzliche Maßnahmen zu treffen, welche den Bestand unseres Volks sicherstellen und jeden Versuch nationalpolitischen Unrechts ausschalten.“

³²⁵ *Deutsche Presse*, 28. 4. 1936: „Hier muß die Existenz der Volkspersönlichkeit anerkannt werden, wenn man von einer wirklichen Gleichberechtigung sprechen will.“

³²⁶ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 272.

Co vedlo k jejich vystoupení? Přímý podnět byly okolnosti odhlasování zákona na obranu státu. Sám zákon není problém, strany pro něj konec konců hlasovaly. Panuje obava, aby ho české nacionální živly nevyužily pro krytí svých útoků proti Němcům, mezi nimiž nečiní rozdíly. Vystoupení má odpovědná místa upozornit na toto nebezpečí.

Jaká je základní myšlenka novoaktivismu? Prvním cílem je konsolidace v aktivistickém táboře. Aktivistické strany nejsou pouhé zlomky jakési domnělé jednotné vůle sudetského německva. Společný postup má zabránit tříštění, které by sloužilo SdP.

Čím se liší nový aktivismus od staršího? Je třeba se soustředit na věci zásadní. Aktivismus nesmí být jen obrannou politikou, musí mít pozitivně formulovaný státně politický cíl a program. Němci se mají stát subjektem státní politiky. Hlásí se vědomě k ČSR. Němci jsou jejími občany a mají zájem na jejím zdárném rozvoji. Nepovažují se a nechtějí být považováni za pouhou menšinu.

Znamená to, že je třeba na Němce pohlížet jako na právní osobu? Má to znamenat ústavní reformu? Je jasné, že podobná ústavní reforma je mimo oblast praktických možností. Čs. ústava zaručuje plnou občanskou rovnoprávnost. Je ale třeba, aby se vztahovala i na moc výkonnou. Je třeba postupně přijmout do státní správy přiměřený počet Němců. Hlavní odpovědnost zde leží na české straně.³²⁷

Novoaktivistický požadavek odklonu od koncepce národního státu a příklon k formě národnostního státu ovšem nebyl nikterak nový. Již dlouhá léta jej opakovaně požadovaly všechny aktivistické strany. Teprve nyní se však na české straně podařilo rozproudit živou diskusi, kterou následovaly i činy.

V zahraničněpolitické oblasti mělo dojít k posílení styků s Rakouskem a dalšími středoevropskými státy, což odpovídalo v podstatě názorům všech tří aktivistických stran, které v něm viděli řešení hospodářské situace a zároveň možnost posílení Rakouska proti Německu.

Vystoupení novoaktivistů přivítala i naprostá většina čs. politických stran a vedoucí státní činitelé. Tato aktivita byla považována za pomoc demokracii, kterou je nutno podpořit. Mladoaktivističtí předáci si právě od spolupráce s vysokými politiky slibovali záruku konkrétních výsledků.³²⁸ Jako jeden z prvních zareagoval ministr zahraničí Kamil Krofta. V projevu na setkání německých osvětových sborů 21. května 1936 v Praze (tedy krátce po interview s novoaktivisty v *Přítomnosti*) naznačil ochotu změny chápání postavení Němců

---

³²⁷ *Přítomnost* 13, č. 19, 13. 5. 1936.

³²⁸ Kvaček, Robert: *Nad Evropou zataženo*. Praha 1966, str. 297.

v ČSR. Řekl sice, že ČSR byla založena Čechy a Slováky, a proto lze chápat jejich vnímání republiky jako státu národního. Sám ale rozumí přáním mladých německých politiků zapojit se nyní aktivně do vnitropolitického dění. Přesto se Krofta domnívá, že v současné situaci není možné prohlásit Němce za druhý státní národ. Do budoucna se tomu ale nebrání za předpokladu, že Němci svými činy prokáží věrnost a oddanost státu.³²⁹ Myšlenka národnostního uspořádání republiky byla ostatně nepřijatelná pro všechny české politiky včetně Beneše.³³⁰

S podobným názorem vystoupil ještě před volbami též sociální demokrat Rudolf Bechyně. Na shromáždění ČSDSD v prosinci 1934 řekl, že „se vytváří nový státní národ a že velká část Němců je připravena, podporovat republiku ve všech nebezpečích“. Krofta a Bechyně svými vyjádřeními naznačili, že se myšlenky přehodnocení národnostní politiky na české straně, převážně ovšem v hradních kruzích a na levici, dostává zvýšeného zájmu.³³¹

Velice vstřícný postoj vůči Němcům zaujal v roce 1936 rovněž prezident Beneš. Po svém nástupu do funkce hovořil k pražským Němcům a podnikl několik cest do převážně německých oblastí, kde ve svých projevech hovořil o nutnosti pozitivních vzájemných vztahů. Vrcholem těchto vystoupení byla jeho návštěva Liberce 19. srpna 1936, kde stále působil aktivistický starosta Karl Kostka..

Zaměřil se zejména na nejcitlivější bod pohraničí-soužití Čechů a Němců. Upozornil na mezinárodní vývoj a jeho odraz na vnitropolitické dění v republice. Zdůraznil, že národnostní otázky jsou věci té které země a že tudíž nemá žádný evropský stát právo se do těchto otázek vměšovat. Navíc dodal, že v Československu není žádná národnost existenčně a kulturně ohrožena a že mezi národnostmi v ČSR jedná pouze o boj o politickou moc a o spoluvládu ve státě. Následně odmítl „hesla autonomie a nějakých federativních tendencí a tendence, jež by vycházely z uplatnění zásad fašistických, totalitních nebo komunistických“. Jako možnou cestu ale navrhl rozumnou decentralizaci, spojenou s účelným hospodářským a administrativním regionalismem. To bylo jeho stanovisko k řešení česko-německého vztahu obecně. Po tomto prohlášení vyřkl přání, stát se „prostředníkem mezi oběma národy a

---

³²⁹ *Prager Tagblatt*, 22. 5. 1936: „Trübt uns diese Hoffnung nicht, so werden wir die Deutschen gerne als zweites Staatsvolk anerkennen.“

³³⁰ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 276.

³³¹ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 328.

pomahačem obou, jak jest mojí povinností“. Projev E. Beneše ukázal, že na straně českých vládních kruhů byla dobrá vůle a snaha situaci řešit.³³²

Prezident poprvé přiznal i chyby v jazykové politice a při zadávání státních zakázek, s čímž souvisí příchod českých dělníků do německých oblastí postižených krizí, a ujistil přítomné, že už se to nebude opakovat.³³³

Projev měl velký ohlas jak v německém, tak českém tisku. *Deutsche Landpost* přivítala zejména jeho záměr fungovat jako prostředník mezi oběma národy a ocenila též fakt, že promluvil německy. Zároveň ale upozornila, že podobných projevů již bylo více a že nyní musí následovat skutečné činy. Zmíněna byla i skutečnost, že dobrou vůli a snahu vyšších míst hatí nekompetentnost a zvláště byrokracie.³³⁴ V podobném se vyjádřil i ostatní německý tisk.

Další čeští politici mimo prvotních souhlasných projevů na adresu novoaktivistů však již velkou vstřícnost nedávali. Projevila se přitom setrvačnost pohledu na česko-německý vztah a neschopnost pružně reagovat na tuto německou iniciativu. V koalici nebyl politik Švehlova typu, který by dokázal sjednotit postup a sblížovat rozdílné názory. Svou roli jistě sehrála i snaha čs. agrárníků o dohodu s SdP, přetrvávající již od doby vzniku Henleinova hnutí. Od ní si totiž agrární reprezentace slibovala posílení konzervativního proudu ve vládě a možné vytažení socialistických stran z koalice.³³⁵

Na pořad dne se na jaře 1936 čím dál více dostával opětovný vstup křesťanských sociálů do vlády. Mnozíci se náznaky ochoty spolupráce, které lze sledovat od podzimu 1935 a které dosvědčoval i postoj DCV při prezidentské volbě, vedly předsedu vlády Milana Hodžu již na začátku roku 1936 k úvahám o začlenění této strany do vládní koalice. Proces urychlil krach jednání Hodži s HSL'S o jejím vstupu do vlády v březnu 1936.

V otázce přijetí či nepřijetí Hodžovy nabídky ale nebyla DCV jednotná. Hilgenreiner i přes porážku na sjezdu vliv na rozhodování ve straně neztratil a pokoušel se proces sblížování stranického vedení s čs. politickými kruhy blokovat. Po rušných diskusích získalo navrch aktivistické křídlo. Během jara dávala DCV - přes zmíněné rozpory - jasné signály k ochotě

---

³³² Karpašová, Mária: „Návštěva prezidenta republiky ČSR dr. E. Beneše v Liberci v roce 1936“. In: Jindřich Dejmek - Josef Hanzal (eds.): *České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století. Sborník prací k 65. narozeninám prof. dr. Roberta Kvačka*. Praha 1997, str. 319-321.

³³³ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 329.

³³⁴ *Deutsche Landpost*, 20. 8. 1936.

³³⁵ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 277.

vstoupit do vlády. Podpořila státní návrh na podporu vojenských výdajů z dubna 1936, i když v předchozích letech jejich růst kritizovala.³³⁶

Představitelé DCV přesvědčovali na schůzích své stoupence o nutnosti vstupu do koalice. O této otázce mluvil počátkem května 1936 na schůzi v Liberci předseda Stolberg. Svým vstupem do vlády prý bude moci DCV účinněji obhajovat německá práva, neboť získá vliv na státní aparát.³³⁷

Přes nesouhlas některých politických stran (Národní demokracie, část agrárníků v čele s Beranem, SdP) učinil Hodža na začátku června 1936 přes prostředníka Felixe Luschku (předseda poslaneckého klubu) oficiální nabídku. Během jednání stanovila strana požadavky („Wunschzettel“), za nichž je ochotna do vlády vstoupit.³³⁸ Nejdůležitější z nich byly následující. a) bude se dbát národnostního klíče při nově přijímaných do státní služby; b) při státních dodávkách budou odpovídajícím způsobem brány v úvahu německé firmy; c) v zahraničněpolitické oblasti byl stanoven požadavek podpory hospodářských a politických vztahů s Rakouskem.

Vlastní, utajená, jednání o vstupu do vládní koalice trvala 14 dní, od 16. do 30. června 1936. Po jejich skončení byl 2. července oznámen oficiální vstup DCV do vlády. Volba vládního zástupce nakonec padla na Erwina Zajicka, který byl jmenován ministrem bez portfeje, což bylo zdůvodněno tím, aby se mohl více věnovat záležitostem německé menšiny.³³⁹

Představitelé DCV v dalším období vyvinuli velké úsilí, aby zdůvodnili svůj vstup do vlády. Poukazovali na výhody z toho plynoucí a zároveň se snažili posílit svůj vliv na příslušníky středních vrstev.³⁴⁰ Strana aktivně podporovala novoaktivismus a zdůrazňovala, že jedině tak lze prosadit národní požadavky sudetských Němců.

Velkou příležitostí k obhajobě aktivistické politiky bylo desáté výročí vstupu německých stran do vlády. Křesťanští sociálové pochopitelně zdůraznili, že největších úspěchů bylo dosaženo za jejich spoluvládnutí. Opět připomněli, že současný vývoj a hlavně jejich vstup do koalice je zárukou, že ani v budoucnu nebudou práva Němců opomíjena.³⁴¹

---

³³⁶ Tamtéž. str. 263.

³³⁷ César, J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 344.

³³⁸ Luschka, F.: *Im Parlament*, c. d., str. 265.

³³⁹ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 265-266.

³⁴⁰ *Deutsche Presse*, 22. 7. 1936: „Eine Klassenpolitik muß sich für den Gewerbestand besonders unheilvoll auswirken.“

³⁴¹ *Deutsche Presse*, 14. 10. 1936: „Vor allem steht an der Spitze dieser Regierung ein Mann, der seinerzeit das Regierungsprinzip Švehlas mitgeschaffen hat. Wir können also mit gutem Grunde annehmen, daß heute wieder die

Ostatní německé aktivistické strany vstup přivítaly a považovaly jej za posílení aktivistického proudu mezi Němci. Zároveň pro ně byl signálem, že na čelných místech státu konečně začínají chápat nutnost řešení německé otázky a očekávají tedy razantní opatření ve prospěch pohraničí.³⁴²

Novoaktivisté si ale stále více uvědomovali, že pro úspěch jejich politiky bude nutná realizace konkrétních kroků k zlepšování situace německé menšiny. Požadavky všech tří stran byly v tomto směru tradiční: národnostní rovnoprávnost při přijímání německých úředníků do státní služby a zřetel na německé průmyslníky, obchodníky při zadávání státních dodávek.³⁴³

Pozitivní ohlas mělo proto vystoupení M. Hodži v debatě rozpočtového výboru 10. listopadu 1936. Ve svém projevu vyzdvihl německý aktivismus a napadl politiku SdP.³⁴⁴ V reakci na tento projev se ozvali mladí novoaktivisté a opět pro své společné vystoupení zvolili Peroutkovu *Přítomnost*. Hodžův projev považovali za signál, že se začíná řešit menšinová otázka. Napříč politickým spektrem se prý množí hlasy pro pozitivní řešení česko-německého soužití (zmínili zde vstřícné prohlášení poslance za Národní sjednocení Špačka). Každý takový důkaz dobré vůle na české straně posiluje dobrou vůli i na straně německé, avšak pouze dobrá vůle nestačí. Má-li se pokročit, je nutné se dohodnout na praktické realizaci. Je potřeba dohoda o celém komplexu sporných národnostních otázek. Jde především o problémy veřejné služby, jazykové praxe, školské správy a státní investiční politiky. Základní německý požadavek je zajištění úměrného podílu na hospodářské, kulturní a sociální činnosti státu. ten se pak dá snadno během bližších jednání konkretizovat s ohledem na zvláštní poměry v jednotlivých rezortech. Rozhodnutí dnes podle novoaktivistů leží více než kdy jinde na státnické schopnosti Čechů a Slováků.³⁴⁵

Všechny tři strany se mezitím připravovaly na jednání s ministerským předsedou Hodžou. Delegace DSAP (L. Czech, S. Taub a W. Jaksch) předala 13. listopadu Hodžovi tzv.

Bedingungen für das gegeben sind, was 1926 versprochen wurde. [...] Wir sehen in Minister Zajicek vor allem einen Sprecher des deutschen Volkes gegenüber dem tschechischen Partner in der Regierung.“

³⁴² *Deutsche Landpost*, 5. 7. 1936.

³⁴³ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 278.

³⁴⁴ *Deutsche Landpost*, 12. 11. 1936: „Weder die Regierung noch die deutschen aktivistischen Parteien hätten a priori eine Diskussion mit der SdP abgelehnt. Vor den letzten Wahlen sei eine aktivistische Partei mit der SdP in Verbindung gestanden. Sie hätte das nicht machen können, wenn die Regierungsmehrheit dagegen gewesen wäre. Aber auch nach den Wahlen habe die Regierung eine Diskussion nicht abgelehnt. Die Diskussionen hätten aber nicht zum Ziel geführt, da der Standpunkt der SdP nicht akzeptiert werden konnte, daß die übrigen Parteien Schplitterparteien seien. Es sei nicht angegangen, 22% der übrigen deutschen Parteien auszuschließen.“

³⁴⁵ *Přítomnost* 13. č. 46, 18. 11. 1936.

„program výstavby“ („Aufbau-Programm“), který požadoval více státních investičních opatření v německých oblastech a větší zohlednění německých podniků a pracovních sil při zadávání státních dodávek. Tuto žádost podpořilo i vedení BdL, které ji projednávalo na svém zasedání 25. listopadu. Obě strany zároveň požadovaly národní rovnoprávnost nejen podle zákona, ale i v praxi.³⁴⁶

Dne 20. listopadu vyzval Hodža všechny tři německé ministry a novoaktivisty k sepsání „společného akčního programu“. Vypracování trvalo dva měsíce a 27. ledna došlo k předání pamětního spisu do rukou Milana Hodži. Signálem ukončení přípravných jednání bylo Hodžovo vystoupení 24. ledna 1937 v rozhlasovém projevu s nabídkou uskutečnění německých požadavků ústavní cestou.³⁴⁷

Spis obsahoval zejména požadavky **sociální**: vytvoření většího množství pracovních míst pro německé obyvatelstvo; větší zastoupení Němců ve státních službách s ohledem na národní proporcionalitu; poskytnutí prostředků německým institucím, které se věnují péči o mládež; **kulturní**: zvýšení finančních prostředků na německé školství a kulturu a **národní**, které se ve většině týkaly jazykových otázek: zjednodušení jazykových zkoušek pro německé uchazeče a zavedení nových jazykových nařízení pro úřední styk; zřízení parlamentní komise pro otázku menšin; možnost podávání zpráv jednotlivých parlamentních výborů i v jazyce menšin.

Mezi požadavky se neobjevila ani v náznaku snaha zařadit kulturní nebo národní autonomii, která by jednak nebyla přijatelná pro vládu a jednak i Němci viděli její rizika pro demokratický vývoj v Československu.³⁴⁸

Novoaktivisté sice vystupovali od jara 1936 celkem aktivně, k vytvoření nějakého širší novoaktivistického hnutí uvnitř jednotlivých stran ovšem nedošlo. Avšak je jejich zásluhou, že se německá otázka dostala opět do povědomí širší veřejnosti. Tito mladí politici představovali ve svých stranách nastupující generaci, která se snažila zabránit růstu SdP zdůrazňováním německých národních zájmů a získat tak zejména mladší sudetské Němce pro česko-německé porozumění. Vlastní politiku určovaly dál stranická vedení, kde ovšem zastávali zejména Jaksch a Hacker důležité posty.

Důležitým předpokladem úspěchu jednání s Hodžou byla podpora z české strany. Zde hodně Hodžovi pomohl prezident Beneš (pravé křídlo agrárníků o dohodu nijak nestálo) a

---

³⁴⁶ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 337.

³⁴⁷ Tamtéž, str. 341.

³⁴⁸ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 279.

hradní (nejen)novinářské kruhy. Aktivně si počínala též levá strana politického spektra. Teprve konkrétní vládní kroky však měly ukázat, zda je dohoda možná.

Významnou roli hrál mezi novoaktivisty sociální demokrat Wenzel Jaksch. Byla to pravděpodobně jeho neortodoxní koncepce „Volkssozialismus“, která dokázala vytvořit základní bázi pro spolupráci s měšťanskými stranami a umožnila jejich společná vystoupení, ačkoli stále přetrvávaly významné programové a ideologické rozdíly.

Od počátku roku 1936 se německému aktivismu dostávalo také čím dál větší podpory od demokratické veřejnosti. Němečtí nakladatelé, intelektuálové a demokraticky smýšlející jednotlivci se snažili oslabenému, ale nyní již konsolidovanému aktivismu v rámci svých možností pomoci. Ne náhodou se přitom převážně obraceli na prezidentskou kancelář či přímo na prezidenta, protože zde oprávněně očekávali podporu. Beneš se navíc mezi aktivisticky smýšlejícími Němci těšil velké důvěře. Prezident a některé vládní kruhy se snažili těmto žádostem vyhovět a posílit tak postavení aktivistických stran.

Nejednalo se však pouze o podporu politickou a ideovou. Vláda finančně podpořila vydávání měsíčníku *Neue Zeit*, který začal vycházet od září 1936. Kládl si za cíl pracovat pro „spojení národního a státního uvědomění“.³⁴⁹

Jeho úkolem bylo dále propagovat česko-německou spolupráci a polemizovat s různými nacionálními názory, jež hlásali především henleinovci. Přispívali do něj přední čeští i němečtí činitelé, kteří na jeho stránkách vykládali své názory o možnosti a cestách národnostního vyrovnání.³⁵⁰

Kamil Krofta ve svém článku vyjádřil naději, že lze uskutečnit v rámci státu fungující spolupráci obou národů.³⁵¹ Také Wenzel Jaksch se vyslovil pro nutnost národnostního vyrovnání. V reakci na dřívější Kroftova vystoupení o možném prohlášení Němců za státní

---

³⁴⁹ V úvodním prohlášení o zaměření časopisu stálo: „Sie will (*Neue Zeit* - L. V.) dem sudetendeutschen Volk dienen, indem sie in Erkenntnis der geschichtlichen, kulturellen und wirtschaftlichen Gegebenheiten und Voraussetzungen eine Synthese zwischen Volks- und Staatsbewußtsein aufzeigen will. Die „*Neue Zeit*“ steht allen offen und wendet sich an alle, die mitarbeiten wollen an dem Frieden der Menschen, die guten Willens sind und diesen Willen zur Tat werden lassen.“ - *Neue Zeit*, září 1936, str. 1.

³⁵⁰ César, J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 332.

³⁵¹ Krofta, Kamil: „Das Deutschtum in der tschechoslowakischen Geschichte“. In: *Neue Zeit*, září 1937, str.7: „Die tschechoslowakische Politik übersieht dabei keineswegs die unleugbare Tatsache, daß die Deutschen in der Tschechoslowakei ein Gleich der großen deutschen Volksgemeinschaft sind. Sie will sie nicht entnationalisieren, sondern wünscht, daß sie im Geiste der Geschichte mit den übrigen Nationen des tschechoslowakischen Staates an seiner Festigung und Vervollkommung mitwirken.“

národ uvedl, že toto je předpoklad pro úspěšné vyřešení česko-německého soužití. V zápětí ale dodal, že se Němci musí plně přihlásit k myšlence demokratického státu.³⁵² Podobně se ve svém článku o mládeži vyjádřil i Gustav Hacker. Poukazuje na její rostoucí význam v politice a doufá, že prokáže svoji „politickou dospělost“.³⁵³ V dalších měsících na stránkách časopisu uveřejnili své články i ministr Zajicek, Hans Schütz či Emil Sobota.

S novoaktivisty spolupracoval i diskusní klub „Die Tat“ v čele s doc. Sitttem z Německé univerzity, dr. Hugo Rokytou ad. Na podzim 1937 začal klub v Praze vydávat stejnojmenný novoaktivistický časopis *Die Tat* (demokratische Zeitschrift für Politik und Kultur).³⁵⁴ Pomýšlelo se i na vytvoření tzv. „Anti-Henlein Front“, jejímž vůdcem by se stal úředník ministerstva školství a sociální demokrat Václav Patzak, spoluautor knihy o SdP „Jejich boj“.³⁵⁵

---

³⁵² Jaksch, Wenzel: „Zwei Staatsvölker in der Tschechoslowakischen Republik“. In: *Neue Zeit*, září 1936, str. 8-11.

³⁵³ Hacker, Gustav: „Die junge Generation in der sudetendeutschen Politik“. In: *Neue Zeit*, září 1936, str. 13.

³⁵⁴ Kárník, Z.: *České země, III. díl*, c. d., str. 82.

³⁵⁵ César, J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 334.

Ideologická debata uvnitř DSAP a Jakschův „Volkssozialismus“

Po brněnském sjezdu DSAP, kde poprvé veřejně nastínil své myšlenky na řešení propadu ve volbách, se Wenzel Jaksch na podzim na několik týdnů stáhl do ústraní, aby tento svůj koncept podrobně rozpracoval. Útočiště našel v šumavské vesničce Vchynice-Tetov (Chimitz-Tettau) nedaleko Sušice. Hodlal zde své myšlenky konkretizovat, rozšířit a zároveň teoreticky podložit. Jak sám uvádí v předmluvě ke svému dílu *Volk und Arbeiter*, „dnešní generace si musí vypracovat k socialismu nový vnitřní vztah“.³⁵⁶ Jestliže na počátku bylo nezbytně nutné organizovat dělnictvo jako třídu, vyžaduje podle Jaksche současný vývoj víc. Je potřeba sjednotit „uvnitř lidových mas všechny tělesně a duševně činné“ a to, co je spojuje, jejich cíle uskutečnit.³⁵⁷

Již z toho je patrné, že kniha má větší ambice než jen reagovat na dění v Československu. Svědčí o tom ostatně i podtitul knihy „Evropské poslání Německa“. Jaksch se pokusil vytvořit takovou myšlenkovou konstrukci, která by pomohla všem německým sociálním demokraciím reagovat na nástup totalitních ideologií ve střední Evropě. Neboť to byly porážky říšské SPD a rakouské SPÖ, které byly dalším důvodem jeho aktivity. Odrážela se v nich podle něho neúčinnost dosavadního tradičního marxismu, který nebyl v nových podmínkách schopen čelit nástupu fašismu. Za příčinu porážky obou stran považoval jejich neschopnost získat na svou stranu širší vrstvy lidu. Tento názor se odráží i v názvu jeho koncepce - „Volkssozialismus“ (lidový socialismus).

Samotný termín se k Jakschovi dostal pravděpodobně od Hanse Jägra, dřívějšího komunisty, který uprchl do Prahy a termín hojně používal ve své tiskové službě, přes Otto Strassera. Teprve Jaksch se ho ovšem pokusil vysvětlit a ve své knize ideologicky ukotvit. Exaktní definici se ale také on vyhnul. Na 138 stranách knihy je zmíněn pouze jednou, a sice jako „princip naděje“ („Hoffnungsprinzip“).³⁵⁸ Ani později konkrétní definici nevytvořil, místo toho zdůrazňoval podstatu jeho obsahu.

---

³⁵⁶ Jaksch, Wenzel: *Volk und Arbeiter. Deutschlands europäische Sendung*. Bratislava 1936, str. 9.

³⁵⁷ Tamtéž, str. 13-14.

³⁵⁸ Bachstein, M. K.: „Der Volkssozialismus in Böhmen: Nationaler Sozialismus gegen Hitler“. In: *Bohemia*, Bd. 14, München - Wien 1973, str. 341; Jaksch, W.: *Volk und Arbeiter*, c. d., str. 117: „Möge der deutsche Arbeitersozialismus in den Tagen seiner schwersten Prüfung jene Weite der Seele finden, die die große Volkseele umspannt und die ihn befähigt, als Volkssozialismus neu zu entstehen und zu siegen!“.

Jeho spolupracovník Emil Franzel³⁵⁹ měl o „Volkssozialismus“ podobné představy. Podle něj se rovnal „nefašistické ideologii českých národních socialistů“. Zřetelněji se vyjádřil duchovní otec celé koncepce, přítel Jaksche a Franzela, Otto Strasser.³⁶⁰ Ve svém týdeníku *Die deutsche Revolution* oslavoval „Volkssozialismus“ jako další etapu vývoje ortodoxního dělnického socialismu.³⁶¹ Josef Hofbauer, Jakschův a Franzelův nedoktrinářský a tolerantní spoluvydavatel pražského měsíčníku *Der Kampf*, definoval „Volkssozialismus“ krátce jako „požadavek na rozšíření socialistické fronty“. Pozastavil se ale nad volbou slova „Volk“, neboť je to podle něj mnohoznačný a často zneužitý pojem. Považuje však za možné, že spojením se socialismem se mu dostane nového obsahu.³⁶² Naprosto odmítavě se pak v září 1936 vyjádřil Paul Sering (pseudonym Richarda Löwenthala) v časopise *Zeitschrift für Sozialismus* vydávaného SoPaDe. „Volkssozialismus“ považoval za „průlom nepřítele do našich řad“ a útok na „historickou úlohu samotného dělnického hnutí“.³⁶³ Uvedené příklady ukazují, že jednoduchá definice pojmu je velmi obtížná.

Jaksch ale nebyl zdaleka prvním neortodoxním marxistou. Již před válkou se v německém prostředí objevovaly skupiny, které se s tradičním pojetím marxismu rozcházely. V Německu např. Lasalle odmítal třídní boj, zasazoval se o smír společenských tříd a přestování národního vědomí. Tyto a podobné názory však zůstaly vždy ve výrazné menšině.³⁶⁴

Také uvnitř sociální demokracie v Rakousku-Uhersku se již dlouhá léta před válkou dostávaly na povrch problémy způsobené jejím mnohonárodnostním složením. Tyto konflikty se naplno projevíly ve volebním boji 1900/1901 a přetrvávaly prakticky až do konce monarchie. Internacionalismus se tak po válce dostal ve střední Evropě do krize.³⁶⁵

---

³⁵⁹ Redaktor soc. dem. časopisů, který se zabýval ideovými otázkami programu strany. Po sporech s L. Czechem v roce 1937 DSAP opustil.

³⁶⁰ Otto Strasser patřil k představitelům protihitlerovského odporu. Původně byl však od poloviny 20. let členem NSDAP. Po názorových rozporech s Hitlerem byl v létě roku 1930 vyloučen ze strany. V srpnu 1930 zakládá s několika stoupenci organizaci *Schwarze Front*, usilující o spojení idejí nacionálního socialismu a marxismu. Jejím cílem je dosažení rozkolu v NSDAP. Po nástupu nacistů k moci emigroval v létě 1933 přes Vídeň do Prahy, kde jej E. Franzel seznámil s W. Jakschem. Strasser vydával v ČSR týdeník *Die deutsche Revolution*.

³⁶¹ Bachstein, M. K.: *Vlokssozialismus*, c. d., str. 342.

³⁶² Hofbauer, Josef: „Volk und Arbeiter“. In. *Der Kampf*, roč. 3, č. 2, únor 1936, str. 62.

³⁶³ Bachstein, M. K.: *Vlokssozialismus*, c. d., str. 343.

³⁶⁴ Tamtéž, str. 344.

³⁶⁵ Tamtéž.

Je tedy pochopitelné, že po vzniku ČSR se obě české socialistické strany spojily s občanskými. Totéž platí i pro německé sociální demokraty. ČSDSD a ČSNS se již v té době snažily podchytit nejen dělnictvo, ale též maloměstské a středostavovské voliče.³⁶⁶

V předválečné německorakouské sociální demokracii se také objevily proudy zdůrazňující více národní aspekt, podobně jako ČSNS. Jednalo se však o slabé skupiny s marginálním vlivem. Hlavním zástupcem tohoto křídla byl Engelbert Pernerstorfer. Podle jeho názoru je „hnací silou dějin“ lid („Volk“) nebo národ („Nation“), čímž ortodoxnímu marxismu zcela odporoval. Jeho myšlenek se však na přelomu století ujala v Čechách nově vniklá „Deutsche Arbeiterpartei“ (od roku 1918 DNSAP). Zde jeho teorie ovlivnily řadu budoucích politiků - Franze Jessera, Rudolfa Junga, Hanse Knirsche a další.³⁶⁷

V řadách DSAP však ve 20. letech převládalo tradiční marxistické zaměření. Vedení v čele s L. Czechem se soustředilo zejména na zlepšování sociálních podmínek a po smíchovském sjezdu na spolupráci s ČSDSD. Bachstein se domnívá, že při zpětném pohledu se DSAP měla v letech předcházející krizi více zaměřit i na národnostní aspekty.³⁶⁸ Je pravda, že v této relativně klidné době hospodářského rozmachu by se problémy česko-německého soužití řešily s zřejmě ne tak silnými nacionálními emocemi a pod mnohem menším sociálním tlakem.

Jedním z prvních v DSAP, který upozornil na chybu převážně jednostranné orientace strany na dělnictvo, byl Emil Franzel. Vycházel přitom ze sociální struktury v německých oblastech ČSR, ve kterých převládaly poloproletářské, maloměstské a zemědělské střední vrstvy. Podle něj nelze těmto lidem vysvětlovat marxismus v jeho čisté podobě. Vycházel přitom ze své domněnky, že pro sudetské Němce je národní otázka též otázkou sociální. Jsou-li tedy sociálně poškozeni, mají pocit, že se tak děje kvůli jejich národnosti.³⁶⁹ Že se v tomto bodě nemýlil, ukázala přesvědčivě hospodářská krize. Národní socialisté a po nich i Henlein tvrdili, že sociální bída není pouze dílem krize, že na vině jsou též Češi, kteří se takto snaží sudetské Němce oslabit či dokonce zničit.

Také mladý Wenzel Jaksch, již coby tajemník soc. dem. maloroľnického svazu (počátek 20. let) viděl v těchto vrstvách pro DSAP velký volební potenciál. Takové názory

---

³⁶⁶ Tamtéž, str. 345.

³⁶⁷ Tamtéž, 346.

³⁶⁸ Tamtéž, str. 348.

³⁶⁹ Tamtéž.

však neměly ve 20. letech naději na úspěch, neboť většina funkcionářů strany orientaci na měšťanské vrstvy odmítala.³⁷⁰

S příchodem krize a s ní související radikalizací sudetských Němců se ukázala nacionální rétorika jako „správná“ volba pro jejich získání. Názorně to od počátku předváděla DNSAP, která rychlým tempem šla do postavení největší německé strany. Ze strany DSAP žádná adekvátní reakce na tento vývoj nepřišla. Dál obhajovala svou vládní účast s tvrzením, že pouze tak je možné pomoci krizí postiženým oblastem. Ani maximální úsilí L. Czecha na ministerstvu sociální péče však na demagogii DNSAP nestačilo. Goebellovské pravidlo - stokrát opakovaná lež se stává pravdou – se tak opět potvrdilo.

V řadách DSAP i pod vlivem rakouské emigrace narůstala proto opozice. Jejím výrazem se stala brněnská skupina mladých německých intelektuálů okolo časopisu *Sozialistische Aktion*.³⁷¹ Jak jsem již zmínil, pokusila se o rozpoutání diskuse uvnitř strany, která zatím nevypracovala žádný dokument programového charakteru, kterým by reagovala na rostoucí nebezpečí fašismu a ve kterém by přijala stanoviska, jak mu čelit. Skupina proto vydala vlastní „akční program“, který měl sloužit jako východisko pro vnitrostranickou debatu.³⁷² V předmluvě se uvádělo, že je třeba přejít do „politické, ale i ekonomické ofenzivy“. Mysleli tím útok na příčiny fašismu. „Zemědělcům, střednímu stavu a maloměstskému obyvatelstvu je třeba vysvětlit, že jejich ekonomické, sociální a národní zájmy nejlépe vnímá a ochrání sociální demokracie, ne fašismus“, tvrdili dále.³⁷³ Jak již zaznělo v první kapitole, tyto myšlenky v podstatě korespondovaly s těmi Jakschovými, ten se ale v této době ještě neodvážil s nimi veřejně vystoupit či se k opozičníkům připojit.

Ostřeji ve svém článku *Wohin?* v ideologickém časopise DSAP *Tribüne* reagoval v červenci 1934 E. Franzel. Nejenže odmítl „politickou defenzivu mezinárodního socialismu“, zároveň ji označil za důvod „zmenšení („Schrumpfung“) našeho hnutí“. Podle něj je východiskem v situaci hrozící „kontrarevoluce zevnitř a koalice kontrarevolučních sousedních států zvenku [...] přechod k jakobínské republice“, to znamená k vládě maloměstských, rolnických a proletářských vrstev. Avšak ne „v podobě diktatury proletariátu, nýbrž v rámci občanské společnosti“.³⁷⁴

---

³⁷⁰ Tamtéž, str. 349.

³⁷¹ Viz první kapitolu, pasáž o DSAP.

³⁷² Program viz - Bachstein, M. K.: *Volksozialismus*, c. d., str. 350-351.

³⁷³ Tamtéž, str. 350.

³⁷⁴ Tamtéž, str. 352.

Je zřejmé, že ačkoli navenek působila DSAP naprosto homogenně, vyskytovaly se v ní proudy, které se snažily pod vlivem událostí v Československu a okolních státech na růst totalitního nebezpečí reagovat. Po květnových volbách se měl do tohoto procesu definitivně zařadit i Wenzel Jaksch se svou koncepcí „Volkssozialismus“.

Na povolebním brněnském sjezdu DSAP nastínil Jaksch ve svém projevu své myšlenky již zcela otevřeně.³⁷⁵ Základní teze zněly: je třeba zachovat tradici hnutí, ale zároveň je nutné překonat ve vlastních řadách konservatismus; socialismus se v ČSR nesmí nechat izolovat od středních vrstev a rolnictva.

Jeho teorie sice nenarazily na vyloženě tuhý odpor, ale bylo zde něco, co mnoha stranickým funkcionářům hodně vadilo. Jednalo se o osobu Otto Strassera. Tento reprezentant levicového křídla NSDAP se po svém příchodu do Prahy v létě 1933 snažil získat kontakty na neortodoxní, podobně smýšlející socialisty. Přes E. Franzela se seznámil s Jakschem, jenž v něm spatřoval člověka, který jako on nepřemýšlí pouze v intencích tradičního socialismu. Strasser ve svém spisu „Aufbau des deutschen Sozialismus“ z roku 1931 žádá „národní souručenství“ („nationale Volksgemeinschaft“), aby skrze ně mohl formovat „do pohybu uvedené vrstvy rolnictva a středního stavu“.³⁷⁶ V podstatě totéž lze nalézt i v Jakschově knize, pouze řečeno jinými slovy.³⁷⁷

Strasser prý od počátku Jakschovi radil, aby si vzal příklad z obou čs. socialistických stran. DSAP by se jako ony měla klást větší důraz na národnostní problematiku, protože pouze tak se může vyvarovat chyb SPD a SPÖ, které přenechaly střední vrstvy cele svým soupeřům.³⁷⁸

Tato myšlenková provázanost se Strasserem byla vyčítána Jakschovi vlastně neustále. Pod tímto úhlem pohledu byla posuzována i jeho kniha, která vyšla na počátku roku 1936.

Jaksch se ve své knize *Volk und Arbeiter* zabývá evropským posláním Německa jako „mateřské země moderního socialismu“, jež je nyní „otevřenou ranou Evropy“. Zde se prý rozhodne.³⁷⁹ Hitlerovo vítězství však znamená, že „válečný potenciál německého fašismu“ vzrostl a stal se z něj „evropský a světový faktor nejvyššího stupně“. Vedle vojenských

---

³⁷⁵ Viz čtvrtou kapitolu.

³⁷⁶ Bachstein, M. K.: *Wenzel Jaksch*, c. d., str. 87.

³⁷⁷ Jaksch, W.: *Volk und Arbeiter*, c. d., str. 103: „Daher ist es das zentrale Problem des Überganges, die bedeutendsten Sozialgruppen aus der falschen Frontstellung [...] herauszulösen und in ein System nationaler Werkgemeinschaft einzugliedern.“

³⁷⁸ Bachstein, M. K.: *Volkssozialismus*, c. d., str. 355.

³⁷⁹ Jaksch, W.: *Volk und Arbeiter*, c. d., str. 29: „Von dort aus kann der Heilungsprozeß kommen oder das Verderben ausströmen. In Deutschland fällt die europäische Entscheidung.“

hledisek prý jde nyní o to, jak „tento potenciál politickými opatřeními oslabit nebo vyřadit ze hry“.³⁸⁰

V dalších úvahách proto Jaksch vysvětluje dva pojmy, které Hitler zneužil a které mu dopomohly získat moc: národní a sociální. Mluvil o „národní obrodě“ a „sociální spravedlnosti“. Po získání moci však převládlo „národní“ a to ve své nejprimitivnější a nejbrutálnější formě.³⁸¹ Jaksch se tak ostal k problematice, která je pro jeho koncept zásadní - vztah národa a třídy. Sociální demokracie proto musí zaujmout stanovisko k tématům, která zatím cele přenechala Hitlerově propagandě. Vyjmenovává versailleský systém, rakouskou otázku, problematiku koridoru či německých menšin za hranicemi Německa. Tyto okruhy jsou důležitými „úseky fronty v boji o duši národa“.³⁸² Takto socialismus získá pro svůj světonázor i ostatní společenské skupiny. Jaksch se opět uchyluje k rétorickému zvolání: „Boj o socialismus je bojem o duši národa.“³⁸³

Problému získání spojenců se Jaksch věnuje podrobně v kapitole „Das Bündnisproblem im deutschen Freiheitskampf“. Jasně zde říká, že samotná sociální demokracie nemá dost sil, aby mohla vést revoluci. Proto musí být jejím životním zájmem, získat na svou stranu rolnické a maloměstské vrstvy a vytvořit tak širší národní nutí („Voksbeuwegung“).³⁸⁴ Tyto skupiny obyvatelstva však nelze přesvědčit obecným socialistickým učením, nýbrž pouze jasnými odpověďmi na jejich existenční otázky. Za vzor si bere Antonína Švehlu a jeho koncepci rudo-zelené spolupráce. Podle Jaksche je to jediná možnost, jak odstranit panující předsudky. Rolnictvo v Německu však považuje za trochu odlišné než v ČSR. Němečtí zemědělci prý vždy spolupráci s dělnictvem odmítali pomocí liberálních, ale hlavně junkerských argumentů či z náboženských předsudků. Toto je třeba překonat a vytvořit společně s drobnými živnostníky protikapitalistickou lidovou vládu („antikapitalistische Volksherrschaft“). Jejím „mozkem a hlásnou troubou všech kapitalismem ohrožených lidových vrstev“ se pak musí stát dělnictvo.³⁸⁵

Jak ji bylo řečeno, narazily tyto názory uvnitř DSAP na odpor, neboť opouštěly půdu tradičního socialismu, a rozpoutaly mnoho vášnivých polemik. Ostře proti se postavily zejména obě německé emigrace, kterým Jaksch naznačil, že jejich vinou zvítězil v Německu

---

³⁸⁰ Tamtéž.

³⁸¹ Tamtéž, str. 31.

³⁸² Jaksch, W.: *Volk und Arbeiter*, c. d., str. 34.

³⁸³ Tamtéž, str. 113.

³⁸⁴ Tamtéž, str. 98.

³⁸⁵ Tamtéž, str. 113.

nacismus.³⁸⁶ Uvnitř vlastní strany nebyla situace tak jednoznačná. Reakce předních činitelů byla sice více než zdrženlivá, ale ohlasu se jeho teoriím dostalo mimo ústředí. Zejména silné severočeské organizace v nich viděly způsob, jak čelit rostoucí síle SdP.

Za jakýsi pokus o „vedení do praxe“ můžeme považovat společné vystoupení novoaktivistů na jaře 1936. Domnívám se, že zejména Hans Schütz, vůdce křesťansko-sociálních odborů, byl jeho myšlenkách příznivě nakloněn. Ohlas „Volkssozialismu“ na veřejnosti byl ale spíše mizivý. Nedostatečná podpora ve vlastní straně spojená s možnými obavami na české straně vedly k tomu, že se tato koncepce neprosadila a v očích německé veřejnosti zůstala spíše hrátkami do defenzivy zatlačeného socialismu.³⁸⁷

Ony české obavy plynuly zřejmě z faktu, že se Jaksch svými názory v některých věcech příliš nelišil od rétoriky SdP. Na snahy po společného postupu všech Němců musela česká politika logicky hledět s nedůvěrou a nic na tom nemění fakt, že se Jaksch pokusil o vytvoření ideové cesty, která měla pomoci celému německému socialismu zpět k vítězství.

---

³⁸⁶ Bachstein, M. K.: *Wenzel Jaksch*, c. d., str. 89-90.

³⁸⁷ Bachstein, M. K.: *Volkssozialismus*, c. d., str. 370.

Dohoda z 18. února 1937

Po zmíněném rozhlasovém projevu Milana Hodži předala delegace německých aktivistických stran ministerskému předsedovi memorandum s nejdůležitějšími německými požadavky. Účastní byli ministři Ludwig Czech, Franz Spina a Erwin Zajicek, za DSAP dále poslanci Wenzel Jaksch, Siegfried Taub a Eugen de Witte, za BdL předseda Gustav Hacker a poslanec Wolfgang Zierhut, za DCV předseda Friedrich Stolberg a poslanci Felix Luschka a Hans Schütz. L. Czech přečetl prohlášení, ve kterém zdůraznil, že iniciativa vzešla od prezidenta Beneše a premiéra Hodži. Vyzvedl fakt, že přes ideologické rozdíly dospěly všechny tři strany bez obtíží k dohodě. Toto a „potěšitelný obrat“ ohledně národně politických otázek v českém táboře dávají záruky dobrého průběhu jednání. Němci jdou do jednání s vědomím, že jsou státním národem, z čehož vyplývá jejich stejné právní postavení. Chtějí dosáhnout porozumění národů na demokratickém základě, demokratickými metodami a v demokratickém duchu. Franz Spina upozornil na velká očekávání, která jsou s tímto pamětním spisem mezi sudetskými Němci spojena.³⁸⁸

Memorandum obsahovalo minimální požadavky aktivistických stran. Nepadlo jediné slovo o přestavbě státu. Aktivisté byli natolik realističtí, aby vládě přednesli pouze splnitelné požadavky. Jaksch zpětně konstatoval, že strany v tuto chvíli upřednostnili zájmy státu před vlastními. Naplňování memoranda ale mohlo v relativně krátké době vést ke zlepšení každodenního života sudetských Němců.³⁸⁹

Ozvaly se ovšem i kritické hlasy. Na české straně vadilo zejména prohlášení, že Němci jsou státní národ. To prý znamená změnu ústavy a nové punktace. Takové změny nejsou v zájmu českého národa.³⁹⁰ Němečtí aktivisté si byli vědomi, že taková interpretace memoranda by mohla výrazně ztížit naplňování jeho jednotlivých bodů, a proto na svých shromážděních vysvětlovali jeho smysl. Ministr Zajicek hovořil 14. února 1937 na shromáždění v Moravské Ostravě. Varoval před torpédováním „usmiřovací akce“ a dodal, že

---

³⁸⁸ *Sozialdemokrat*, 28. 1. 1937.

³⁸⁹ Kracik, J.: *Die Politik*. c. d., str. 343.

³⁹⁰ Výňatky z Národní politiky a Lidových listů - *Deutsche Presse*, 30. 1. 1936: komentář: „Es geht nicht um einen staatsrechtlichen Ausgleich im Sinne einer nationaler Aufteilung des Staates wie in der Vorkriegszeit, sondern es geht um die Sicherung des gebührenden deutschen Anteiles an der Staatsverwaltung.“

sudetští Němci své povinnosti vůči státu plní, teď je potřeba, aby stát splnil menšinám ústavou dané závazky.³⁹¹

V podobném duchu se nesly i projevy představitelů BdL. Hacker 14. února na shromáždění ve Svitavách vyzdvihl rozhodující význam probíhajících jednání a zdůraznil, že případný neúspěch by pro německé aktivisty podle jeho názoru znamenal změnu postavení ve vládě.³⁹²

Odmítavé stanovisko SdP se dalo očekávat. Den po předání memoranda navštívila Hodžu delegace SdP ve složení K. H. Frank, Ernst Kundt, Hans Neuwirth a Gustav Peters. Strana se cítila zaskočena rychlým sledem událostí, slíbila však, že vyjma věcné kritiky nebude probíhajících jednání rušit. Situaci Němců prý ale nejde řešit pouhými administrativními opatřeními. Deputace prohlásila, že SdP hodlá pokračovat ve snaze o „celkové státně politické řešení německého problému v Československu“.³⁹³

O memorandu aktivistických stran jednala koalice, jež projevila v tomto směru velkou shodu, i když existovaly pokusy pravicového křídla agrární strany narušit vládní jednání. Hodža se tak uvnitř vlastní strany netěšil velké podpoře. K tlakům proti němu se vládě přidali i zástupci živnostenské strany. Zakročit musel sám Beneš, který Hodžu podpořil a pokus o torpédování dohod tak ztroskotal.³⁹⁴ Výsledky koaličních porad byly oznámeny 18. února 1937. Nejednalo se však ani o zákonnou předlohu pro parlament, ani vládní nařízení. Veřejnost se navíc o dohodě dozvěděla jako o prohlášení, publikovaném úřední zprávou ČTK 20. února 1937.

Většina návrhů obsažených v memorandu byla v zásadě přijata. Pouze dva poslední body, které se týkaly zavedení liberálnější praxe do parlamentních jednání o menšinových otázkách, vláda v podstatě přešla a nechala je neřešené.³⁹⁵

Výsledky byly shrnuty do pěti bodů: 1) při státních investicích mají být zohledněny regionální a národní poměry, ministerstva mají dodržování ve svých rezortech kontrolovat; 2) ve státních a veřejných službách se má důsledně uplatňovat národnostní klíč, tak aby bylo dosaženo odpovídajícího počtu Němců podle jejich podílu na počtu obyvatel republiky (ca.

---

³⁹¹³⁹¹ *Deutsche Presse*, 16. 2. 1937: „Wir wollen dem tschechischen Volk nichts nehmen. Wir wollen nichts mehr, aber auch nichts weniger: Die Minderheitenbestimmungen der Verfassungsurkunde müssen voll und ganz erfüllt werden. Wer diese unsere Forderung unterstützt, hilft nicht nur uns, er stärkt damit den Staat. Zufriedene Minderheiten: das muß die allerwichtigste Forderung der Staatsverteidigung sein.“

³⁹² *Deutsche Landpost*, 16. 2. 1937.

³⁹³ *Deutsche Presse*, 29. 1. 1937.

³⁹⁴ Šebek, J.: *Mezi křížem*. c. d., str. 280.

³⁹⁵ Kural, Václav: *Konflikt místo společenství?* Praha 1993, str. 154.

23%); 3) zvýšení státního příspěvku německým komisím pro péči o mládež a dalším sociálním institucím; 4) zvýšení státní podpory německým kulturním zařízením - divadlům, uměleckým institucím, vědeckým pracovištím a studentům na přibližně 20% veškerých pro tyto účely v rozpočtu určených prostředků; 5) v jazykové oblasti se vláda omezila na nekonkrétní prohlášení, že se mají plnit platná jazyková nařízení.³⁹⁶

Přes některé výtky (zejména v jazykové oblasti) vyvolalo přijetí dohody mezi aktivisty optimismus. Také negativní ohlasy v části českého tisku nemohly dobrou náladu zkazit. Proti kritice ze strany SdP strany uváděly, že tato dohoda je prvním krokem na cestě k česko-německému vyrovnání a další opatření budou následovat.

Ministr Zajicek promluvil 21. února v Mikulově. Dohoda se podle něj nesmí bagatelizovat, tak jak to činí říšský rozhlas. Vláda prý upozornila úředníky, že za její neplnění nesou osobní odpovědnost a jestliže se některý přesto pokusí dohodu sabotovat, bude strana na stráži.³⁹⁷

V Děčíně vystoupil současně G. Hacker. Také on považoval dohodu za další krok na cestě sblížení obou národů. Je to nesporný úspěch, který ale bude úplný teprve tehdy, až se prokáže praktické naplňování konkrétních bodů.³⁹⁸

K dohodě zaujalo oficiální postoj i vedení DSAP. Vítá ji jako výraz demokratické spolupráce a porážku nacionální demagogie na české i německé straně. Zároveň ovšem upozorňuje, že opravdový účinek zaručí pouze rychlé zavádění dohodnutých opatření do praxe. S uspokojením bere na vědomí, že je vláda připravena pokračovat ve spravedlivé národnostní politice.³⁹⁹

Zdálo se, že tedy nic nestojí v cestě opravdové dohodě a urovnání všech dosud nevyřešených problémů a sporů. Ovzduší se zlepšilo a obzvláště čs. vládní kruhy pohlížely do budoucnosti s většími nadějemi. Také na německé straně bylo možno mezi stoupenci aktivismu pozorovat známky zvýšeného sebevědomí, povzbuzeného zřejmě nadějemi, že poslední události jim zjednají opět důvěru širších vrstev německého obyvatelstva a napomohou k obnovení a upevnění otřesených pozic. Na druhé straně se ozývaly stále silněji

---

³⁹⁶ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 344-345.

³⁹⁷ *Deutsche Presse*, 23. 2. 1937: „Daß noch so mancher unserer Wünsche unerfüllt blieb, ist richtig, aber ebenso richtig ist es, daß wir bei dem bisherigen Ergebnis nicht stehen bleiben werden. Andere reden, wir aber haben mit Erfolg gearbeitet.“

³⁹⁸ *Deutsche Landpost*, 23. 2. 1937.

³⁹⁹ *Sozialdemokrat*, 26. 2. 1937.

kritické hlasy proti SdP, která byla obviňována, že svou velikášskou politikou jen poškozují německé zájmy.⁴⁰⁰

Na vzniklou situaci reagoval Henlein na „německém dnu“ v Ústí nad Labem 28. února 1937. Ve svém projevu vytyčil národní cíle své strany. Odmítl dohodu jako nedostatečnou. Žádal provedení teritoriální autonomie, uznání „Sudetendeutscher Volkspersönlichkeit“ jako subjektu veřejného práva, „ochranu naší vlasti a zajištění naší národní hranice“ („Volkstumsgrenze“), uznání zásady národní („völkischer“) samosprávy a odstranění bezpráví páchaného od roku 1918. Požádal též vládu o vypsání nových parlamentních voleb. Aktivisté ovšem upozornili, že je to pouze plané řečnění, protože na prosazení takových návrhů nemá prostředky.⁴⁰¹

Aby se SdP vyhnula těmto útokům, že pouze slibuje a nic konkrétního nedělá, předložila v dubnu 1937 šest předloh prováděcích zákonů k ústavě. Tři z nich tvořily celek či jádro, jímž měla být „právně zajištěna a prakticky provedena ústavně zaručená zásada rovnosti státních občanů a národností“ (zákon o národnostní příslušnosti občanů státu a o národních katastrofách, zákon na ochranu národnostních práv prostřednictvím veřejnoprávních národnostních svazů a zákon o změně zákona o ústavním soudu).

Tento zákonný soubor zákonů na ochranu národa („Volksschutzgesetze“) měl v podstatě za cíl zavést v ČSR personální národní autonomii. Pro každou národnost se měl zřídit národní katastr, do něhož by se povinně hlásil každý občan po dosažení 18. roku, a to v zásadě bez možnosti svobodné volby. Hlásit se měl do katastru té národnosti, v níž byl zrozen.⁴⁰²

Občané ze shodného katastru měli vytvořit národní korporaci, v jejímž čele by stály dva orgány. Prezidium z členů parlamentu a všemi pravomocemi vybavený mluvčí („Sprecher“), který by členem parlamentu nebyl. Ten měl v první řadě za úkol zastupovat zájmy své korporace v jednáních s vládou. Mluvčího by zvolilo prezidium, které by poté v podstatě zmizelo.⁴⁰³

Už zavedení tohoto „vůdcovského principu“ naznačuje, že tu nešlo jen o národní aspekt, ale souběžně s tím i o náhradu systému demokratického systémem totalitním.

---

⁴⁰⁰ César, J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 395.

⁴⁰¹ *Deutsche Presse*, 2. 3. 1937: „So radikal aber Henlein in der Aufstellung des nationalpolitischen Programmes ist, so klein und zahm ist er in den Mitteln für die Durchsetzung dieses Programmes.“

⁴⁰² Kural, V.: *Konflikt*, c. d., str. 160.

⁴⁰³ César, J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 398.

Předlohy tzv. „Volksschutzgesetze“ tedy cestou nového národního uspořádání ČSR protlačovaly do její demokracie totalitní „Volksgemeinschaft“ německé menšiny.⁴⁰⁴

Tyto návrhy německé aktivistické strany pochopitelně odmítly. *Deutsche Presse* ve svém úvodníku již 2. března napsala, že Henleinovy požadavky na přestavbu státu připomínají formulace z éry Lodgmana. SdP prý chybí zejména jedno: „uznání jasně daných politických skutečností“.⁴⁰⁵

V podobném duchu hovořil i F. Spina. Ve svém projevu 9. května 1937 na krajské konferenci BdL v Ústí nad Labem ostře zaútočil na SdP a obhajoval celou dřívější politiku aktivismu. Varoval sudetské Němce, aby se nenechali vmanévrovat do dalšího bankrotu, jako se to již jednou stalo při maximalistické Lodgmanově politice.⁴⁰⁶

Úspěch dohody z 18. února ovšem jednoznačně závisel, a zdůrazňovali to i aktivisté na svých vystoupeních, na její konkrétní realizaci. Již záhy po zveřejnění dohod vyjádřil prezident Beneš své obavy z fáze praktického provádění dohod na jednotlivých nižších úřadech v důsledku nepochopení obsahu jejich úředníky. Jak se ukázalo, bylo to skutečně jedno z úskalí zavádění navržených opatření. Z obecné formulace jednotlivých bodů kromě toho nebylo ani jasné, kdy a jak budou provedeny v praxi.⁴⁰⁷

---

⁴⁰⁴ Kural, V.: *Konflikt*, c. d., str. 161.

⁴⁰⁵ *Deutsche Presse*, 2. 3. 1937.

⁴⁰⁶ *Deutsche Landpost*, 11. 5. 1937: „Es ist ja gerade ein Verdienst des deutschen Aktivismus, jene starre Wand der Nachkriegsjahre durchstoßen zu haben, an der sich dieser sudetendeutsche Maximalismus immer und immer wieder die Köpfe blutig stieß.“

⁴⁰⁷ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 280.

Naplňování dohody a činnost novoaktivistů

I přes výpady SdP proti aktivistickým stranám pracovaly tyto ze všech sil na uvedení dohod do praxe. V polovině března 1937 se strany usnesly na vytvoření společné centrály, tzv. „Arbeitsstelle“, jež měla koordinovat jejich postup. Za DSAP se jednání účastnil S. Taub, za DCV tajemník G. Pruscha a za BdL tajemník Graf. Spolupráce se měla odvíjet na poli obstarávání práce a v otázkách vzdělávání, péče o mládež a sociální péče měla vést ke zlepšení situace. Tato centrála byla určena pro organizace stojící blízko aktivistickým stranám, ale i aktivisticky smýšlejícím jednotlivcům. Takové centrály měly být zakládány i ve všech okresech jako kontrolní orgány dodržování dohody.⁴⁰⁸

Vedle veřejné kampaně se tak aktivisté soustředili na vybudování struktur, které měly kontrolovat a podporovat dodržování a provádění vládních usnesení. Po přechodném umístění v prostorách parlamentního klubu DSAP se centrála 1. srpna 1937 přestěhovala do vlastní kanceláře. V jejím čele tou dobou již stál sociální demokrat Willi Wanka⁴⁰⁹ a vedle ústředí fungovaly dvě zemské a 81 okresních poboček („Landesstellen“ a „Bezirksstellen“).⁴¹⁰

Okresním ústřednám připadla důležitá úloha, neboť to byly okresní úřady, kde se v konečné fázi rozhodovalo, jaký úředník bude nebo nebude přijat, jaká firma dostane zakázku atd. Např. okresní pobočka v Novém Jičíně zahájila svou činnost již začátkem dubna a ihned místní úřady upozornila na nedostatky v přijímání nových úředníků do veřejné služby. Ačkoli je v okrese 43% Němců, jsou prý jednoznačně upřednostňováni Češi. Odvolává se na dohodu z 18. února a žádá:

zaměstnání odpovídajícího podílu německých úředníků a zaměstnanců v místním okrese;

zadávání zakázek přednostně místním německým firmám;

zapojení německých nezaměstnaných na stavbě silnic;

řešení školských otázek národně politického významu ve školském výboru.

O těch bodech s ní mají úřady jednat.⁴¹¹

---

⁴⁰⁸ *Sozialdemokrat*, 17. 3. 1937.

⁴⁰⁹ Willy Wanka byl přítelem W. Jaksche, který nastoupil na jeho místo v redakci *Sozialdemokrata*, poté co byl Jaksch zvolen 1929 poslancem.

⁴¹⁰ NA Praha, PMV - 225-1170-1, zpráva o činnosti aktivistických stran a jejich „Zentralstelle“ 2. 8. 1937.

⁴¹¹ NA Praha, PMV - 225-1170-1, dopis „Bezirkstelle Nový Jičín místním úřadům 7. 4. 1937.

Poslanec za DCV Luschka při založení „Bezirkstelle“ v Moravské Ostravě v říjnu 1937 opět vysvětloval důvod vzniku okresních poboček: mají bránit zájmy v nich sdružených stran a jejich příslušníků a jejich činnost má brzdit extrémní požadavky jiných stran. Protože aktivisté mají kladný poměr k vládním činitelům, jsou jejich požadavky prostřednictvím parlamentních zástupců vždy projednávány na směřodatných místech, což již nese své ovoce.⁴¹²

Na stránkách denního tisku se pravidelně objevovaly zprávy o úspěších aktivismu. Na začátku července 1937 oznámila např. „Zentralstelle“ přijetí 14 německých soudních čekatelů k pražskému obvodu Nejvyššího soudu⁴¹³, stejně tak koncem téhož měsíce přijetí 13 uchazečů k poště v Opavě.⁴¹⁴

Všechny pobočky se ovšem setkávaly s problémy byrokratického rázu. Jednou to byla neúplná dokumentace, příště pochybnosti o dodržení stanoveného termínu stavby, jindy zase cena. Časté byly zejména stížnosti na postup generálního ředitelství státní tabákové režie. Na jeho praxi odporující únorové dohodě upozornil 28. srpna sám W. Jaksch. Tato sabotáž prý vážně ohrožuje úspěch ujednání.⁴¹⁵ Tato z Prahy těžko viditelná praxe velmi ubližovala snahám aktivistů a nahrávala SdP, které nabízela zcela konkrétní případy nefungování únorových úmluv.

Všechny tři strany zahájily po zveřejnění dohody v pohraničních oblastech rozsáhlou propagační kampaň na její popularizaci. Zapojila se do ní převážná většina jejich vedoucích činitelů. Nejrazantněji vystupovala DSAP, která se mohla spoléhat na své ještě relativně početné a dobře organizované členstvo. Zvláště velkou aktivitu vyvíjel Jaksch, který v březnu a dubnu promluvil na mnoha schůzích.⁴¹⁶

Tento nástup aktivistů znepokojoval činitele SdP, kteří se obávali oslabení svých pozic. Proto zahájili protiakce a jejich předáci navštěvovali schůze DSAP a útočili na nich proti únorovému ujednání. Tato činnost vedla často k ostrým střetům mezi příznivci obou stran. Na velkém shromáždění v Ústí nad Labem 18. března 1937, kterého se zúčastnilo na 15 000 lidí, vystoupil W. Jaksch. Během svého projevu obhajoval dohodu z 18. února a obvinil

---

⁴¹² NA Praha .PMV - 225-1170-1, zpráva o založení „Bezirkstelle“ v Moravské Ostravě 11. října 1937.

⁴¹³ *Sozialdemokrat*, 1. 7. 1937.

⁴¹⁴ *Sozialdemokrat*, 27. 7. 1937.

⁴¹⁵ *Sozialdemokrat*, 28. 8. 1937: „Wenn sabotierende Beamte nicht beizeiten zur Raison gebracht werden und die Sabotage des 18. Feber nicht mit einem gewichtigen Risiko verbunden wird, dann kann auch das hoffnungsvoll begonnene Werk nicht gelingen.“

⁴¹⁶ César. J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 352.

SdP z pouhého řečnění. Zdůraznil, že spokojení Němci znamenají pro republiku nejlepší ochranu.⁴¹⁷ Právě průběh tohoto shromáždění se pokusila SdP narušit. Již od rána se scházeli ordneři a během Jakschova projevu se pokusili schůzi narušit. Soc. dem. „Republikanische Wehr“ s pomocí policie tyto útoky zastavila.⁴¹⁸ Událost pouze dokumentuje zvyšující se agresivitu postupu SdP.

Dohoda byla představována jako záruka zlepšení hospodářské situace v německých oblastech. Na schůzi v Chebu 11. dubna 1937 Jaksch poprvé vystoupil s doplňujícími požadavky. Uvedl, že by bylo potřeba zřídit u některých centrálních úřadů sekce pro národnostní otázky, které by napomáhaly plnění dohody a zabránily „chronickému přetížení“ úředníků. Právě pomalost úřadů by totiž znamenala neúspěch. Jako další konkrétní opatření uvedl uskutečnění silničních projektů, akce na získání ztracených odbytí na zahraničních trzích, výstavbu nových průmyslových podniků aj. V personální otázce upozornil na otevřenou či skrytou sabotáž ze strany úředníků a uvedl, že bez rázného zákroku státu se tato praxe nezmění. V případě, že by se tyto požadavky nepodařilo prosadit, by byl německý aktivismus donucen bojovat za ústavní záruky hospodářského, sociálního a kulturního rozvoje sudetských Němců.⁴¹⁹

Na schůzi v Karlových Varech Jaksch uvedl, že strany mohly při jednáních s vládou nastolit otázku ústavních změn, což by ale znamenalo další dva tři roky tvrdého boje v době, kdy lidé volají po „chlebu a práci“. Výsledky by navíc byly nejisté. Proto se aktivisté rozhodli zůstat v rámci ústavy a dosáhnout všeho, co sudetským Němcům zaručuje. Dohodu je třeba prosazovat v duchu Masaryka a Beneše.⁴²⁰

Nápadné bylo, kolik lidí se Jakschových projevů účastnilo. Ve Znojmě se shromáždilo 800 účastníků, v Krnově 1200, v Tachově 600, v Arnultovicích u Nového Boru 1200. Státní úřady byly toho mínění, že tyto akce přispěly k posílení státní myšlenky mezi německým obyvatelstvem.⁴²¹

V těchto týdnech se zdálo, že je Jaksch na vrcholu své popularity. Kamkoliv přijel, ať už do Liberce, Karlových Varů, Chomutova, od Plzně přes Stříbro až do německých vesnic na

---

⁴¹⁷ *Sozialdemokrat*, 19. 3. 1937.

⁴¹⁸ Bachstein. M. K.: *Wenzel Jaksch*, c. d., str. 119.

⁴¹⁹ *Sozialdemokrat*, 13. 4. 1937: „Alle tschechischen Politiker und auch die tschechischen Minderheitenorganisationen müssen sich darüber im klaren sein, daß gesamtstaatlichen Interessen auf dem Spiele stehen.“

⁴²⁰ *Sozialdemokrat*, 17. 3. 1937: „Es ist noch nichts getan mit den Vereinbarungen. Es kommt auf den Geist an, in dem die durchgeführt werden. Im Geiste Masaryk oder jener Chauvinisten, die immer nur vom „verdeutschten“ Gebiet reden. Wir lassen uns unser Heimatrecht von niemandem streitig machen.“

⁴²¹ Kracik. J.: *Die Politik*, c. d., str. 356.

Šumavě, všude v něm spatřovali lidé muže, který je zárukou prosazení únorové dohody do praxe.⁴²²

Jaksch se k dohodě vyjádřil též na stránkách měsíčníku *Der Kampf*. Opět zdůraznil jako klíčovou věc praktickou realizaci paktu. Je si vědom, že to nebude jednoduché, neboť jsou v ČSR skupiny, které na porozumění Čechů a Němců nemají zájem. Je proto důležité, aby si každý český a slovenský demokrat uvědomil, že naplňování dohody Československo nejenže neoslabí, ale naopak posílí. Aktivisté spoléhají na zodpovědnost většinového národa a odmítají „zahraniční rozhodčí“. Upozornil rovněž, že dohoda je výchozím bodem, minimálním programem, který má zajistit „průlom státní myšlenky mezi sudetskými Němci“⁴²³. Na závěr článku pak dodal, že myšlenka národního státu byla po válce založena na rozdělení na vítěze a poražené. Je úkolem zodpovědných českých politiků, aby se z toho v dnešní změněné době vyvodily důsledky. I západní státy, které tvoří oporu ČSR v Evropě, již toto nazírání vítězové-poražení opustily.⁴²⁴

Dne 23. května 1937 se konala v Praze říšská konference DSAP. Hlavním řečníkem byl ministr L. Czech. Opět se obsáhle zabýval únorovými návrhy aktivistů a polemizoval proti SdP a jejím požadavkům. Prohlásil, že sociální demokraté se sice neoddávají iluzím, že však věří v prospěšnost těchto návrhů pro stát, dělnickou třídu a stranu. SdP obvinil, že za celé tři roky nevystoupila s vlastním politickým programem a až teprve v posledních týdnech představitelé SdP oznámili své národnostní požadavky. O nich řekl, že ještě nikdy nebylo tak „velkorosé komedie“ jako v tomto případě.⁴²⁵

Také křesťanští sociálové na svých schůzích obhajovali vyjednanou únorovou dohodu. Jak již bylo uvedeno, Henleinovy návrhy na národnostní vyrovnání, stejně jako ostatní strany, označili za pouhé opakování tezí, s nimiž vystoupil v roce 1918 Lodgman.⁴²⁶ I v dalších

---

⁴²² Bachstein. M. K.: *Wenzel Jaksch*, c. d., str. 119.

⁴²³ „Die Schlacht können die Aktivisten nicht mit polemischen Waffen gewinnen. Die Reichweite ihrer Worte wird so groß oder so gering sein, wie es die praktischen Auswirkungen des Feberpaktés sind.“ - Jaksch, W.: „Nationalstaat oder Völkerheimat?“ In: *Der Kampf*, roč. 4, č. 4, duben 1937, str. 122.

⁴²⁴ Tamtéž, str. 123.

⁴²⁵ *Sozialdemokrat*, 25. 5. 1937: „Durch volle drei Jahre haben sich die Herren von der SdP um die Vorlage ihres nationalpolitischen Programms herumgedrückt. In allen ihren Kundgebungen haben sie auch nicht ein einziges Wort in nationalpolitischen Fragen herausgewürgt und nur mit den landläufigen, fremden Parteiprogrammen entlehnten Parolen aufegawartet. Und nun, da die Vereinbarungen vom 18. Feber da waren, marschieren sie mit einem Papierbündel von nationalpolitischen Gesetzentwürfen auf, die sie in tschechischer Aufmachung in die Welt setzen und als den einzig möglichen gesetzlichen ‘Schutz des deutschen Volkstums’ und bescheiden, wie sie einmal sind, als eine europäische Tat bezeichnen.“; srov. též César, J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 353.

⁴²⁶ *Deutsche Presse*, 2. 3. 1937.

týdnech s SdP ostře polemizovali. Vyčítali jí politický diletantismus a malý smysl pro realitu. Ministr Zajicek, Hans Schütz, ale i Karl Hilgereiner vystupovali na schůzích s optimistickými projevy.⁴²⁷

Poslanec Luschka na schůzi v Liberci zdůraznil nutnost aktivní účasti Němců na řízení státu, neboť bez vlastní aktivity Němci ničeho nedosáhnou.⁴²⁸ Podobně hovořil Zajicek při své návštěvě jižní Moravy 18. dubna. Řekl, že hospodářství se již zotavuje i v německých oblastech, ale ne díky „demagogickým shromážděním“, nýbrž poctivou prací vlády. Uvedl konkrétní případ - vyřešení problému „Phönix“ a „Centralbank der deutschen Sparkasse“ vrácením většiny peněz vkladatelům.⁴²⁹

V podobném duchu se nesl i poslední sjezd DCV v demokratické republice. Sešel se 8.-9. května 1937 v Praze a poskytl příležitost k obhajobě pročeskoslovenských principů stranické politiky. S hlavním referátem vystoupil předseda Stolberg. Znovu potvrdil orientaci strany ve směru podpory aktivismu a odmítl politické počínání SdP, které podněcovalo český protiněmecký radikalismus. Ocenil vstup DCV do vlády, kde společný postup tří aktivistických stran, tato jednotná fronta při obhajobě národních zájmů, přinesl v podobě dohody z 18. února své ovoce.⁴³⁰

Také ministr Zajicek odsoudil metody SdP a označil ji za „zajatce radikalismu, který nepřináší žádné politické výsledky“. Schütz ve svém vystoupení odmítl jako největší neštěstí jakékoli posuny hranic, a znovu se tak přihlásil k uznání demokratické ČSR. S Henleinovými požadavky polemizoval i Luschka, který je označil za bezcenné, pokud Henlein nebude provádět realističtější politiku a nepřevzme zodpovědnost ve vládě. Ve sjezdových vystoupeních se objevily rovněž kulturní požadavky, mimo jiné zřízení německého rozhlasového vysílání a výstavba německých škol v pohraničí.⁴³¹

U německých agrárníků zaznívaly podobné argumenty. Na veřejnosti však stranu výrazněji reprezentovala pouze dvojice G. Hacker a F. Spina. Zatímco Spina, coby dlouholetý představitel aktivismu, hovořil zcela v intencích dohody a prosazoval na jejím základě řešení

---

⁴²⁷ César, J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 346.

⁴²⁸ *Deutsche Presse*, 17. 4. 1937: „Wir sind in die Regierung eingetreten, um an der Verständigung teilzunehmen. In der Zeit, wo das Schicksal des Volkes in unserer Heimat entschieden wird, darf man nicht abseits stehen. Wir sind nur dann schwach, wenn wir dem Stärkeren gegenüber mit falschen Mitteln kommen, die ihm die Kräfte geben (zřejmě narážka na nekonstruktivní politiku SdP - L. V.)“

⁴²⁹ *Deutsche Presse*, 20. 4. 1937.

⁴³⁰ *Deutsche Presse*, 9. 5. 1937: „Aber es hat den Anschein, als habe die Führung der SdP die Aufgabe übernommen, dem tschechischen Radikalismus den Rücken zu stärken.“

⁴³¹ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 286-7.

česko-německého soužití v rámci ČSR, objevovala se u Hackera mnohem výraznější nacionální rétorika. Již krátce po společném vystoupení novoaktivistů v dubnu 1936 ve svém projevu v severních Čechách uvedl, že se Němci snaží o opravdovou „Volksgemeinschaft“, což znamená, že se cítí spojeni s „velkým německým mateřským národem“, kterému přejí zdárný rozvoj.⁴³² Tyto a další jeho výroky dávaly tušit, že Hacker, a s ním i část BdL, mají přes svá prohlášení stále zájem nespálit všechny mosty k SdP.

Franz Spina vystupoval proti henleinovcům mnohem ostřeji. Na již zmíněné krajské konferenci v Ústí nad Labem v květnu 1937 ostře napadl Henleina a obvinil ho z bezzásadového lavírování mezi různými hesly a zatajování skutečného programu SdP.⁴³³

Aktivisté vystupovali na veřejnosti i společně. První taková akce od dubna 1936 se uskutečnila 15. dubna 1937 v Praze. Sešla se zde aktivistická mládež všech aktivistických stran a plně se postavila za únorovou dohodu. Zazněly ale i další požadavky zejména v kulturní a sociální oblasti. Měla se zřídit německá vysoká škola obchodní, měl být podpořen rozvoj německé univerzity v Praze a obou německých technik. Stranou nebyl ani požadavek uplatňování národnostního klíče při subvencování německých kulturních institucí. V sociální sféře se měla zajistit možnost přeškolení nezaměstnané mládeže a dále její zapojení do stravovací akce. Zmíněn byl i hospodářský teror SdP, proti kterému měla vláda rázně zakročit.⁴³⁴

O čtyři týdny později se všichni tři novoaktivisté obrátili prostřednictvím rozhlasu na německou veřejnost a horlivě se vyslovovali pro „18. únor“.⁴³⁵

Novoaktivisté se k uzavřené dohodě vyjadřovali i na stránkách časopisu *Neue Zeit*. Jaksch upozornil, že se nevyplácí snaha získat více moci pro vlastní národ potlačováním a oslabováním národů sousedních. Vyjádřil naději, že v budoucnu budou sudetští Němci a Češi společně pracovat na rozvoji republiky v duchu národnostní a sociální spravedlnosti.⁴³⁶ Podobně se vyjadřovali i H. Schütz a G. Hacker, mezi přispěvateli ale byli také Karel Čapek či prezident Beneš.

---

⁴³² Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 353.

⁴³³ *Deutsche Landpost*, 11. 5. 1937: „War das sein Programm, damals in den ersten Monaten seiner Bewegung, als er sich vollkommen den politischen Erkenntnissen des deutschen Aktivismus anschloß und die deutsche aktivistische Politik als richtig legitimierte, indem er sich unter den Schutz des deutschen Aktivismus stellte? [...] Entweder desavouierte der Konrad Henlein des Jahres 1934 den Konrad Henlein von 1937 oder umgekehrt.“

⁴³⁴ *Sozialdemokrat*, 16. 4. 1937.

⁴³⁵ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 551.

⁴³⁶ *Neue Zeit*, 1937, str. 54-55.

Na svých shromážděních se všichni aktivističtí politici snažili prezentovat konkrétní výsledky dohody. Hans Schütz na veřejné schůzi v Horní Lipové začátkem dubna 1937 např. uvedl, že zásluhou „18. února“ bylo prezidentem amnestováno 7 000 lidí (většinou příslušníků SdP), že má německá mládež otevřenou cestu do státních služeb a že byl do Prahy povolán vysoký německý úředník, který má dohlížet na plnění dohody.⁴³⁷ Také ministr Zajicek konstatoval, že ve Znojmě byli přijati němečtí úředníci, v Moravské Ostravě bylo zabráněno zrušení dvou tříd na místní reálce, v Hostinném bylo opět zřízeno vyšší státní gymnázium. Jako nedostatek ovšem považuje, že ještě nebyla zřízena německá rádiová stanice. Dále uvedl, že tím, s kým je třeba bojovat, jsou úředníci na ministerstvech, okresní hejtmani, tu a tam i Národní jednoty.⁴³⁸

Hans Schütz ocenil též dobrou vůli vlády odstranit nedostatky v poměru vůči sudetským Němcům. Henleinovi vytýkal neupřímnost a nelogičnost jeho politiky. Na jedné straně prý prohlašuje aktivisty za zrádce národa, a přitom si přivlastňuje jejich úspěchy. Vysvětloval též význam dohody. Má podle něj státoprávní, hospodářský a politický význam. Uznává, že to není konečné národní vyrovnání, ale vytýká opozici, že dohodu podceňuje, ačkoli přináší sudetským Němcům značné zisky. Vzhledem k zostřující se mezinárodní situaci a faktu, že z mírových smluv zbyly už jen hranice, přistupují mladí aktivisté v nynější vážné době k tomu, aby na půdě tohoto státu a v jeho rámci dostali Němci vše, co potřebují k životu.⁴³⁹

Velkou manifestací německých sociálních demokratů se stal první celostátní sjezd „republikánské obrany“ („Republikanische Wehr“), pořádaný v Ústí nad Labem 3.-5. července 1937. Tato organizace vznikla při DSAP po vzoru německé „Rote Wehr“ k ochraně stranických akcí. Zřízena byla 29. října 1934 v Ústí n. L., ale oficiálně byla povolena až později. Po byrokratických průtahích byl RW 26. června 1937 oficiálně povolen stejnokroj.⁴⁴⁰

Wenzel Jaksch ve svém projevu řekl, že politika SdP je vybudována na písku a že strana je odhodlána „zlikvidovat“ nešťastný výsledek posledních voleb. Vyslovil se opět pro důsledné plnění únorové dohody. V podobném duchu vystoupili se svými projevy L. Czech,

---

⁴³⁷ NA Praha, PMV - 225-1015-1, veřejná schůze DCV v Horní Lipové 4. 4. 1937.

⁴³⁸ NA Praha, PMV - 225-1015-1, veřejná schůze DCV v Moravské Ostravě 14. 2. 1937.

⁴³⁹ NA Praha, PMV - 225-1015-1, veřejná schůze DCV v Bilině 14. 3. 1937.

⁴⁴⁰ NA Praha, PMV - 225-1191-23, „Rote Wehr“; podle zprávy z 26. února 1935 byl stejnokroj následující: dlouhé černé nebo tmavomodré kalhoty, krátká světle modrá blůza, červená vázanka, placatá čepice z hnědé látky, širší hnědý opasek + spona s červenými písmeny „R. W.“, přes rameno užší hnědý řemínek.

S. Taub, nový vůdce RW Paul a za ČSDSD Fr. Soukup. Jejich vystoupení byla velmi sebevědomá a plná odhodlání.⁴⁴¹

Další příležitostí pro obhajobu „18. února“ byl „lidový den práce“ (Volkstag der Arbeit“), konaný v Trutnově 25. července 1937. W. Jaksch zde opět zdůraznil nutnost plnění slibů o důsledné proporcionalitě. Jako další krok pak viděl uspořádání školských a jazykových otázek „v duchu absolutní rovnoprávnosti“.⁴⁴²

Také S. Taub horoval 15. srpna na schůzi v Krnově pro dohodu. Současně se vyjádřil k možné spolupráci s KSČ. Volání komunistů po jednotné frontě, které v poslední době zesílilo, odmítl s poukazem na jejich praxi v konkrétních místních podmínkách, kde své sliby opakovaně porušili. Dokud neopustí své staré metody, nestanou se platným faktorem na politické scéně. Na tomto názoru podle Tauba nic nemění kladné stanovisku DSAP k paktu Československa se Sovětským svazem.⁴⁴³ Ve svém vystoupení na okresní sjezdu 29. srpna 1937 ve Dvorcích („Meierhöfen“) u Karlových Varů se věnoval též problematice „podnikového teroru“ SdP a sociální péči.⁴⁴⁴

Snahy německých aktivistů opětovně podpořil prezident Beneš svou cestou po severní Moravě. Ve svých projevech v Olomouci a Opavě upozornil na rostoucí napětí na mezinárodní scéně a ujistil přítomné, že vláda dělá v těchto těžkých podmínkách vše proto, aby dostála svým slibům. Dále vyzval Němce k trpělivosti, neboť změn nelze docílit ze dne na den.⁴⁴⁵ Již předtím na cestě po jižních Čechách v květnu 1937 vedle své podpory realizaci dohody vyjádřil i své obavy. Upozornil na přetrvávající nedostatky, jejichž příčinu viděl jak v konkrétní rovině, zejména v byrokratických překážkách, tak v rovině myšlení, kde se jen těžko odbourávaly dřívější předsudky a vzájemná antipatie.⁴⁴⁶

Také představitelé BdL dále obhajovali „18. únor“. Výraznou možnost jim nabídly velké dožínkové slavnosti v České Lípě 4.-5. září 1937. Jak ministr Spina, tak předseda Hacker vyzdvihovali důležitost ujednání. Spina rolnickou rétorikou řekl, že si strana nenechá

---

⁴⁴¹ *Sozialdemokrat*, 6.-7. 7. 1937.

⁴⁴² *Sozialdemokrat*, 27. 7. 1937.

⁴⁴³ *Sozialdemokrat*, 17. 8. 1937.

⁴⁴⁴ *Sozialdemokrat*, 31. 8. 1937.

⁴⁴⁵ *Sozialdemokrat*, 24. 8. 1937: „Viel haben wir schon geleistet, eine Reihe von Dingen bleibt uns noch zu tun übrig. Wir sind auf dem richtigen Wege, denn breite demokratische Schichten unserer beiden Völker wünschen diese wirkliche, aufrichtige und loyale Zusammenarbeit.“

⁴⁴⁶ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 282.

vzít „politickou úrodu“, kterou svou aktivistickou činností „zasela“, zároveň ale opět varoval před pomalým zaváděním jednotlivých opatření do praxe.⁴⁴⁷

Hacker kritizoval politiku SdP a její snahu pod záminkou národních zájmů zničit ostatní německé strany. Zdůraznil sounáležitost sudetoněmeckého rolnictva s ČSR a odmítl myšlenky na připojení německých oblastí k Německu.⁴⁴⁸ Slavnosti se účastníci ministr zemědělství Zadina vyzvedl význam práce německých zemědělců a zdůraznil nutnost plného národnostního vyrovnání, spolupráci a solidaritu zemědělců obou národností, která tvoří základní pilíř celé vnitřní politiky.⁴⁴⁹

Přes tato Hackerova prohlášení sledovaly státní úřady jeho počínání s nedůvěrou. Podle jejich mínění není po odstoupení Spiny, který není v části německého obyvatelstva právě oblíben a pro mnohé je překážkou pro vstup do BdL, z čela strany vyloučeno, že Hacker vstoupí do SdP a převezme v jejím rámci vedení německých zemědělců.⁴⁵⁰

Dne 28. září 1937 jednalo o problematice národnostního vyrovnání předsednictvo BdL. Při této příležitosti bylo zdůrazněno, že je třeba mít na zřeteli hospodářské požadavky a usilovat o jejich prosazení. Jeden takový návrh vytyčil pak počátkem listopadu 1937 v *Deutsche Landpost* G. Hacker, který se důrazně přimlouval za usměrnění a řízení živočišné výroby.⁴⁵¹ S několika dalšími návrhy vystoupili němečtí agráři i v dalším období.

Činnost BdL byla v této době hodně poznamenána úbytkem členstva a rozpadem mnoha místních organizací. Např. v okrese Karlovy Vary přestoupila na začátku roku 1937 téměř celá skupina místní agrární mládeže k SdP. Henlein navíc dále vybízel k akcím proti agrárikům zejména tam, kde si ještě udrželi silnější pozice, např. na jižní Moravě. Také W. Jaksch tento trend sledoval s obavami a konstatoval, že proces rozkladu v řadách BdL dále pokračuje.⁴⁵²

Pozice německých agráriků dále oslaboval vývoj uvnitř *Landjugend*, ve které spory nabyly takového rozsahu, že byl do Liberce svolán sjezd, jenž se měl zabývat otázkami dalšího směřování německé agrární mládeže. Ukázalo se, že spolek je již značně pod vlivem

---

⁴⁴⁷ *Deutsche Landpost*, 7. 9. 1937: „Soll das Sudetendeutschtum die politische Ernte, die ihm gebührt, einheimsen, dann muß dieser „Anbauplan“ rasch, gründlich und systematisch durchgeführt werden, dann darf er nicht in versprechenden Anfängen steckenbleiben.“

⁴⁴⁸ Tamtéž: „Deutschland muß für uns Deutschland bleiben. Des sudetendeutschen Raumes geschichtliche Sendung besteht nicht darin. Reichsgebiet zu sein.“

⁴⁴⁹ Tamtéž.

⁴⁵⁰ Policejní zpráva o situaci v BdL I. 7. 1936 - Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 354.

⁴⁵¹ César, J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 341.

⁴⁵² Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 354.

SdP. Ačkoli předáci proklamovali stanovisko nestrannosti a odhodlání jít po vlastní cestě, snaha zavést po vzoru SdP jakýsi „vůdcovský systém“ svědčí o opaku.⁴⁵³

Němečtí aktivisté tak na podzim dále stáli za únorovou dohodou. V jejich řadách (zejména v BdL a DCV) se však začala rozmáhat jistá deziluze z pomalého naplňování dohod. Tomuto vývoji napomáhal sám Hodža, který na podzim 1937 začal opatrně vyjednávat s SdP. Hodža se totiž od léta stále více přibližoval stanoviskům pravého křídla agrární strany a byl to on, ne Henlein, kdo jednání 16. září inicioval.⁴⁵⁴

Tento posun spolu s pomalým zaváděním opatření vnímali aktivističtí politici jako velice nebezpečný pro celý německý aktivismus. Jejich obavy se odrážejí i v korespondenci a rozhovorech s 'hradem'. Již v květnu 1937 při rozhovoru Jaksche a Wanky s Emilem Sobotou, zaměstnancem Kanceláře prezidenta republiky, zazněly výtky na „starý duch“ na nižších úrovních státního aparátu, který brzdí uskutečňování dohody. Německým ministrů dále chybí přehled volných pracovních míst a nemohou tak adekvátně reagovat na žádosti o práci. K situaci aktivistických stran uvedli, že nejhůře je na tom BdL, kterému svou aktivitou škodí čeští agráři udržující kontakt s Henleinem. Pozice SdP se podle jejich názorů díky mezinárodní situaci dále upevnila a její šance při obecních volbách odhadují na 80% německých hlasů. Proto se vyslovili pro jejich odklad.

Jaksch se Sobotou sešel ještě na konci srpna a opět si stěžoval na slabou aktivitu Hodži v otázce plnění dohody. Práci aktivistů ovšem právě absence hmatatelných výsledků a dosažených úspěchů před německou veřejností silně diskredituje a pouze nabízí politické argumenty SdP. Dodal, že strany proto uvažují o hrozbě demisí svých ministrů, aby vyburcovaly vládu k větší aktivitě.⁴⁵⁵

V podobném tónu hovořil se Sobotou v srpnu 1937 i Hans Schütz. Z jeho vyjádření byla patrná obava z neúspěchu realizace dohod, za příčinu tohoto selhání ale označil vývoj mezinárodní situace, zejména růst vlivu Německa. Domníval se, že za jiných okolností by tato dohoda „blahodárně ovlivnila veřejné mínění“.⁴⁵⁶ Jaksch i Schütz se shodli, že ztroskotá-li „18. únor“, znamená to konec německého aktivismu.

Všechny kritické připomínky aktivistů shrnul W. Jaksch ve svém obsáhlém dopise prezidentu Benešovi 17. září 1937. Hned na začátku opět kritizoval liknavost vlády a byrokracie při plnění dohod a varoval, že pokud „18. únor“ neuspěje díky překážkám ze

---

⁴⁵³ César, J - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 342.

⁴⁵⁴ Kárník, Z.: *České země, III. díl*, c. d., str. 88.

⁴⁵⁵ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 359.

⁴⁵⁶ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 391.

strany nacionálně zaměřené české politiky, udeřila „osudová hodina německého aktivismu“ a „další utváření soužití Čechů a sudetských Němců tak bude přenecháno hrátkám nekontrolovatelných sil“.⁴⁵⁷ Provádění dohody podle něj dospělo do krizového bodu a rozhodná iniciativa musí nyní vzejít z české strany. Zdůraznil ovšem, že uspořádání česko-německých vztahů je vnitřní záležitostí státu.

Hlavní překážkou úspěšného státněpolitického naplnění „18. února“ je „v podstatě nezměněná koncepce národního státu, kterou česká politika nehodlá opustit“. „Sabotující úředníci“ jsou prý pouze „nástroji těch politiků, stran a spolkových funkcionářů, kteří nevezali smysl dohody na vědomí a odmítají Němcům dát jakékoli národně politické koncese“. Přímo tak obvinil českou politiku a byrokracii ze záměrného zdržování a odmítl již zmíněný Benešův názor, že jsou problémy způsobeny přirozenými okolnostmi (předsudky aj.).

Dalším bodem bylo chování české politiky vůči SdP, která podle něj v této otázce zcela propadla. Kritizoval rostoucí apatii ke stále větší „odvaze“ vůči SdP. Materiál sebraný autory Fischerem, Patzakem a Perthem⁴⁵⁸, který by stačil k dalšímu „Volkssportprozeß“, byl ignorován a SdP nebyla nikdy zakázána. Henleinovo „polooficiální vystupování“ v Berlíně a Mnichově je v klidu tolerováno. Jaksch konstatuje: „Na konci tohoto vývoje stojí úplná legalita nyní stále ještě ilegálně působící nacistické iredenty v německých oblastech a rozdělení státní suverenity mezi Prahu a Berlín.“ Chápe sice, že zahraničněpolitická situace nedovoluje ostrý administrativní postup proti SdP, o to více je ale na místě, aby se dělala taková politika, která by vedla k posílení aktivistických sil. Snažení aktivistů se sice na veřejnosti setkává se sympatiemi, ale zároveň se dějí věci, které „podkopávají aktivistické smýšlení mnoha Němců“. Na tomto místě jmenuje četné příklady z mnoha oblastí, které to dosvědčují (menšinové školy na německém území, znevýhodnění Němců a německých firem na železnici a ve zbrojním průmyslu, chování tabákové režie aj.). Je ovšem jasné, že zrovna zbrojní průmysl nemohl být z logických důvodů pro stát místem, kde by se manifestovala proporcionalita.

Další problém viděl v psychologickém účinku českých expanzivních snah na německé obyvatelstvo. Jestliže mají Němci přestat „doufat v Berlín“ a získat opět důvěru ve vlastní politiku, musí jim stát nabídnout takovou koncepci, která jim zaručí sociální a kulturní existenci jako národu. Jestliže se tak nestane, budou dál 3/4 německé mládeže vyrůstat ve

---

⁴⁵⁷ Citace dopisu podle - Bachstein, M. K.: *Wenzel Jaksch*, c. d., str. 123-125 a Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 360-361.

⁴⁵⁸ Jedná se o knihu, ve které autoři shromáždili materiál o protistátních aktivitách SdP - Josef Fischer. Václav Patzak, Vincenc Perth: *Jejich boj*. Praha 1937.

„fanatickém odmítání státu“ a příslušníci aktivistických stran se postupně dostanou do rukou militantního nacionalismu. Zmizí-li jednou důvěra v připravenost českého národa k dohodě, tak se jí již nepodaří obnovit. Své teze shrnul do vět: „Buď je česká politika schopna moudrosti a sebeomezení vlastního patriotismu a připravena vzdát se vzhledem k zahraničně-politickému ohrožení některých vnitropolitických dobovačných cílů, nebo dojde k selhání aktivismu a tím pádem k dlouhému přerušení spolupráce obou národů. Úspěšná politika čechizace a životaschopný německý aktivismus nemohou působit vedle sebe.“

Česká politika má na výběr mezi pokojným získáním německých občanů pro společný ideál státu nebo musí počítat se všemi vnitro- a zahraničněpolitickými následky. Nelze se prý spoléhat na krizi uvnitř SdP, je potřeba získat Němce pomocí „konceptu pozitivního státněpolitického řešení“.

Dopis svědčí o rostoucí deziluzi a zoufalství mezi německými aktivisty, kteří stále čekali na výrazné úspěchy. Pohrůžky demisí ministrů a vystoupení z vlády mohl sice Jaksch myslet jako výhrůžku, nicméně to svědčí o duševním rozpoložení mnoha aktivistů. Demisí totiž v listopadu pohrozili i němečtí agráři, kteří si stěžovali, že se jim těžko bojuje před voliči proti Henleinovi, když někteří jejich významní čeští kolegové mají k němu kladný vztah.⁴⁵⁹

Přes uvedené potíže pracovaly aktivistické strany dál na prosazování únorových dohod. V Olomouci se např. 1. srpna 1937 sešli zástupci moravských a slezských okresních ústředí („Bezirkstellen“), aby si vyměnili dosavadní zkušenosti a dohodli se na dalších úkolech ústředí. Přijatá rezoluce ocenila dosažené úspěchy v některých oblastech, ale zároveň upozornila vládu, že v mnoha otázkách, které souvisejí s prováděním dohody, je potřeba úprav. Bylo zde míněno hlavně vyšší tempo při realizaci ujednání na místních úrovních.⁴⁶⁰

Deutsche Presse zveřejnila 2. září 1937 úvodník „Duch 18. února“, ve kterém byla vysoce hodnocena práce ústředí. Rozvíjejí prý od svého vzniku „tichou, ale ne neúspěšnou činnost“. Opět jsou sice připomínány důkazy neplnění dohody, na konci ale přichází výzva k další práci.⁴⁶¹

---

⁴⁵⁹ Kárník, Z.: *České země, III. díl. c. d.*, str. 83.

⁴⁶⁰ *Sozialdemokrat*, 3. 8. 1937.

⁴⁶¹ *Deutsche Presse*, 2. 9. 1937: „Es genügt nicht, zu warten, bis uns die Erfolge des 18. Febers „in den Schoß fallen“! Weder Minister Zajicek, noch Abg. Schütz, noch die übrigen aktivistischen Politiker können's allein schaffen! Notwendig ist die Mitwirkung des gesamten Sudetendeutschums.“

Důležitým impulzem pro další činnost byla první velká oblastní konference aktivistických stran v Liberci 10. října 1937. Bylo konstatováno, že se dohoda v různých oblastech státní administrativy již účinně prosadila. Tempo realizace a rozsah únorových ujednání je však stále nedostačující a je proto potřeba dalších opatření. Sem patří zejména vydání přesných průvodních nařízení pro všechny centrální úřady a podřízené instance a opatření v návrhu státního rozpočtu na rok 1938, které by umožnily další přijímání německých žadatelů do státní služby, provádění veřejných investic v německých oblastech a nezmenšenou sociální péči. Dále byly zmíněna další „přání“. Patřilo mezi ně např. uspořádání jazykové otázky a zřízení německého vysílače.⁴⁶²

Žádosti o vlastní německé radiové vysílání se objevovaly již dlouhá léta. Aktivisté vládu upozorňovali, že tak přichází o účinný instrument, kterým by mohla na sudetské Němce působit. Tito místo toho poslouchají říšskou propagandu zaměřenou proti ČSR. V kompetentních čs. úřadech a institucích se však ještě na konci roku 1937 stále diskutovalo o fungování a vůbec oprávněnosti státní propagandy, zdali má v demokratickém státě vůbec místo -v této souvislosti i o vedení a obsahu stanice, určené pro německé vysílání. Tak se stalo, že dvouměsíční zkušební vysílání mělnického vysílače, určeného pro německé občany, bylo zahájeno teprve 7. března 1938. Stanice měla mít označení Praha II. a její vysílač měl pokrýt potřebná území. Jenže i zkušební vysílání už skončilo ve zcela nové situaci.⁴⁶³

Všechny vnitropolitické události však zastínilo Masarykovo úmrtí. Německé aktivistické strany se ve svých smutečních projevech přihlásily k jeho odkazu a manifestovaly tak svou věrnost republice. Dne 19. září se v pražském Německém divadle konalo společné smuteční shromáždění s hojnou účastí českých politiků, kde němečtí aktivisté opět vyjádřili svou důvěru ve vyřešení všech problémů a naplnění Masarykových myšlenek.⁴⁶⁴ Masarykovi bylo věnováno i celé podzimní číslo *Neue Zeit*, kam svými články přispěli i L. Czech, F. Spina, E. Zajicek a W. Jaksch.

První bilance „18. února“ přišla při projednávání státního rozpočtu na rok 1938 v rozpočtovém výboru a přednesl ji M. Hodža. Členům výboru předal rozsáhlý statistický materiál, ve kterém byly patrné změny oproti stavu před únorem 1937. V některých profesích je podle Hodži podíl Němců vyšší než je jejich podíl na počtu obyvatelstva - 22,33%: soudci, státní zástupci, učitelé, duchovní. Jsou ale i oblasti, kde není proporcionality zdaleka

---

⁴⁶² *Sozialdemokrat*, 12. 10. 1937.

⁴⁶³ Kárník, Z.: *České země, III. díl, c. d.*, str. 86.

⁴⁶⁴ *Sozialdemokrat*, 21. 9. 1937.

dosaženo. Jedním z důvodů je prý fakt, že Němci po vzniku ČSR nechtěli státu sloužit a dlouhá léta státní službu bojkotovali. Stávající nerovnost bude odstraněna o to rychleji, budou-li se menšiny bez vnitřních předsudků účastnit pozitivní spolupráce ve státě.⁴⁶⁵

Den před Hodžovým vystoupením, 16. listopadu, měl svůj projev ve výboru W. Jaksch. Upozornil na mnohem větší nezaměstnanost mezi sudetskými Němci, což považuje za „velkou mezeru v naší obranné frontě“. Proto požaduje úplnou proporcionalitu ve státní administrativě a veřejné službě. Na některých centrálních úřadech (jmenuje např. ministerstvo školství, zemědělství a pošt) není v podstatě žádný Němec. Toto je podle něj politický, ale i psychologický problém, neboť obrátí-li se Němec na úřad, kde nenarazí na jediného krajana, má to na něj demotivující účinek. Podle Jaksche je nyní ve státních službách o 40 000 Němců méně než v roce 1919. Zmínil se i o nutnosti zřízení německého vysílače.⁴⁶⁶

První zcela konkrétní bilance dohody přišla u příležitosti prvního výročí jejího uzavření. Sekretář aktivistické pracovní centrály („Arbeitsstelle“) Willy Wanka v rozhovoru pro *Sozialdemokrat* uvedl, že největší porce práce leží na okresních ústřednách, které více než centrála spolupracují s českými úřady na bázi důvěry. Práce centrály spočívala zejména v odstraňování překážek byrokratického rázu. Je to podle něj logické, neboť „18. únor“ znamenal rozchod s dosavadní 19 let trvající tradicí. Za pochodu se mění přístup úřadů a vše navíc doprovází administrativně technické změny. Podle Wanky neexistuje systémová sabotáž dohod. Je sice jasné, že některé úřady přijaly Němců více a některé méně, ale prý je třeba objektivně přiznat, že někdy je německých žadatelů nedostatek nebo nemají potřebnou kvalifikaci. Jako problém ovšem vyzvedl stále chybějící prováděcí nařízení, která by jasně určovala, jak se má proporcionalita ve všech úřadech uskutečňovat.⁴⁶⁷

Na konferenci aktivistických stran 18. února 1938 Wanka předložil podrobnou zprávu o dosažených výsledcích. Dosažené úspěchy jsou podle něj prvním krokem na správné cestě. Následoval výčet přijatých německých úředníků v různých oblastech veřejné služby. Celkový německý podíl nově přijatých úředníků stoupl ze 4% v únoru 1937, na 10% v srpnu 1937 a 12% v listopadu 1937. Z toho je podíl v první služební třídě (akademické vzdělání) u politické správy 28,4%, u policie 17,3% a v soudnictví 21,5%. U druhé služební třídy (středoškolské vzdělání) je situace následující: politická správa 26,9%, policie 22,5%. V těchto oblastech se tedy dá hovořit o jistém postupném vyrovnání.

---

⁴⁶⁵ *Sozialdemokrat*, 18. 11. 1937..

⁴⁶⁶ *Sozialdemokrat*, 17. 11. 1937.

⁴⁶⁷ *Sozialdemokrat*, 18. 2. 1938.

V oblasti sociální a zdravotní péče je konstatováno, že je již nyní dosaženo plné samosprávy. Také podíl státních stipendií pro německé vysokoškoláky se zvedl z 8% v roce 1935 na 12% v roce 1937 a v roce 1938 dosáhl přibližně 20%.

Nedostatky však stále převládaly v nižších služebních třídách. K tomu prý částečně přispívá i nedostatek (hlavně jazykově) kvalifikovaných německých uchazečů.⁴⁶⁸ Zde je pohled na statistiky o poznání horší. V nižší třídě je německý podíl nově přijatých u četnictva 7,2%, policie 7,7%. Poněkud lepší byla situace u finanční služby - 13,5%, veřejných prací - 14% a železnice - 14,2%.

Z tohoto přehledu vyplývá, že jen v politické správě a soudní službě docházelo k jisté, třebaže nevýrazné nápravě alespoň v tom smyslu, že nábor respektoval stav, kterého mělo být dosaženo. Že by se však dřívější stav nějak výrazně napravoval, o tom se dalo hovořit pouze u politické správy (tj. asi nejvíc v zemských a okresních politických úřadech). V ostatních rezortech se starý a pro aktivisty nepřijatelný stav stále ještě prohluboval, i když někde docházelo ke zlepšení (policie, snad i železnice a veřejné práce).

Zde je třeba brát v úvahu především těžkopádnost úředního aparátu, pomalé provádění prověrek státní spolehlivosti žadatelů, ale i obstrukce byrokracie. Často navíc do celého procesu vstupovaly politické strany a celá věc se tak stávala předmětem politické licitace.⁴⁶⁹

Vzhledem k pomalosti přijímání byla většina uchazečů přijata až ke konci roku 1937. Plynula z toho však naděje, že udrželi-li se nastavené tempo, dostaví se v roce 1938 již podstatnější úspěchy. Avšak času se už v té době moc nedostávalo.

Wanka dále vyzdvihl větší zohlednění německých firem při veřejných stavbách a dodávkách, dále pak brzké vydání jasných a závazných prováděcích nařízení pro přijímání do státní služby. Jsou však i četné nedostatky. Uvedl např. upřednostnění levnějších českých nabídek při přidělování státních zakázek, na což doplatily místní německé firmy (podle něj měl státní zájem převážet finanční hledisko). V komisích, které o přidělení rozhodují, by proto měli být též němečtí zástupci.

Přes první pozitivní výsledky je podle konference potřeba ještě větší zohlednění Němců na ministerstvech, při povyšování ve veřejné službě, přezkoumání úřednických přeložení, správa německých škol německými úředníky a konečně reformy v jazykové otázce.⁴⁷⁰

---

⁴⁶⁸ *Sozialdemokrat*, 19. 2. 1938.

⁴⁶⁹ Kárník, Z.: *České země, II. díl*, c. d., str. 84.

⁴⁷⁰ Kracík, J.: *Die Politik*, c. d., str. 365.

Výročí bylo samozřejmě řádně okomentováno v německém i českém tisku. Šlo vesměs o pochvalné příspěvky, které vyzdvihovaly dosažené úspěchy a žádaly vyšší tempo při realizaci dohody. Objevily se i stížnosti na postup českých úřadů v konkrétních případech, ale celkově převládalo pozitivní hodnocení. Všude ale zazněla prohlášení, že se jedná pouze o první kroky a že musí následovat další.⁴⁷¹

Wenzel Jaksch ve svém obsáhlém příspěvku označil „18. únor“ jako „nejvýznamnější pozitivum v celoevropské národnostní politice po válce“.⁴⁷² Je ovšem otázkou nakolik své tvrzení myslel vážně. Německý aktivismus totiž v této době již neodvratně šel k svému konci. Pánem pohraničí byla SdP, čeští agráři již celkem otevřeně vyjednávali s Henleinem, mezinárodní situace se rapidně zhoršovala a dosažené úspěchy (jakkoli byly v dané situaci významné) nemohly na zvrát stačit. Na druhou stranu ale Jakschovi a ostatním aktivistům nezbývalo nic jiného, než se za dohodu postavit, jestliže stále usilovali o česko-německé vyrovnání na půdě státu a v demokratickém duchu. Stručně řečeno, manévrovací prostor německých aktivistů se stále zužoval a jejich vliv na běh událostí byl čím dál menší.

---

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² *Sozialdemokrat*, 18. 2. 1938.

Konec německého aktivismu

Jak bylo řečeno, měli aktivisté na počátku roku 1938 minimum šancí, jak ovlivnit dění v ČSR. O osudu sudetských Němců a celého Československa se totiž rozhodovalo jinde. Podle známého Hossbachova protokolu sdělil Hitler 5. listopadu 1937 nejužšímu kruhu špiček třetí říše, že Německo musí získat „životní prostor“, že jej musí získat nejprve v srdci Evropy a že jej získá silou, tj. válkou. V jeho plánech na prvním místě figurovalo Rakousko a Československo. Původní varianta počítala s vojenskou akcí až v letech 1943-45, ovšem za příznivých podmínek už v roce 1938.⁴⁷³

Také Henlein již plně odevzdal SDP do Hitlerových rukou. Dne 19. listopadu 1937 sepsal a odeslal tou nejdůvěrnější cestou do Německa obsáhlou zprávu. Podle něj ústil vývoj na sudetoněmecké straně „do poznání, že dorozumění mezi Němci a Čechy je v Československu prakticky nemožné“ a že řešení je možné jen v „říši“. SdP prý rozbila mýtus demokratické republiky, avšak „musí maskovat svoje přiznání k nacionálnímu socialismu jako světovému názoru a politickému principu“. Navenek sice uznává československý stát, vnitřně však „nepřeje si nic více, než začlenění sudetoněmeckého území, ano celého česko-moravského prostoru do říše“. Bylo to poprvé, co bylo něco takového vysloveno a napsáno.⁴⁷⁴

Shodou okolností téhož 19. listopadu jednal s Hitlerem důvěrník Chamberlaina a budoucí ministr zahraničí lord Halifax. V podstatě ho ujistil, že Británie nemá nic proti úpravám hranic ve střední Evropě, protože by stejně dříve nebo později přišly na pořad dne. Jedinou podmínkou ale je, aby tyto změny probíhaly pokojnou cestou. Británie si tak zachová svou tvář a zabrání se válce. Korektury hranic se týkaly Gdaňska a koridoru, Rakouska a Československa.⁴⁷⁵ Tyto události zpečetily osud republiky.

Změny v neprospěch německých aktivistů se odehrávaly také na domácí scéně. Již od září 1937 získávalo na síle pravicové křídlo českých agrárníků v čele s Rudolfem Beranem. Ačkoliv Hodža sám k tomuto kruhu úplně nepatřil, byl to on, kdo vyzval Henleina k jednání (zmíněná schůzka 16. září). Tato iniciativa byla vedena především pragmatickými hledisky,

---

⁴⁷³ Kural, V.: *Konflikt*, c. d., str. 164.

⁴⁷⁴ Kárník, Z.: *České země, III. díl*, c. d., str. 89.

⁴⁷⁵ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 387.

ne snahou o zásadní řešení. Nabídl mu přijetí členů SdP do správy několika větších měst (Karlovy Vary, Liberec), kde měli osvědčit svou loajalitu státu. Henlein nakonec odmítl a dal se jinou cestu.⁴⁷⁶

Tato jednání měla ovšem dopad jinde. Němečtí aktivisté cítili, že Hodža jedná za jejími zády, a začali v něj ztrácet důvěru. Ze zpráv německého velvyslance Ernsta Eisenlohra navíc vyplývá, že se Hodža zabýval myšlenkou odsunutí německých aktivistů na vedlejší kolej.⁴⁷⁷

Tyto kroky měly za následek, že se od podzimu 1937 začala novoaktivistická fronta pomalu rozpadat. Vedení německých agrárníků postupně na aktivistické principy rezignovalo již během druhé poloviny roku 1937 (srov. např. Hackerova prohlášení o Německu).⁴⁷⁸

Asi definitivně procitli aktivisté po přečtení Beranova novoročního článku 1. ledna 1938. Naznačil v něm totiž ochotu dohodnout se místo s aktivisty s Henleinovo SdP. Prohlásil doslova, že „není možno pokládat všechny Němce, když se hlásí k určité politické straně, za velezrádce“. Když při volbách „projevilo jeden a čtvrt miliónu německých voličů důvěru SdP, je nutno s tím počítat a nutno z toho dělat příslušné závěry“ a „pocitivě se dohodnout“. Beranovi již nešlo pouze o pragmatickou dohodu s SdP, chtěl uskutečnit zásadní obrat čs. politiky směrem k Berlínu, o dorozumění s Hitlerem.⁴⁷⁹ Němečtí novoaktivisté se ocitli ne vlastní vinou ve slepé uličce.

V tomto kontextu se musí jejich oslavné články z 18. února 1938 nutně jevit jako poslední zoufalé pokusy. Čelní představitelé již zřejmě tušili, že jejich snaha o národnostní vyrovnání na bázi „18. února“ nemá šanci na úspěch. Ale jak jsem již zmínil, jinou možnost než dále trvat na plnění dohody a vyzdvihovat každý, byť sebemenší pokrok asi aktivističtí politici neměli.

Téměř v ten samý den prvního výročí únorových ujednání, 20. února 1938, přednesl Hitler v Říšském sněmu projev, ve kterém hovořil o 10 miliónech Němců, kteří žijí ve dvou sousedních státech a kterým „bylo proti jejich vůli mírovými smlouvami zabráněno sjednotit

---

⁴⁷⁶ Kural, V.: *Konflikt*, c. d., str. 163.

⁴⁷⁷ Kracík, J.: *Die Politik*, c. d., str. 390.

⁴⁷⁸ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 289.

⁴⁷⁹ Kural, V.: *Konflikt*, c. d., str. 163.

se s říší“.⁴⁸⁰ Projev vysílal i československý rozhlas. Byl však tak bezprecedentní provokací, že ho Hodža odsoudil jako vměšování se do vnitřních záležitostí ČSR.⁴⁸¹

Hitlerova řeč vyvolala mezi sudetskými Němci vlnu očekávání. Ta byla umocněna 11. března okupací Rakouska a jeho „anšlusem“ k Německu. V německém politickém životě ČSR zanechalo obsazení Rakouska obrovský dojem. Nadšení zfanatizovaných Němců bylo vystupňováno na nejvyšší míru. Zavládlo mezi nimi přesvědčení, že nyní jsou na řadě oni. „Anšlus“ zahájil definitivní rozpad německého vládního aktivismu.⁴⁸²

Vnitrostranická krize DSAP

Reakce německých sociálních byla rozhodná a dala se očekávat. Okupaci odsoudili jako násilný a protiprávní akt. V úvodníku *Sozialdemokrata* 13. března 1938 však bylo poukázáno na fakt, že svou vinu mají všechny rakouské vlády od 12. února 1934 do 11. března 1938, které svou činností nynější situaci v podstatě připravovaly.⁴⁸³

Strana zareagovala svoláním říšské konference 18. května do Prahy, která se měla zabývat výhradně politickými otázkami. Podle mínění mnoha pozorovatelů ale ke konferenci došlo kvůli rostoucímu napětí mezi „starými“ a „mladými“ ve straně, mezi zastánci ortodoxního marxismu kolem předsedy Czecha a přívrženci W. Jaksche a jeho „Volkssozialismu.“⁴⁸⁴

Jaksch si hned na začátku svého projevu položil otázku, zda strana po celou dobu své existence myslela a jednala správně, a pokračoval dále tvrzením, že „představy ze sociálně politické éry dělnického hnutí již nyní nestáčí“.⁴⁸⁵ Celkem zřetelně tak napadl dosavadní politiku L. Czecha .

Za příčinu dnešní těžké situace označil „špatné svědomí vítězných národů vůči poraženým.“ Anglie a Francie se již pět let předhánějí, kdo napraví „křivdy spáchané na výmarské republice“. Proto měl prý pravdu Josef Seliger, když usiloval o zajištění právního

---

⁴⁸⁰ *Sozialdemokrat*, 22. 2. 1938: výňatek z Hitlerova projevu: „Und zu diesen Interessen des deutschen Reiches gehört auch der Schutz jener deutschen Volksgenossen, die aus eigenem nicht in der Lage sind, sich an unseren Grenzen das Recht einer allgemeinen menschlichen, politischen und weltanschaulichen Freiheit zu sichern.“

⁴⁸¹ Kárník, Z.: *České země, III. díl*, c. d., str. 502.

⁴⁸² Kracík, J.: *Die Politik*, c. d., str. 393.

⁴⁸³ *Sozialdemokrat*, 13. 3. 1938: „Wer sich an der Demokratie versündigt, stirbt am Faschismus.“

⁴⁸⁴ Kracík, J.: *Die Politik*, c. d., str. 397.

⁴⁸⁵ *Sozialdemokrat*, 19. 3. 1938.

postavení sudetských Němců v nových poválečných poměrech. Podle něj se duch Versailles projevil i ve vnitřní politice ČSR a sehrál zde osudnou roli. Mezi sociálními demokraty sice je odhodlání k boji, ale lidé prý mají čím dál větší pocit, že byli a jsou „zajatci nesprávné politiky českého tábora“. Možný politický účinek „18. února“ zhatilo chybějící porozumění na české straně a strana proto musí českému národu říci, „že z dnešní pozice, která je nám (v politice - L. V.) přisouzena, nemůžeme plnit to, co od nás hodina žádá“.⁴⁸⁶

Během konference především mladší účastníci vznášeli požadavky na omlazení vedení strany. Jaksch poté rozhodně požadoval ustanovení termínu pro brzký sjezd a pohrozil složením svých funkcí, jestliže se tak nestane.⁴⁸⁷

Konference pak byla přerušena a uskutečnilo se důvěrné zasedání představenstva, kde se jednalo o „minimálních požadavcích strany vůči vládě v této nové situaci“. Podle Bachsteina se zdá, že zde došlo k rozepři mezi Czechem a Jakschem, neboť Jaksch po jednání ohlásil rezignaci na své funkce, což ale konference nevezala na vědomí.⁴⁸⁸ Pak došlo k další hádce a Jaksch s několika svými stoupenci konferenci opustil.⁴⁸⁹

Je otázkou, nakolik byl tento otevřený boj o mezi zasloužilým předsedou Czechem a mladým Jakschem pro stranu v tak těžké době vhodný. Podle Bachsteina je možné, že vývojem frustrovaný Jaksch již nezvládl své ambice. Zřejmě se však domníval, že změnou v čele nemůže strana nic ztratit, pouze získat.⁴⁹⁰ Na závěr konference bylo nakonec rozhodnuto, svolat 26. března 1938 do Prahy celostátní sjezd.

Na krajské konferenci v Mostě o dva dny později mluvil o konfliktu na konferenci sekretář S. Taub. Jaksch prý hájil stanovisko, že ministr nemůže být předsedou strany a jako příklad uvedl ČSDSD, kde je v čele poslanec Antonín Hampl. Tento argument však většina výboru neakceptovala, a tak se Jaksch vzdal svých funkcí. Podle něj má na spor vliv i rasový původ L. Czecha (konference sice antisemitské stanovisko odmítla, přesto byl vysloven zejména mladými požadavek, aby židovský element ustoupil do pozadí, jinak nebude mít strana možnost získávat nové členy). Jaksch si je prý nepochybně vědom, že za jeho návrhy stojí většina členstva strany, což se projevilo i na poslední konferenci.⁴⁹¹

---

⁴⁸⁶ Tamtéž.

⁴⁸⁷ NA Praha. PMV - 225-1016-4, zpráva z jednání říšské konference funkcionářů DSAP v Lidovém domě 18. 3. 1938.

⁴⁸⁸ Bachstein, M. K.: *Wenzel Jaksch*, c. d., str. 137

⁴⁸⁹ NA Praha. PMV - 225-1016-4, zpráva z jednání říšské konference DSAP v Lidovém domě 18. 3. 1938.

⁴⁹⁰ Bachstein, M. K.: *Wenzel Jaksch*, c. d., str. 137.

⁴⁹¹ NA Praha. PMV - 225-1016-4, zpráva z krajské konference v Mostě 20. 3. 1938.

Vyslaná delegace, byli zde výrazně zastoupeni mladí (Jaksch, E. de Witte, W. Wanka, E. Paul) a příznačně v ní nefiguroval L. Czech, jednala s Hodžou 21. března 1938. Opět se jednalo o hospodářských a sociálních opatřeních a bylo zdůrazněno, že mimořádné poměry si žádají mimořádná řešení.⁴⁹² Jaksch možná počítal s nějakým zásadním průlomem ještě před sjezdem, ale opak byl pravdou. Hodža a jeho strana už vlastně o aktivisty nejevila příliš velký zájem.

Na přípravném schůzi představenstva DSAP 26. března 1938 oznámil L. Czech, že dává svůj úřad straně k dispozici. Bylo to vzato na vědomí a usneseno vyčkat v této záležitosti výsledků sjezdu. Czech sám se sjezdu nezúčastnil, jeho prohlášení přečetl poslanec Heeger.⁴⁹³ Czech oznámil delegátům, že se pevně rozhodl nepřijmout již žádnou funkci v představenstvu, i když nadále bude ve straně pracovat. Vedou ho prý k tomu nejen osobní, ale i závažné věcné důvody, vyplývající z obav o další osud strany, především ale o zachování jejích programových zásad. Protože nesouhlasí s Jakschovým „Volkssozialismus“, byl by rád, kdyby se pronikání takových myšlenek do DSAP zabránilo. Trpké zkušenosti posledních let mu ukázaly, že spolupráce s Jakschem není možná. V této souvislosti odkázal na poslední konferenci.⁴⁹⁴

Přes výhrady některých delegátů byl novým předsedou DSAP zvolen Wenzel Jaksch. Připomínky se týkaly zejména jeho „Volkssozialismus“ a kontaktů s Otto Strasserem. Z Jaksche se však od léta 1935 stala nejaktivnější a nejvyprofilovanější postava strany, která vždy dokázala přitáhnout na stranická shromáždění velké počty lidí, a tak neměl protikandidáta.⁴⁹⁵

Ve svém programovém projevu vyzvedl Jaksch „tři velké reality sudetoněmecké politiky“: 1) zůstanou státní hranice, leda že by přišla nějaká světová katastrofa nebo vypukla světová válka, což by ovšem znamenalo konec sudetských Němců; 2) zůstane demokratická ústava ČSR, čímž odpadají známé totalitní nároky SdP; 3) Praha vždy zůstane hospodářským, finančním a administrativním centrem a byl by velký omyl, kdyby na kdokoli zapomněl. Tyto zásady měly po „anšlusu“ nadšeným sudetským Němcům ukázat věcnou realitu.⁴⁹⁶

Následovaly úvahy, které mohly výhrady proti jeho politice pouze posílit. Vyjádřil se v tom smyslu, že není pro DSAP nebezpečné, jestliže vláda vyjednává s SdP. Nyní už to prý

---

⁴⁹² *Sozialdemokrat*, 23. 3. 1938.

⁴⁹³ Kracig, J.: *Die Politik*, c. d., str. 398.

⁴⁹⁴ *Sozialdemokrat*, 27. 3. 1938.

⁴⁹⁵ Kracig, J.: *Die Politik*, c. d., str. 398.

⁴⁹⁶ *Sozialdemokrat*, 27. 3. 1938.

může říci: při jednáních o celkovém řešení sudetoněmecké otázky v rámci ČSR nebude již DSAP sedět na českých lavicích. Má totiž dostatečně silné zázemí, aby se jednání mohla účastnit.⁴⁹⁷ Dále požadoval uznání Němců druhým státním národem a zakotvení této změny v ústavě. V tomto požadavku se již mnoho nelišil od Henleina, jenž žádal v podstatě totéž a naposledy to zmínil při „slavnostní přísaze“ odpadlých agrárníků.⁴⁹⁸

Aby na svou stranu získal i příznivce L. Czecha (ti se při volbě zdrželi hlasování), snažil se Jaksch vysvětlit, co se skrývá pod pojmem „Volkssozialismus“. Má ten samý obsah jako úspěšná politika švédské sociální demokracie. Nejde prý o slovo, ale podstatu politiky. „Volkssozialismus“ je ostatně překlad slov 'sociální demokracie'.⁴⁹⁹

Změna oproti stanoviskům L. Czecha je patrná na první pohled. Jakschovy názory plně korespondovaly s koncepcí „Volkssozialismu“ - zdůraznění nacionálního tónu, z toho plynoucí snaha o oslovení širšího okruhu Němců a tvrdší postoj vůči vládě. Jeho vnitřní sociálně demokratické principy a přesvědčení se začaly povážlivě viklat. To dokládá i jeho setkání se členem SdP Josefem Pfitznerem, které zaranžoval bývalý člen DSAP Franzel. Uskutečnilo se 2. dubna 1938 v kavárně Šroubek na Václavském náměstí (přítomen byl i Franzel). Jaksch sice trval na nutnosti dělnické strany, ale přiznal „silný otřes“ členské základny. Na svých shromážděních se na druhou stranu setkává s dělníky SdP, kteří prý nepožadují nic jiného, než co on říká, a tvrdí proto, že by se měl stát vůdcem dělnictva v rámci SdP a Henlein by mu měl dát v dělnických otázkách volnou ruku. Pfitzner k tomu ve svých poznámkách dodal, že měl spolu s Franzlem dojem, jakoby tím Jaksch vyjadřoval jistá osobní přání.⁵⁰⁰

Jaké byly v tomto ohledu jeho plány není jisté, k žádným konkrétním výsledkům totiž nedošlo. Ukazuje to ale zřetelně, o jakých cestách asi Jaksch v této době uvažoval.

---

⁴⁹⁷ Tamtéž: „Es ist möglich, daß die Regierung Verhandlungen mit der SdP einlietet, doch wäre es ein Fehler, in dieser Möglichkeit eine Gefahr oder auch nur eine Verlegenheit für die deutsche Sozialdemokratie zu erblicken. Eines kann heute schon deutlich gesagt werden: daß wir bei Verhandlungen über eine Gesamtregelung der sudetendeutschen Frage im Rahmen der Staatssouveränität nicht auf den tschechischen Bänken sitzen werden. Immerhin habe ich die Beruhigung, daß wir genug moralischen und politischen Rückhalt haben, um uns einen Platz an dem Verhandlungstisch zu sichern.“

⁴⁹⁸ Bachstein, M. K.: *Wenzel Jaksch*, c. d., str. 145.

⁴⁹⁹ *Sozialdemokrat*, 29. 3. 1938: „Unter Volkssozialismus meine ich das, was die schwedische Sozialdemokratie unter großen Erfolgen seit Jahr und Tag als den Inhalt ihrer Politik betrachtete. Nicht auf das Wort kommt es an, sondern auf den Wesensinhalt einer Politik. Das Wort Volkssozialismus ist ja übrigens eine Übersetzung des Wortes Sozialdemokratie. Dieses Wort Sozialdemokratie ist uns ein heiliger Begriff, verbunden mit dem Gefühl unserer Menschen, und an diesem Begriff soll und darf nicht gerüttelt werden.“

⁵⁰⁰ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 399.

Naplnil se také ministerský osud L. Czecha. Německá sociální demokracie byl na počátku poslední německou stranou, která měla zastoupení ve vládě. Osoba L. Czecha ale byla již delší dobu trnem v oku zejména českým agrárníkům a v zákulisí tlačili na jeho demisi a nahrazením W. Jakschem.⁵⁰¹ To samé se zřejmě událo před sjezdem. Z vyšších míst (od Beneše nebo Hodži, v tomto bodě nepanuje jistota) prý dorazilo doporučení, aby již do čela strany nekandidoval a aby se tak uvnitř nerozpoutal vnitrostranický boj.⁵⁰²

Podobná situace nastala i ve vládě. Hodža sdělil 23. března německému velvyslanci Eisenlohrovi, že zamýšlí dát Czechovi ultimátum. Ten pak „požádá o dovolenou, zmizí z politické scény“ a bude nahrazen Jakschem, který je SdP milejší než Czech. Toto ale Henlein odmítl a vyjádřil se proti setrvání DSAP ve vládě. Mluvčím sudetských Němců je konec konců SdP.⁵⁰³

Dne 9. dubna (formálně až 11. dubna) podal L. Czech jako poslední německý ministr demisi. Tímto skončila německá vládní účast, která trvala nepřetržitě od roku 1926, a současně to znamenalo konec německého vládního aktivismu.

Zánik BdL

Jestliže okupace Rakouska definitivně odstartovala vnitřní krizi DSAP, pro Svaz zemědělců znamenala konec. Tato strana byla od počátku novoaktismu jeho nejslabším článkem a přes zcela jistě upřímná prohlášení loajality některých jejích představitelů, zejména F. Spiny, nadále udržovala kontakty s předáky SdP. Zejména v osobě svého předsedy měla v čele politika, který se v dřívějších letech horlivě přimlouval za spolupráci s Henleinem a pomáhal mu prolomit jeho počáteční politickou izolaci. Nelze se tedy domnívat, že by se stal přesvědčeným aktivistou, ačkoli takto na veřejnosti vystupoval.

Jak již bylo řečeno, myšlenky aktivismu se ze strany začaly vytrácet již v druhé polovině roku 1937. Dne 23. ledna 1938 dokonce Hacker na adresu SdP prohlásil, že se zdá, jakoby se strana vracela ke svému prvnímu programu z České Lípy roku 1934 a byla ochotna k součinnosti s jinými složkami německého tábora. Vysvětloval tím i ochotu českých

---

⁵⁰¹ Tamtéž. str. 390.

⁵⁰² Bachstein, M. K.: *Wenzel Jaksch*, c. d., str. 144.

⁵⁰³ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 400.

agrárníků k jednání s Henleinem. Tyto naděje hodně souvisely s novoročním projevem R. Berana, kde se „nepřímo“ vyslovil pro možnost vládní účasti SdP.⁵⁰⁴

Na schůzi německé a české agrární mládeže v Praze 8. února 1938 obhajoval německé národnostní požadavky a dodal, že přijetí zásad národnostního vyrovnání zklidní neklidné vnitropolitické poměry ČSR. Má se tak dít na základě „18. února“ a Němci se mají tímto způsobem získat pro stát.⁵⁰⁵

I ve vedení BdL se ale dále rozmáhalo přesvědčení, že další politika je možná pouze v koordinaci s SdP. Od počátku ledna 1938 byl Hacker s předáky SdP dohodnut na společném postupu, což dokládá i pověření Kundta a Peterse jednat s německými agrárníky.⁵⁰⁶

Pokračující odklon byl patrný i ve stranickém tisku. Zatímco *Deutsche Presse* a zejména *Sozialdemokrat* přinesly k výročí únorové dohody obsáhlé články s projevy svých představitelů, v agrární *Deutsche Landpost* bylo bilancování o poznání skromnější.⁵⁰⁷

Hitlerův projev 20. února a „anšlus“ Rakouska 11. března tak dopadl u německých agrárníků na úrodnou půdu a předáci BdL vesměs podleli všeobecné euforii. Výjimkou nebyl ani Gustav Hacker. Již 14. března 1938 na krajském sjezdu v Liberci učinil první náznaky, že brzy opustí aktivistickou frontu. Připojení Rakouska k říši srdečně uvítal a prohlásil to za doklad, že „myšlenka německé sounáležitosti („Volkstum“) je v Rakousku živá“.⁵⁰⁸ Dále prohlásil, že nyní už není Německo ani Rakousko, ale pouze velké Německo. Úkolem sudetských Němců je být mostem mezi oběma národy. Odmítl sice totalitu, je ale připraven jednat o spolupráci se všemi stranami.⁵⁰⁹

Představenstvo strany za dva dny, 16. března, rozhodlo o vystoupení BdL z centrály aktivistických stran s odůvodněním, že je pro stranu další spolupráce s marxisty nepřijatelná. Gustav Hacker dostal plnou moc k jednání s SdP.⁵¹⁰ Současně byly vytyčeny nově formulované národní požadavky, které byly ve srovnání s dřívějšími podstatně výbojnější: zakotvení národnostních práv německé menšiny jako rovnoprávného národa; na úseku

---

⁵⁰⁴ César, J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 426.

⁵⁰⁵ *Deutsche Landpost*, 9. 2. 1938.

⁵⁰⁶ César, J. - Černý, B.: *Politika*, c. d., str. 441.

⁵⁰⁷ viz *Deutsche Landpost*, 18. 2. 1938.

⁵⁰⁸ *Deutsche Landpost*, 15. 3. 1938: „Das deutsche Volkstum steht im Zeichen des Glückes, daß aus einem Volk ein Reich wurde.“

⁵⁰⁹ NA Praha, PMV - 225-991-7, zpráva o krajské sjezdě BdL v Kadani 13. 3. 1938.

⁵¹⁰ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 393.

samosprávy plný rozvoj kultury, hospodářství, sociální podpory a správy; odčinění spáchaného bezpráví; urychlené vyřízení návrhu na zlepšení situace v zemědělství.⁵¹¹

Sekretář centrály Willy Wanka ujistil sice 19. března E. Sobotu, že vystoupení BdL z „Arbeitsstelle“ neznamená její zánik. BdL navíc nijak výrazně na její činnost politicky a personálně nepřispíval. Odchod agrárníků ale znamená ztrátu prestiže celého aktivismu. Vedení centrály se přesto rozhodlo pokračovat v práci, i kdyby z ní měli vystoupit i křesťanští sociálové.⁵¹²

Vývoj v BdL 17. března dále urychlila Heleinova výzva všem sudetským Němcům, aby se sjednotili „do velké politické fronty naší národní skupiny“. Malé odštěpenecké strany („Schplitterparteien“), nemají již podle něj právo na život. Jedinou nositelkou jednotné vůle a právního boje sudetských Němců je SdP.⁵¹³

Hacker, jenž se již dříve pochvalně vyjadřoval o „pravém národním společenství“, se v tento moment nedal zastavit. Z titulu své funkce vydal 22. března prohlášení, ve kterém oznámil odchod strany z vlády a „včlenění do SdP pod vedením Konráda Henleina.“ Odůvodnil své rozhodnutí krachem v roce 1926 započatého pokusu o řešení národnostní otázky na vládní úrovni.⁵¹⁴ Na to zareagoval F. Spina a v půl osmé večer oznámil Hodžovi svou demisi.⁵¹⁵

Pro Spinu a některé jeho spolupracovníky znamenaly události z března 1938 nepochybně osobní tragédii. Vždyť tento politik byl jedním z tvůrců koncepce spolupráce mezi Čechy a Němci. Po své demisi se stáhl úplně z veřejného života. Do SdP nevstoupil. On a někteří členové vedení spolu s různými místními organizacemi se cítili být Hackerovým postupem podvedeni.

O několik týdnů později, 9. května, se k celé situaci na stránkách *Prager Montagsblatt* ještě jednou vrátil. Tvrdil, že Hackerovi poskytnuté pravomoci ho opravňovaly pouze k vedení jednání s vládou, SdP a DCV o národnostních a sociálních požadavcích. Současně

---

⁵¹¹ *Deutsche Landpost*, 17. 2. 1938.

⁵¹² Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 393.

⁵¹³ Kárník, Z.: *České země, III. díl*, c. d., str. 504.

⁵¹⁴ *Deutsche Landpost*, 23. 3. 1938: prohlášení BdL: „Der BdL tritt mit dem heutigen Tage aus der Regierung aus. Der im Jahre 1926 begonnene Versuch, auf dem Wege der Mitarbeit in der Regierung zu einer nationalen Befriedigung im Staate und zur Sicherstellung der Lebensrechte der sudetendeutschen Volksgruppe zu gelangen, ist gescheitert. Ebenso hat die Politik, die mit dem Regierungsbeschluss vom 18. Feber 1937 eingeleitet, wurde versagt. Der BdL gliedert sich zur Gänze in die SdP unter der Führung Konrad Henleins ein. Die Entwicklung der letzten Zeit erfordert die einheitliche Ausrichtung und den geschlossenen Einsatz aller Volkskräfte.“

⁵¹⁵ *Deutsche Presse*, 23. 3. 1938.

prý bylo na zasedání rozhodnuto o svolání sjezdu na 23. duben 1938, který měl rozhodnout o dalším postupu strany. Z žádného usnesení představenstva přímo ani nepřímo nevyplývá, že by měl Hacker pravomoc stranu rozpustit. Toto může podle stanov udělat pouze sjezd.⁵¹⁶ Smutného konce Československa se Spina nedožil. Zemřel v Praze pár dní před Mnichovem 17. září 1938.⁵¹⁷

Odmítavý postoj k Hackerovu postupu měl za následek, že zejména na Moravě a ve Slezsku některé organizace odmítly přestup do SdP a rozpuštění vlastních skupin. V Moravské Třebové se např. objevil leták, který byl podepsán „Die neukonstituierte Reichsparteileitung des BdL“. Bylo v něm odsouzeno Hackerovo počínání a poukázáno na fakt, že k tomu neměl potřebné pověření a svým svévolným rozhodnutím postavil celou stranu před hotovou věc. Za příklad je dávána DCV, která své organizace nerozpustila, pouze pozastavila jejich činnost.⁵¹⁸ K oživení strany již ovšem nedošlo.

Zastavení činnosti DCV

Mezi křesťanskými sociály se zpočátku zdálo, že ji nestihne stejný osud jako BdL. Aktivistické křídlo bylo totiž v jejích řadách silnější a aktivisté si přes značné těžkosti udržovali ve vedení vliv. I nadále tak viděli jako jedinou možnost uskutečnění německých požadavků v důsledném provádění únorových dohod. Výzvy k naplnění „18. února“ tak byly stále leitmotivem většiny shromáždění, organizovaných DCV.⁵¹⁹

Na schůzi v Rýmařově 6. března vyjmenoval úspěchy dohody E. Zajicek. Za poslední rok bylo prý přijato 1 500 německých úředníků a 5 500 dělníků, byly povoleny dvě německé školy a zvýšila se podpora vysokoškoláků. Strana proto hodlá dál setrvat ve vládě, ve kterou má důvěru.⁵²⁰

Ve svém článku k výročí dohody vyjádřil ministr Zajicek své přesvědčení, že se obsah ujednání podaří naplnit a že přes těžkosti, které je provázejí, přispějí k pokojnému vyřešení

---

⁵¹⁶ Kracík, J.: *Die Politik*, c. d., str. 394.

⁵¹⁷ *Politická elita meziválečného Československa 1918-38*. Kolář a kol. (ed.), Praha 1998, str. 230-231.

⁵¹⁸ NA Praha, PMV - 225-991-7, poznatky o sloučení BdL a SdP z 28. 3. 1938.

⁵¹⁹ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 294.

⁵²⁰ NA Praha, PMV - 225-1015-2, policejní zpráva ze schůze v Rýmařově.

česko-německého soužití.⁵²¹ Předseda Stolberg se na shromáždění v Praze 25. února 1938 vyslovil proti zákonným předlohám SdP a jejím totalitním snahám v německém politickém táboře.⁵²²

Obsazení Rakouska přijala DCV s rezervou a úvodník v *Deutsche Presse* 13. března komentoval dění v Rakousku s jistou kritikou.⁵²³ Také vystoupení BdL z aktivistické centrály ještě neznamenal podobný vývoj v DCV. Jeho odchod je považován za „ztrátu nervů“, aktivistické strany ovšem nemohou mezi sudetskými Němci v duchu „18. února“ pozitivně působit, jestliže jim „klacky pod nohy“ hází i čeští politici.⁵²⁴ V reakci na Henleinovu výzvu sudetským Němcům 17. března bylo rozhodnuto svolat 21. března zasedání předsednictva strany, které mělo zaujmout stanovisko k vnitřním i zahraničním událostem. Na něm byla vytvořena skupina, která měla vstoupit do jednání se všemi politickými faktory o zásadním uspořádání česko-německého vztahu.⁵²⁵

Tato čtyřčlenná skupina však zřejmě na nátlak nacionálního křídla na svém jednání 23. března 1938 doporučila vedení strany výstup z vlády a spolupráci s SdP. Toto doporučení 24. března vedení přijalo. Znamenalo to stáhnutí zástupců DCV z vlády, výstup z koalice, přestup poslanců (včetně Hanse Schütze) a senátorů do řad SdP a zastavení činnosti strany.⁵²⁶ Tímto rozhodnutím vyjádřila DCV své zklamání nad neúspěchem únorových dohod, které zavládlo i mezi německým obyvatelstvem. V „jednotné bojové frontě“ nyní budou její poslanci a senátoři usilovat všemi prostředky a zásadní řešení česko-německého vztahu.⁵²⁷

Je velmi pravděpodobné, že hlavní popud k ukončení činnosti DCV vyšel od Hilgenreinera, který měl z křesťansko-sociálních předáků k Henleinovi nejbližší. Ten se mu prý měl zaručit, že bude nadále ve svém hnutí hájit i církevní zájmy. Jeho rozhodnutí zřejmě napomohlo vystoupení vídeňského arcibiskupa Innitzera, který záhy po okupaci Rakouska vyjádřil za rakouské katolíky loajalitu novému režimu.⁵²⁸

---

⁵²¹ *Deutsche Presse*, 18. 2. 1938: „Nicht nur die Regierenden und die Parteiführer, nein das ganze Volk muß die nationale Befriedigung bejahen.“

⁵²² *Deutsche Presse*, 26. 3. 1938.

⁵²³ *Deutsche Presse*, 13. 3. 1938: „Die weitere Entwicklung in Österreich ist klar: es kommt zunächst die Vollendung der sehr rasch begonnenen Gleichschaltung, es kommt die Voksabstimmung, deren Ergebnis nicht zweifelhaft ist. Dann bleibt bloß mehr die Frage offen, ob Österreich nur faktisch oder formell ein Teil des Deutschen Reiches wird.“

⁵²⁴ *Deutsche Presse*, 18. 3. 1938.

⁵²⁵ *Deutsche Presse*, 22. 3. 1938 - jejími členy byli ministr Zajicek, předseda Stolberg a předsedové parlamentních klubů.

⁵²⁶ Kracik, J.: *Die Politik*, c. d., str. 396.

⁵²⁷ *Deutsche Presse*, 25. 3. 1938.

⁵²⁸ Šebek, J.: *Mezi křížem*, c. d., str. 296.

Také v řadách DCV však ne všichni souhlasili s tímto postupem. Ministr Zajicek po své demisi odmítl nabídnuté poslanecké křeslo. Další aktivista Mayr-Harting se podobně jako Spina stáhl z politického života. Ve straně se rovněž objevily skupiny, které glajchšaltování odmítly a potvrdily svoji samostatnost (např. v Jihlavě). Ještě v srpnu se objevily snahy obnovit činnost DCV, ale události kolem zářijové krize a podpisu mnichovské dohody podobné úvahy definitivně znemožnily.

Německý aktivismus vyjádřený účastí německých ministrů ve vládě tak na jaře 1938 definitivně zmizel z československé politické scény. Přes snahu jeho představitelů se nepodařilo prosadit ho jako alternativu k negativistické politice SdP, která sázela na nacionální rétoriku spojenou s brutálními metodami, používanými Hitlerem a jeho NSDAP v Německu. Již od podzimu 1937 jeho pozice slábla i v aktivistických stranách. Naděje vyvolané dohodou z 18. února 1937 se ukázaly jako předčasné, neboť ani úspěchy, kterých jejich pomocí bylo dosaženo, již sudetské Němce nepřesvědčily. Svůj podíl mělo jistě i pomalé zavádění ujednaných bodů do praxe. Nejzásadnější však byl fakt, že tento pokus přišel pozdě a navíc v situaci, kdy se sudetoněmecka otázka již stávala předmětem mocenské politiky hitlerovského Německa.

Závěr

Německý aktivismus zanechal v dějinách meziválečného Československa výraznou stopu. Byl to pokus o vyřešení česko-německého soužití demoratickou cestou a kdyby se mu dostalo více času a příznivějších okolností, mohl vést k úspěchu. Avšak faktor čas spojený s vývojem mezinárodní situace znamenal jeho prohru.

Příchod hospodářské krize zastihl strany v obou politických táborech nepřipravené. Němečtí aktivisté byli navíc vystaveni agresivně vedené kampani DNSAP a potom SHF / SdP, jimiž byli pro svou spolupráci s Čechy označováni za zrádce národa. Němečtí sociální demokraté reagovali ze všech stran nejrozhodněji. Odsoudili totální nároky německých nacistů a ve spolupráci s ČSDSD se ve vládě snažili o zlepšení sociálních podmínek v krizí postižených územích, což byla podle nich cesta, jak čelit rostoucí radikalizaci sudetských Němců. Zejména mezi mladým členstvem se ale utvořila opozice, která žádala mnohem razantnější politiku jak v sociální, tak národnostní otázce, které podle nich spolu úzce souvisejí. Tyto názory se neprosadily a vše skončilo vyloučením opozičníků ze strany.

Němečtí agrárníci kladli coby stavovská strana velký důraz na prosazování opatření, která měla být ve prospěch zemědělského sektoru. V tomto bodě, podobně jako DSAP, spolupracovali se sesterskou českou stranou. BdL jako občanská a konzervativní strana zpočátku přivítal vznik SHF a pomohl Henleinovi z politické izolace. Vedení se dokonce pokusilo vyjednat s ním dohodu o rozdělení sfér vlivu, ale na počátku roku 1935 se definitivně ukázala nereálnost takových pokusů. Byli to agrárníci, kteří na své kontakty s SHF doplatili. Ještě před volbami odešli z jejich řad celé místní organizace a na radikalizující se agrární mládež již vedení BdL fakticky nemělo vliv.

V opozici stojící křesťanští sociálové za krize zastávali ambivalentní postoj. Převahu mělo sice nacionální křídlo, ale postupně se v jejich opoziční politice objevovaly i náznaky možné budoucí vládní spolupráce. Po vzniku SHF se strana s novým hnutím dostávala do četných konfliktů. Odmítla totiž jeho nárok na monopolní postavení na německé politické scéně a navíc zde byly výrazné ideologické rozdíly. Přesto nacionální křídlo vnímalo Henleina jako možného politického partnera.

Výsledek parlamentních voleb znamenal drtivou porážku pro všechny tři strany. Nejhůře postiženi byli agrárníci, jejichž voliči se stejně jako u DCV rekrutovali zejména ze středostavovských vrstev, které daly přednost Henlenovi. Doplatili na své vyjednávání s SdP

a také na fakt, že neměli tak pevné voličské kádry. Těmi disponovala DSAP, a proto si přes značné ztráty dokázala mezi sudetskými Němci svůj vliv částečně udržet. U křesťanských sociálů vedly prohrané volby ke změně orientaci strany. Převahu získalo opět aktivistické křídlo a vše vyvrcholilo vstupem DCV do vlády.

Volební neúspěch byl příčinou vystoupení novoaktivistů (tří mladých politiků z jednotlivých stran), kteří po vládě žádali urychlené zavedení hospodářských opatření na potírání krize. Koordinovaný postup se mohl odvíjet na bázi tzv. „Volkssozialismu“, ve kterém se sociální témata spojovala s národnostními požadavky. Jeho tvůrce, sociální demokrat Wenzel Jaksch, se v něm odchýlil od tradičního marxismu, což zpětně vedlo k pnutí uvnitř DSAP.

Přes zužující se manévrovací prostor aktivisté sestavili memorandum, které se stalo základem pro poslední demokratický pokus o česko-německé vyrovnání. Dohoda z února 1937 přinesla jisté úspěchy a mohla se stát základem dalších kroků, avšak na obnovení důvěry v aktivismus mezi německým obyvatelstvem nestačila. Konec aktivismu odstartoval postupně rostoucí nezájem vládních míst (hlavně českých agrárníků) o aktivistické strany.

Rána z milosti pak přišla v podobě „anšlusu“ Rakouska. Fanatické nadšení se dostalo i do řad vedení obou občanských stran, které v rychlém sledu glajchšaltovaly s SdP. To vedlo k vystoupení jejich ministrů z vlády. Jediní sociální demokraté odolávali. I zde však došlo k vyvrcholení doutnající vnitřní krize, která znamenala změnu vedení a odchod posledního německého ministra. Zakončil se tak vývoj, který započal v roce 1926 vstupem německých stran do vládní koalice.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

a) Archivní materiál

Národní archiv Praha

Prezidium ministerstva vnitra - fond 225

b) Dobový tisk - noviny a časopisy

Der Kampf 1934 - 1937

Deutsche Landpost 1933 - 1938

Deutsche Presse 1933 - 1938

Neue Zeit 1936 - 37

Prager Tagblatt 1935 - 1937

Přítomnost 1936

Sozialdemokrat 1933 - 1938

Tribüne 1933 - 1934

c) Dobová publicistika

Die Arbeit des Bundes der Landwirte 1919-36. Praha 1936.

Hilgenreiner, Karl: *Grundsätze der Deutschen christlich-sozialen Volkspartei in der Tschechoslovakischen Republik.* Prag 1935.

Jaksch, Wenzel: *Volk und Arbeiter. Deutschlands europäische Sendung.* Bratislava 1936.

Krofta, Kamil: *Němci v československém státě.* Praha 1937.

Krofta, Kamil - Sobota, Emil: *Němci v Česloslovensku o sobě.* Národnostní otázky, sv. 9, Praha 1937.

Rádl, Emanuel: *Zur politischen Ideologie der Sudetendeutschen.* Wien-Leipzig 1935.

d) Tištěné prameny

Mejdrová, Dana (ed.): *Trpký úděl*. Výbor dokumentů k dějinám německé sociální demokracie v ČSR v letech 1937-1948. Praha 1997.

Literatura

Bachstein, Martin K.: *Wenzel Jaksch und die sudetendeutsche Sozialdemokratie*. München-Wien 1974.

Bachstein, Martin k.: „Programmdiskussion und Krise in der DSAP in der Tschechoslowakischen Republik“. In: *Bohemia* 11 (1970), str. 308 -323.

Bachstein, Martin K.: „Der Volkssozialismus in Böhmen: nationaler Sozialismus gegen Hitler“. In: *Bohemia* 14 (1973), str.340-371.

Brügel, Johann Wolfgang: *Tschechen und Deutsche 1918-38*. München 1967.

César, Jaroslav - Černý, Bohumil: *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-38*, 2. díl (1930-1938). Praha 1962.

Černý, Bohumil: „Německá sociálnědemokratická dělnická strana v ČSR a emigrace“. In: *ČČH* 95 (1997), č. 3/4, str. 655-678.

Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938). II. díl (1930-1935)*. Praha 2002.

Kárník, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938). III. díl (1936-1938)*. Praha 2003.

Karpašová, Mária: „Návštěva prezidenta ČSR dr. Edvarda Beneše v Liberci v roce 1936“. In: Jindřich Dejmek - Josef Hanzal (eds.): *České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století. Sborník prací k 65. narozeninám prof. dr. Roberta Kvačka*. Praha 1997, str. 317-322.

Kracík, Jörg: *Die Politik des deutschen Aktivismus in der Tschechoslowakei 1920-1938*. Frankfurt am Main - Berlin - Bern - New York - Paris - Wien 1999.

Kvaček, Robert: *Nad Evropou zataženo*. Praha 1966.

Kural, Václav: *Konflikt místo společenství?* Praha 1993.

Luschka, Felix: „Im Parlament der Ersten Tschechoslowakischen Republik. Die Erinnerungen eines sudetendeutschen Abgeordneten“. In: *Bohemia* 4 (1963), str. 228-274.

Politická elita meziválečného Československa 1918-38. Kolář a kol. (ed.), Praha 1998.

Šebek, Jaroslav: *Mezi křížem a národem. Politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu*. Praha 2006

Šebek, Jaroslav: „Vztahy mezi Čs. Stranou lidovou a Německou křesťanskosociální stranou“.
In: Jindřich Dejmek - Josef Hanzal (eds.): *České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století. Sborník prací k 65. narozeninám prof. dr. Roberta Kvačka*. Praha 1997, str. 241-248.